

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä
vanhemmuudesta

Mariia de Bhál
Y2301998
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
2026

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vanhemmuudesta

Tekijä: Mariia de Bhál

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 80

Vuosi: 2026

Tiivistelmä

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisena vanhemmuus rakentuu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä sekä millaisina vanhemmuuden toteutumiseen vaikuttavat tekijät näkemyksissä jäsentyvät. Tutkimus tarkastelee vanhemmuutta sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä lastensuojelutyön kontekstissa ja hyödyntää teoreettisena viitekehystenä vanhemmuutta käsittelevää kirjallisuutta ja tutkimusta sekä bioekologista näkökulmaa, jossa vanhemmuus ymmärretään monitasoisena ja ympäristöön sidoksissa olevana ilmiönä. Tutkimus on laadullinen ja aineisto koostuu sosiaalityöntekijöiden haastatteluista. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, jossa aineistolähtöiset havainnot jäsennettiin suhteessa tutkimuskysymyksiin ja teoreettisiin käsitteisiin.

Tutkimustulosten perusteella vanhemmuus näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden puheessa ensisijaisesti vastuuna, joka liittyy lapsen arjen turvaamiseen, kasvatukseen ja hyvinvoinnista huolehtimiseen. Vanhemmuuden toteutuminen kytkeytyy vahvasti perheiden elämäntilanteisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tuloksissa korostuvat erityisesti eroperheisiin ja huoltoriitoihin liittyvät jännitteet, joissa vanhemmuuden toteutumista voivat vaikeuttaa vanhempien väliset ristiriidat sekä oikeuksien korostuminen. Lisäksi aineistossa nousee esiin nykypäivän ilmiönä kaverivanhemmuus, jossa vanhemman ohjaava rooli ja rajojen asettaminen voivat jäädä heikommiksi. Samalla perheiden tilanteet eriytyvät, ja vanhemmuuden toteutumisen mahdollisuudet vaihtelevat erilaisten elämäntilanteiden ja kuormitustekijöiden mukaan. Tulosten perusteella vanhemmuutta arvioidaan suhteessa yhteiskunnallisiin odotuksiin, lainsäädäntöön ja ammatillisiin käytäntöihin, mikä tekee siitä paitsi yksityisen myös julkisen tarkastelun kohteen. Lisäksi tutkimus osoittaa, että vaikka palvelujärjestelmä tarjoaa vanhemmuuden tueksi erilaisia tukimuotoja, niiden hyödyntäminen edellyttää usein perheiltä omaa aktiivisuutta.

Avainsanat: vanhemmuus, lastensuojelutyö, yhteiskunta

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Vanhemmuus	4
2.1 Vanhemmuuden teoreettiset ulottuvuudet.....	4
2.2 Monimuotoiset perheet.....	8
2.3 Vanhemmuutta haastavat sosiaaliset ilmiöt ja ongelmat	11
3 Vanhemmuutta tukeva lastensuojelutyö	14
3.1 Ehkäisevä lastensuojelutyö	14
3.2 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu	16
4 Tutkimuksen toteuttaminen	19
4.1 Tutkimustehtävä.....	19
4.2 Aineiston kerääminen.....	20
4.3 Aineiston analyysi	24
4.4 Tutkimusetiikka ja tutkijan positio	29
5 Vanhemmuuden muuttuvat ehdot	32
5.1 Vanhemmuuden muotoutuminen nyky-yhteiskunnassa.....	32
5.2 Vanhempien voimavarojen eriytyminen ja arjen kuormittuminen.....	49
6 Yhteiskunnan vanhemmuutta tukevat instituutiot ja rakenteet.....	56
6.1 Ehkäisevä lastensuojelutyö vanhemmuutta tukemassa.....	56
6.2 Vanhemmuuden arviointi ja tukeminen lastensuojelussa	61
7 Johtopäätökset ja pohdinta.....	74
Lähteet	81
Liite 1 Infokirje.....	88
Liite 2 Haastattelun teemat	89

1 Johdanto

Vanhemmuus on ilmiö, johon liittyy vahvoja tunteita, odotuksia ja arviointia. Se koskettaa laajasti yksilöitä ja perheitä, mutta myös yhteiskuntaa ja sen instituutioita. Vanhemmuus ei näyttäydy pelkästään henkilökohtaisena kokemuksena, vaan myös ilmiönä, jota tarkastellaan ja tulkitaan ja erilaisissa arjen ja ammatillisten käytäntöjen konteksteissa. Näin vanhemmuus rakentuu samanaikaisesti yksityisenä ja julkisena ilmiönä, jossa henkilökohtaiset kokemukset ja yhteiskunnalliset odotukset kietoutuvat toisiinsa.

Myös omakohtaiset kokemukseni vanhempana ovat nostaneet mieleeni kysymyksen siitä, millainen vanhempi on riittävän hyvä. Samalla työskennellessäni lastensuojelun rajapinnalla teki työ näkyväksi sen, kuinka vanhemmuutta tarkastellaan ja arvioidaan monin eri tavoin. Työssä tuli vastaan tilanteita, joissa vanhemman kykyä vastata lapsen tarpeisiin on jouduttu arvioimaan, mutta myös tilanteita, joissa vanhempaa on ollut tarpeen tukea ja vahvistaa hänen kokemustaan omasta riittävydestään.

Nämä kokemukset ovat tuoneet esiin vanhemmuuteen liittyvien odotusten moninaisuuden ja ristiriitaisuuden. Vanhemmat pyrkivät lähtökohtaisesti toimimaan lapsensa parhaaksi, mutta heidän toimintansa asettuu usein ulkopuolisen arvioinnin kohteeksi. Arviointi voi tuntua kuormittavalta erityisesti tilanteissa, joissa perheessä on haasteita, joita ulkopuolinen ei välttämättä tunnista. Samanaikaisesti vanhemmuuteen kohdistuu runsaasti yhteiskunnallisia odotuksia, joissa korostuvat sekä sensitiivisyys että vastuu, rajojen asettaminen ja arjen hallinta monella saralla samanaikaisesti.

Nyky-yhteiskunnassa vanhemmuuteen liittyvää tietoa, ohjeita ja suosituksia on runsaasti saatavilla, ja vanhemmat voivat joutua jatkuvasti pohtimaan, toimivatko he "oikein". Erityisesti sosiaalinen media tarjoaa vertailupintaa muiden perheiden arkeen, mikä voi lisätä riittämättömyyden kokemuksia tai toisaalta vahvistaa kriittisiä tulkintoja muiden vanhemmuudesta. Näin vanhemmuus rakentuu paitsi omien kokemusten myös erilaisten ulkoisten mallien, vertailun ja arvioinnin kautta, mikä voi lisätä paineita ja epävarmuutta vanhemmuuden toteuttamisessa.

Pohdintani nykyvanhemmuudesta herätti kiinnostuksen tarkastella vanhemmuutta tarkemmin. Tässä tutkimuksessa vanhemmuutta lähestytään paitsi yksilön toimintana myös suhteessa erilaisiin perhekokoonpanoihin, yhteiskunnallisiin rakenteisiin, normeihin ja ammatillisiin käytäntöihin.

Ekologisen tarkastelun näkökulmasta vanhemmuus rakentuu monitasoisena ilmiönä (Bronfenbrenner 1979). Arjen vuorovaikutuksessa muotoutuva vanhemmuus kytkeytyy samanaikaisesti perheen ulkopuolisiin kasvuympäristöihin, palvelujärjestelmään sekä laajempiin yhteiskunnallisiin normeihin ja lainsäädäntöön. Näin vanhemmuus ei ole irrallinen yksilöllinen ilmiö, vaan rakentuu suhteessa ympäröiviin olosuhteisiin.

Vanhemmuus näyttäytyy nyky-yhteiskunnassa samanaikaisesti henkilökohtaisena ja yhteiskunnallisena tehtävänä. Sen toteutuminen on sidoksissa vanhempien voimavaroihin, sosiaalisiin verkostoihin ja palvelujärjestelmän toimivuuteen (Pulkkinen 2022, 127–128). Samalla vanhemmuus on normatiivisesti määrittynyt ilmiö, jossa käsitykset hyvästä ja riittävästä vanhemmuudesta rakentuvat kulttuurisesti ja institutionaalisesti (Castrén 2009; Koulu ym. 2023).

Nykyvanhemmuutta on tarkasteltu yhä enemmän suhteessa yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka ovat muokanneet vanhemmuuden käytäntöjä viimeisten vuosikymmenten aikana. Vaikka perinteiset vanhemmuustyylien mallit tarjoavat edelleen hyödyllisen viitekehyksen, ne eivät yksin riitä kuvaamaan nykyvanhemmuuden monimuotoisuutta. Autoritääriin kasvatustyyli on menettänyt hyväksyttävyyttään, kun taas autoritatiivinen, lapsen autonomiaa ja sensitiivistä ohjausta korostava vanhemmuus on vakiintunut nykypäivän ihanteeksi erityisesti teollistuneissa maissa. Samanaikaisesti vanhemmuuden vaativuus ja siihen kohdistuvat odotukset ovat lisääntyneet, ja vanhemmilta odotetaan yhä aktiivisempaa osallistumista lapsen kehityksen tukemiseen. (Ulferts, 15.)

Tähän kehitykseen liittyy myös niin sanottujen intensiivisten vanhemmuuden muotojen yleistymisen, kuten suunnitelmallisesti lapsen kehitystä tukevat käytännöt, ylisuojeleva vanhemmuus sekä voimakkaasti suorituskeskeinen kasvatustyyli. Näille on ominaista vanhemman vahva sitoutuminen lapsen arkeen, mutta samalla ne voivat rajoittaa lapsen itsenäistymistä ja vastuunkantoa. Vaikka lisääntyneitä vanhemmuuden panostuksia on perinteisesti pidetty myönteisenä, nykytutkimus tuo esiin myös sen mahdolliset haitalliset vaikutukset, jos vanhemmuus muuttuu liialliseksi tai kuormittavaksi. (Ulferts 2020, 16–17.)

Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät muovaavat vanhemmuuden odotuksia, ja nämä odotukset tulevat näkyviksi erityisesti tilanteissa, joissa vanhemmuutta arvioidaan. Ammatilliset käytännöt, asiantuntijatieto ja lainsäädäntö määrittävät osaltaan sitä,

millaista vanhemmuutta pidetään riittävänä. Näin vanhemmuus ei ole pelkästään yksityinen perhesuhde, vaan myös julkisen tarkastelun kohde.

Vanhemmuuden tukeminen kytkeytyy laajasti palvelujärjestelmään, jossa painopistettä on pyritty siirtämään kohti varhaisempaa tukea ja ennaltaehkäiseviä palveluja. Tavoitteena on tunnistaa perheiden tuen tarpeet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ehkäistä ongelmien kasautumista. Perheiden tukeminen rakentuu arjen keskeisten palveluiden, kuten neuvoloiden, varhaiskasvatuksen ja koulun, varaan, joissa perheitä kohdataan säännöllisesti. (Silva 2022.)

Mikäli varhaisempi tuki ei ole riittävää tai perheen tilanne kuormittuu merkittävästi, lastensuojelu toimii viimesijaisena turvaverkkona lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lastensuojelun tehtävänä on tällöin arvioida lapsen tilannetta ja järjestää tarvittavaa tukea tai suojelua yhteistyössä perheen kanssa. (Araneva 2022, 212.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen haastattelututkimuksen avulla, millaisena lastensuojelun sosiaalityöntekijät hahmottavat vanhemmuuden ja millaisin käsittein he jäsentävät sen riittävyttä, haasteita ja tuen tarvetta. Lähtökohtana on ajatus siitä, että nämä käsitykset rakentuvat ammatillisessa, institutionaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, mutta osin myös työntekijöiden henkilökohtaisiin kokemuksiin kytkeytyen.

Tämä pro gradu -tutkielma on laadullinen tutkimus, jossa analyysimenetelmänä käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Tutkielman rakenne etenee siten, että luvut kaksi ja kolme muodostavat teoreettisen viitekehyksen, neljännessä luvussa kuvataan tutkimuksen toteutus ja viidennessä ja kuudennessa luvussa esitetään tutkimuksen tulokset. Tutkielma päättyy johtopäätöksiä ja pohdintaa käsittelevään lukuun.

2 Vanhemmuus

2.1 Vanhemmuuden teoreettiset ulottuvuudet

Vanhemmuutta voidaan jäsentää kahden toisiinsa kietoutuvan ulottuvuuden kautta: vanhempana olemisena ja vanhempana toimimisena. Vanhempana oleminen viittaa psyykkiseen ja identiteettiin liittyvään prosessiin, jossa aikuinen omaksuu uuden roolin ja rakentaa käsitystä itsestään vanhempana. Kyse on aikuisuuden kehitystehtävästä, joka edellyttää muutoksia identiteetissä, arvoissa ja suhteessa omaan elämänselämään.

Vanhemmuuteen siirtyminen merkitsee uudenlaista vastuuta ja suhdetta lapseen, ja se käynnistyy usein jo ennen lapsen syntymää jatkuen läpi elämän. (Schmitt & Piha 2008, 12; Piha & Aaltonen 2016, 152.)

Vanhempana toimiminen puolestaan tarkoittaa konkreettista käyttäytymistä arjessa: huolenpitoa, läsnäoloa, rajojen asettamista ja lapsen kehityksen tukemista. Keskeistä on kyky yhdistää emotionaalinen herkkyys ja johdonmukaisuus. Vanhemman tehtävänä on tunnistaa lapsen tarpeet, säädellä omia tunteitaan ja luoda turvallinen sekä ennakoitava kasvuympäristö. (Piha & Aaltonen 2016, 152.) Nämä kaksi ulottuvuutta eivät ole toisistaan irrallisia, vaan vanhemman sisäinen kokemus ja arjen toiminta rakentuvat jatkuvassa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa (Schmitt & Piha 2008, 6).

Vanhemmuus sisältää useita toisiinsa limittyviä tehtäviä. Vanhempi toimii elämän opettajana välittäen arvoja ja normeja, huoltajana turvaten lapsen fyysiset perustarpeet sekä emotionaalisen tukijana tarjoten rakkautta ja hyväksyntää. Samalla vanhempi opettaa vuorovaikutustaitoja ja empatiaa sekä asettaa rajoja, jotka luovat lapselle turvallisuutta. Vanhemmuus rakentuu arjen vuorovaikutuksessa, jossa pienet toistuvat hetket muovaavat lapsen kehitystä ja kiinnittymistä perheeseen. (Ylitalo 2011, 9–26.)

Vanhemmuus ei ole koskaan pysyvä tila, vaan jatkuvaa muovautumista suhteessa lapseen, yhteiskuntaan ja itseen. Se sisältää aina jotain vanhaa ja tuttua, aiemmista sukupolvista perittyä sekä uutta ja omaa, nykyisessä ajassa muotoutuvaa. Tämä tekee vanhemmuudesta kulttuurisesti ja yksilöllisesti ainutlaatuisen kokemuksen, jossa historia ja nykyhetki lomittuvat toisiinsa. (Kekkonen 2004, 25–27.) Vanhempien käsitys lapsesta ja hänen tarpeistaan vaikuttaa siihen, mitä he lapselta odottavat ja miten he reagoivat tämän tunteisiin ja käyttäytymiseen. Lapsuuden kehityksen ymmärrys ja

omien lapsuuden kokemusten tiedostaminen muovaavat suhtautumista omaan lapseen. Jos oma lapsuus on ollut haasteellinen, voi se heijastua myös omaan vanhemmuuteen ja olla este lapsen tukemiselle. Toisaalta oman lapsikäsityksen tarkastelu voi auttaa jättämään omasta tavastaan toimia vanhempana pois sellaista, minkä tiedostaa olevan lapselleen haitallista. (Pulkinen 2022, 154.)

Vanhemmuutta voidaan tarkastella biologisena, juridisena, sosiaalisena ja psykologisena suhteena. Biologinen vanhemmuus viittaa geneettiseen yhteyteen lapseen, juridinen vanhemmuus lainsäädännöllisesti määriteltyyn vastuuseen ja oikeuksiin. Sosiaalinen vanhemmuus puolestaan rakentuu arjen vuorovaikutuksessa ja huolenpidossa, riippumatta biologisesta siteestä. (Valkonen 1995, 2–3, 7–14.)

Psykologinen vanhemmuus kytkeytyy erityisesti lapsen ja aikuisen väliseen tunnesiteeseen. Psykoanalyttinen tutkimusperinne on korostanut kiintymyssuhteen ja emotionaalisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehitykselle. Vanhemmuuden laatu määrittyy tällöin sen perusteella, millainen tunne- ja identifikaatiosuhde lapsen ja vanhemman välille muodostuu. (Valkonen 1995, 4.)

Vanhemmuutta voidaan jäsentää kolmiulotteisen mallin avulla, jossa keskeisiä ulottuvuuksia ovat lämpö, autonomian tukeminen ja rakenne. Lämpö viittaa vanhemman emotionaaliseen läheisyyteen, sensitiivisyyteen ja kykyyn vastata lapsen tarpeisiin, kun taas autonomian tukeminen tarkoittaa lapsen näkökulman huomioimista, valinnanmahdollisuuksien tarjoamista ja itsenäistymisen tukemista. Rakenne puolestaan liittyy selkeisiin sääntöihin, rajojen asettamiseen ja johdonmukaiseen ohjaukseen. Näiden ulottuvuuksien tasapainoinen toteutuminen tukee lapsen psykologisia perustarpeita, kuten yhteenkuuluvuuden, autonomian ja kyvykkyyden kokemusta. (Ulferts 2022, 13–14.)

Mallin taustalla vaikuttaa itsemääräämisteoria, jonka mukaan lapsen kehitys ja hyvinvointi rakentuvat näiden kolmen perustarpeen varaan. Vanhemmuuden ulottuvuuksien heikkeneminen voi puolestaan näyttäytyä torjuvana, kontrolloivana tai epäjohdonmukaisena kasvatuksena. Esimerkiksi rakenteen puute voi ilmetä rajojen epäselvyytenä ja kasvatuksellisen epäjohdonmukaisuutena, kun taas autonomian tukemisen puute voi näkyä liiallisena kontrollina tai painostuksena. Näin jäseneltynä vanhemmuuden keskeinen tavoite on tasapainottaa näitä ulottuvuuksia lapsen kehitystä tukevalla tavalla. (Soenens & Vansteenkiste 2010; tässä Ulferts 2022,15.)

Tässä yhteydessä voidaan tarkastella myös Bruno Bettelheimin näkemystä niin sanotusta ”kyllin hyvästä” vanhemmuudesta. Bettelheim (1989) painottaa, ettei lapsi tarvitse täydellistä vanhempaa, vaan emotionaalisesti läsnä olevan ja johdonmukaisen aikuisen, joka kykenee empaattiseen samaistumiseen lapseen. Vanhemmuus on hänen mukaansa kasvuprosessi, jossa sekä lapsi että vanhempi kehittyvät vuorovaikutuksessa. Keskeistä ei ole virheettömyys, vaan turvallinen, hyväksyvä ja kehitystä tukeva suhde.

Psykologisen vanhemmuuden rinnalla ekologinen näkökulma on laajentanut ymmärrystä vanhemmuudesta yksilökeskeisyydestä kohti kontekstisidonnaisuutta. Vanhemmuutta ei tällöin tarkastella irrallisena yksilön ominaisuutena, vaan ilmiönä, joka rakentuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa sosiaalisten verkostojen, taloudellisten resurssien ja yhteiskunnallisten rakenteiden kanssa. (Valkonen 1995, 4–5.) Tämä näkökulma on erityisen merkityksellinen lastensuojelun kontekstissa, jossa vanhemmuutta arvioidaan usein monimutkaisissa ja kuormittuneissa elämäntilanteissa. Vanhemmuuden kontekstuaalisen luonteen ymmärtämisessä keskeiseksi teoreettiseksi viitekehyykseksi nousee Urie Bronfenbrennerin (1979) ekologinen systeemiteoria sekä siitä edelleen kehitetty (2007) bioekologinen malli.

Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria jäsentää ihmisen kehitystä useiden toisiinsa kytkeytyvien ympäristötasojen kautta. Vaikka teoria on alun perin kehitetty lapsen kehityksen tarkasteluun, se soveltuu hyvin myös vanhemmuuden ymmärtämiseen, sillä myös vanhemman toiminta ja identiteetti rakentuvat monitasoisessa ympäristössä. (Hurme 2014, 64.)

Ekologisessa mallissa yksilön elinympäristö jakautuu mikrosysteemiin, mesosysteemiin, eksosysteemiin ja makrosysteemiin. Mikrosysteemi tarkoittaa niitä konkreettisia ympäristöjä, joissa yksilö toimii ja joissa vuorovaikutus tapahtuu kasvokkain. Vanhemmuuden näkökulmasta keskeisin mikrosysteemi on perhe, jossa vanhemman ja lapsen välinen arjen vuorovaikutus rakentuu. Mikrosysteemin perusrakenteita ovat roolit, toiminnot ja ihmissuhteet. Keskeistä ei ole pelkästään ympäristön objektiivinen rakenne, vaan se, miten yksilö kokee ja tulkitsee ympäristönsä. (Bronfenbrenner 1979, 22.)

Mesosysteemi muodostuu eri mikrosysteemien välisistä yhteyksistä. Vanhemmuuden kannalta tämä tarkoittaa esimerkiksi kodin ja koulun välistä yhteistyötä, suhdetta neuvolaan, päivähoitoon tai muihin palveluihin. Mesosysteemin laatu vaikuttaa siihen, tukeeko ympäristö vanhemmuutta vai kuormittaako se sitä. Yhteydet voivat rakentua henkilöiden, viestinnän, asenteiden ja kokemusten kautta. (Bronfenbrenner 1979, 25.)

Eksosysteemi viittaa sellaisiin ympäristöihin, joissa vanhempi ei välttämättä itse ole aktiivinen toimija, mutta jotka vaikuttavat hänen arkeensa. Näitä voivat olla esimerkiksi työelämän rakenteet, sosiaalipalvelujen saatavuus tai puolison työtilanne. (Pulkkinen 2022, 204.) Eksosysteemin muutokset, kuten työttömyys tai palvelujen heikkeneminen, voivat heijastua suoraan vanhemmuuden arkeen ja kuormittaa perheen mikrosysteemiä.

Makrosysteemi viittaa laajempiin kulttuurisiin arvoihin, normeihin, lainsäädäntöön sekä yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Siihen sisältyvät myös käsitykset hyvästä vanhemmuudesta, sukupuolirooleista, lapsen asemasta ja perheestä. (Hurme 2014, 64.) Makrotason muutokset, kuten perheoikeudellinen lainsäädäntö, sosiaaliturvajärjestelmä sekä yhteiskunnallinen keskustelu vanhemmuudesta, määrittävät niitä reunaehtoja, joiden puitteissa vanhemmuutta ymmärretään ja arvioidaan.

Bronfenbrenner kehitti teoriaansa myöhemmin bioekologiseksi malliksi, jossa hän korosti vuorovaikutuksen, ajan sekä yksilöllisten ominaisuuksien merkitystä kehityksessä entistä vahvemmin (Hurme 2014, 62, 64). Bioekologisen mallin keskiössä ovat niin sanotut lähiprosessit, joilla tarkoitetaan säännöllisiä, pitkäkestoisia ja vastavuoroisia vuorovaikutustilanteita yksilön ja hänen ympäristönsä välillä (Bronfenbrenner & Morris 2006, 803). Vanhemmuuden näkökulmasta tällaisia lähiprosesseja ovat esimerkiksi arjen keskustelut, hoivatilanteet, rajojen asettaminen, leikki sekä muu yhteinen toiminta.

Lähiprosessien laadulla on ratkaiseva merkitys lapsen kehitykselle, mutta niiden toteutuminen riippuu myös ympäristön tarjoamista resursseista ja rajoitteista. Kehitystä tukevien lähiprosessien tunnusmerkkejä ovat aktiivinen osallistuminen, säännöllisyys, vastavuoroisuus ja toiminnan vähittäinen monipuolistuminen. (Hurme 2014, 66–67.) Näin ollen esimerkiksi taloudellinen kuormitus, mielenterveyden haasteet tai sosiaalinen eristäytyneisyys voivat heikentää lähiprosessien jatkuvuutta ja laatua, vaikka vanhemmalla olisi vahva halu toimia lapsen parhaaksi.

Bioekologinen näkökulma tuo esiin myös ajallisen ulottuvuuden, jota kuvataan kronosysteeminä. Tämän mukaan yksilön kehitykseen vaikuttavat ajan myötä tapahtuvat muutokset sekä elämäntilanteiden liittyvät siirtymät. Vanhemmuus ei ole pysyvä tila, vaan se muovautuu lapsen kehitysvaiheiden, perheen elämäntilanteiden ja yhteiskunnallisten muutosten myötä. Esimerkiksi avioero, työttömyys tai maahanmuutto voivat muuttaa perheen rakenteita ja vaikuttaa vanhemmuuden toteutumiseen. (Bronfenbrenner 1979; ks. myös Bronfenbrenner & Morris 2006.)

Ekologinen ja bioekologinen malli tarjoavat siten kokonaisvaltaisen kehyksen vanhemmuuden tarkasteluun. Ne mahdollistavat sen, että vanhemmuuden arvioinnissa ei keskitytä ainoastaan yksilön ominaisuuksiin, vaan huomioidaan myös ympäristöjen väliset suhteet, rakenteelliset tekijät ja ajallinen kehitys. Tämä näkökulma on merkityksellinen tilanteissa, joissa vanhemmuutta tarkastellaan tuen tarpeen, riskitekijöiden tai lastensuojelun kontekstissa.

Ekologinen ajattelu muodostaa näin teoreettisen sillan vanhemmuuden moniulotteisen ymmärtämisen ja lastensuojelutyön käytäntöjen välille. Se auttaa jäsentämään, miten yksilölliset, perhekohtaiset ja yhteiskunnalliset tekijät kietoutuvat toisiinsa vanhemmuuden arvioinnissa ja tukemisessa.

2.2 Monimuotoiset perheet

Vanhemmuuden toteutuminen ei ole sidottu yksinomaan biologiseen suhteeseen lapseen, vaan se rakentuu sosiaalisten ja emotionaalisten suhteiden sekä vanhemmuutta ohjaavien yhteiskunnallisten rakenteiden ja normien varaan. Sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus voivat toteutua ilman biologista tai juridista sidettä, kun aikuinen toimii lapsen arjessa hoivaavana, vastuullisena ja emotionaalisesti sitoutuneena toimijana (Valkonen 1995, 2–3, 7–14).

Suomalaisissa lasten ja perheiden palveluissa vanhempien osallisuus on keskeinen toiminnallinen periaate. Osallisuudella tarkoitetaan vanhemman oikeutta tulla kuulluksi, vaikuttaa lasta koskeviin päätöksiin ja tulla tunnistetuksi vanhempana omana itsenään. Osallisuuden tukeminen merkitsee myös vanhemmuuden voimavarojen vahvistamista ja tiedon tarjoamista lapsen kehityksestä. (Kerppola 2020, 90–94.)

Sateenkaariperheissä osallisuus rakentuu erityisesti näkyvyyden, luottamuksellisen yhteistyön ja yhdenvertaisen kohtelun varaan. Näkyvyys tarkoittaa mahdollisuutta tulla tunnistetuksi vanhemmaksi myös ilman biologista sidettä sekä sitä, että palvelujen rakenteet ja lomakkeet tunnistavat perheiden monimuotoisuuden. Yhteistyö puolestaan edellyttää tasavertaista vuorovaikutusta ja vanhemman itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. Yhdenvertaisuus toteutuu, kun palvelut ovat laadukkaita ja turvallisia kaikille perheille heidän lähtökohdistaan käsin. (Kerppola 2020, 90–94.)

Sateenkaariperheiden asema on muuttunut merkittävästi viime vuosikymmenten aikana. Aiemmin juridisen tunnustamisen puute edellytti ennakoivaa suunnittelua ja keskinäisiä sopimuksia vanhempien välillä. Vuoden 2019 lakimuutos, joka mahdollisti lapselle tapaamisoikeuden myös juridisen vanhemmuuden ulkopuolella olevaan läheiseen henkilöön, vahvisti sosiaalisen vanhemmuuden asemaa. (Moring 2020, 127–129.)

Perheoikeudellinen kehitys heijastaa laajempaa muutosta vanhemmuuden ymmärtämisessä, kun biologisen ja juridisen siteen rinnalle on noussut toiminnallinen ja vastuullinen vanhemmuus, jossa keskeistä on lapsen arjessa toteutuva suhde ja vastuun kantaminen. Vanhemmuuden käsitteen laajeneminen ei kuitenkaan rajoitu sateenkaariperheisiin, vaan se näkyy myös ero- ja uusperheissä, joissa vanhemmuuden rajat ja vastuut rakentuvat uudelleen perhesuhteiden muuttuessa.

Eron jälkeistä vanhemmuutta voidaan tarkastella arjen kokemusten ja vanhempien kertomusten kautta, jolloin huomio kiinnittyy siihen, miten perhesuhteet ja vanhemmuuden käytännöt uudelleenmuotoutuvat eron myötä. Vaikka ero on yleistynyt eikä siihen liity enää voimakasta moraalista leimaa, huoli lasten hyvinvoinnista ja suhteesta erillään asuvaan vanhempaan säilyy keskeisenä. Vanhempien keskinäisellä suhteella ja sopeutumisella on merkittävä vaikutus lasten tilanteeseen. (Hokkanen 2002, 119.)

Huolto- ja asumisratkaisut ovat Suomessa edelleen sukupuolittuneita: valtaosa lapsista asuu eron jälkeen äidin kanssa, vaikka yhteishuoltajuus on juridisesti yleinen. Käytännön arjessa vanhemmuus jakautuu kuitenkin epäsymmetrisesti, ja erityisesti isien suhde lapseen rakentuu usein tapaamisten varaan. Fyysinen etäisyys ei yksiselitteisesti merkitse emotionaalista etäisyyttä; joissakin tapauksissa eron jälkeinen vanhemmuus voi syventyä, kun suhde lapseen rakentuu tietoisemmin ja intensiivisemmin rajallisen ajan puitteissa. Läheisyyden ja etäisyyden dynamiikka muodostuu ajasta, paikasta ja arjen järjestelyistä, ja eron myötä perheen sisäiset roolit sekä vastuut neuvotellaan uudelleen. (Hokkanen 2002, 125–127.)

Uusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa alaikäinen lapsi asuu toisen biologisen vanhempansa ja tämän uuden kumppanin kanssa, ja vähintään toisella aikuisella on lapsia aiemmasta suhteesta. Uusperheet ovat rakenteellisesti ja vuorovaikutuksellisesti erilaisia kuin ydinperheet, ja niiden dynamiikka rakentuu usein kahden aiemman perhesysteemin yhdistymisestä. (Broberg 2010, 21–22.)

Uusperheen muodostuminen merkitsee roolien uudelleenmäärittelyä. Aikuiselle uusperhe voi alkaa rakastumisesta ja parisuhteen vahvistumisesta, kun taas lapselle se voi merkitä muutosta, johon liittyy epävarmuutta, lojaalisuuskysymyksiä ja ristiriitaisia tunteita. Uusvanhemman asema on usein juridisesti epäselvä, mikä voi lisätä rooliin liittyvää epävarmuutta. (Brosberg 2010, 21–22.)

Eron jälkeinen vanhemmuus näyttäytyy sekä rakenteellisesti sukupuolittuneena että kokemuksellisesti monimuotoisena ilmiönä. Uusperheiden tarkastelu osoittaa, että vanhemmuus on usein neuvoteltua, jaettu ja monitasoinen suhde, jossa biologinen, sosiaalinen ja juridinen ulottuvuus eivät aina ole yhteneväisiä. Vanhemmuuden rakentuminen ei kuitenkaan muotoudu ainoastaan perherakenteiden muutosten kautta, vaan siihen vaikuttavat myös laajemmat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset kontekstit.

Vanhemmuus rakentuu aina kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Käsitteet hyvästä vanhemmuudesta, kasvatuksesta ja lapsen asemasta vaihtelevat merkittävästi eri kulttuureissa. (Alasuutari 2003, 14.)

Monissa kollektivistisissa yhteiskunnissa vanhemmuudessa korostuvat perheen hierarkia, auktoriteetin kunnioittaminen ja yhteisön etu yksilön sijaan. Lapsen odotetaan sitoutuvan perheen tavoitteisiin ja toimivan yhteisön jäsenenä. Esimerkiksi Itä-Aasian, Afrikan ja Latinalaisen Amerikan konteksteissa kasvatuksessa voidaan painottaa kurinalaisuutta, koulumenestystä, perhesiteiden vahvuutta ja sukupolvien välistä kunnioitusta. Länsimaisissa, individualistisissa yhteiskunnissa puolestaan korostuvat lapsen autonomia, yksilöllisyys ja itsetunnon tukeminen. (Silva 2022, 6.)

Kulttuuriset erot eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä, eikä niitä tule tulkita staattisina malleina. Maahanmuuttajaperheiden kohdalla vanhemmuus rakentuu usein kahden kulttuurisen viitekehyksen välimaastossa. Vanhemmat voivat joutua tasapainoilemaan omien kasvatustensa ja vastaanottavan yhteiskunnan odotusten välillä. (Baghdasaryan ym. 2021, 1–10.)

Tämä voi synnyttää sukupolvien välisiä jännitteitä, kun lapset omaksuvat uuden kulttuurin käytäntöjä nopeammin kuin vanhemmat. Samalla maahanmuuttajavanhemmuutta koskevat käsitykset voivat rakentua ongelmakeskeisesti ja vahvistaa stereotypioita. Julkisessa keskustelussa perheiden toimintaa saatetaan tulkita kulttuurieroista käsin, vaikka taustalla voi olla esimerkiksi taloudellisia tai rakenteellisia haasteita. (Hiitola & Peltola 2018, 130–132.)

Maahanmuutto voidaan ymmärtää perhettä kokonaisvaltaisesti muokkaavana siirtymänä, joka haastaa vanhemmuuden käytäntöjä ja merkityksiä uudessa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Vanhemmat joutuvat samanaikaisesti omaksumaan kielen, palvelujärjestelmän ja uudet kasvatukselliset normit, kun taas lapset rakentavat arkeaan ja tulevaisuuttaan välittömässä kasvuympäristössään. Vanhempien kotoutuminen on keskeistä lasten hyvinvoinnille ja koulupolun tukemiselle, sillä lasten mahdollisuudet kiinnittyä yhteiskuntaan ovat yhteydessä vanhempien kykyyn tarjota ohjausta, turvaa ja emotionaalista läsnäoloa. Muutto uuteen maahan ja kulttuuriin voi kuitenkin horjuttaa perherakenteita, vanhemmuuden rooleja ja perheen sisäisiä valtasuhteita sekä lisätä psyykkistä kuormitusta. Lisäksi kasvatukseen liittyvät normierot, kuten ruumiillisen kurituksen kieltäminen, voivat aiheuttaa jännitteitä ja edellyttää kasvatuskäytäntöjen uudelleenarviointia. (Alitolppa-Niitamo 2005a, 103–105.)

Näin maahanmuuttajavanhemmuus rakentuu tilanteessa, jossa yksilölliset kokemukset, kulttuuriset odotukset ja yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat samanaikaisesti vanhemmuuden toteutumiseen. Uuteen ja vieraaseen kulttuuriin asettuminen voi kuitenkin tarkoittaa, että vanhempi joutuu rakentamaan omaa vanhemmuuttaan osin epävarmuuden varassa ilman aiemmin tuttujen toimintatapojen ja tukirakenteiden tukea.

2.3 Vanhemmuutta haastavat sosiaaliset ilmiöt ja ongelmat

Edellä vanhemmuutta on tarkasteltu käsitteellisesti, perherakenteiden näkökulmasta sekä kulttuurisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa. Tämä teoreettinen jäsenitys korostaa, että vanhemmuus ei ole vain yksilöllinen ominaisuus tai psykologinen kyvykkyys, vaan se rakentuu aina suhteessa ympäristöön, rakenteisiin ja elämäntilanteeseen.

Vanhemmuutta haastavat ilmiöt onkin syytä ymmärtää osana tätä monitasoista kokonaisuutta. Riskitekijät eivät ole irrallisia tapahtumia, vaan ne vaikuttavat vanhemman olemisen ja toimimisen ulottuvuuksiin samanaikaisesti: ne voivat horjuttaa vanhemman identiteettiä, heikentää emotionaalista saatavuutta ja vaikeuttaa arjen konkreettista huolenpitoa. (Puura 2016, 88.)

Vanhemmuuden kuormittumista lisäävät usein myös perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet. Parisuhteen ristiriidat, epätasaisesti jakautuvat arjen vastuut sekä erilaiset kasvatuskäytännöt voivat heijastua vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Erityisesti tilanteet, joissa vanhempien välillä esiintyy erimielisyyttä kasvatuksen

keskeisistä kysymyksistä, kuten rajojen asettamisesta, pelaamisesta, nukkumaanmenoajoista tai koulunkäynnin tukemisesta voivat tuottaa lapselle ristiriitaisia viestejä ja vaikeuttaa perheen sisäistä vuorovaikutusta. Tällaiset jännitteet voivat esiintyä sekä ydinperheissä että eron jälkeisessä jaetussa vanhemmuudessa, jossa kasvatuksellisten käytäntöjen yhteensovittaminen kahden kodin välillä saattaa muodostua erityisen haastavaksi. (Laine-Hatami & Weckström 2025, 5–6.)

Vanhemmuuden haasteita tarkasteltaessa on tärkeää välttää yksilökeskeistä syyllistäväää näkökulmaa. Kuormitus muodostuu usein useiden erilaisten tekijöiden kasautumisesta. (Kalland 2004; Puura 2016, 88.) Näin ollen vanhemmuuden arviointi edellyttää kontekstuaalista ymmärrystä, joka huomioi perheen elämäntilanteen kokonaisuutena.

Taloudellinen epävarmuus on yksi keskeisimmistä vanhemmuutta kuormittavista tekijöistä. Jatkuva taloudellinen stressi voi kuormittaa vanhempaa niin, että arjen rutiinien ylläpitäminen vaikeutuu. (Puura 2016, 88.) Työttömyys, lomautukset tai sairauslomat voivat heikentää perheen toimeentuloa ja lisätä epävarmuutta arjen järjestämisestä. Taloudellinen niukkuus voi näkyä esimerkiksi vaikeutena hankkia lapselle vaatteita, mahdollistaa harrastuksia tai järjestää juhlia ja muita lapselle merkityksellisiä arjen tapahtumia. Tällaiset tilanteet voivat vahvistaa vanhemman kokemusta riittämättömyydestä sekä huolta siitä, pystyykö tarjoamaan lapselle riittävät edellytykset hyvinvointiin. (Laine-Hatami & Weckström 2025, 7.)

Taloudellinen kuormitus ei kuitenkaan automaattisesti johda riittämättömään vanhemmuuteen. Ratkaisevaa on, millaisia suojaavia tekijöitä perheellä on käytettävissään: sosiaaliset verkostot, palvelujärjestelmän tuki ja yhteiskunnalliset turvaverkot voivat tasapainottaa kuormitusta. Tämä näkökulma kytkeytyy aiemmin esitettyyn ekologiseen ajatteluun, jossa vanhemmuuden laatu ymmärretään myös makro- ja eksosysteemien vaikutusten kautta.

Mielenterveyden häiriöt ja päihteiden käyttö muodostavat merkittävän, mutta usein monimutkaisen, riskikokonaisuuden vanhemmuudelle.

Masennus voi heikentää vanhemman kykyä säädellä omia tunteitaan ja vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Se voi ilmetä vetäytymisenä, aloitteettomuutena, syyllisyyden tunteina ja emotionaalisena poissaolona. (Kaakinen ym. 2009, 124.) Tällöin lapsen tunneilmaisut saattavat jäädä vaille riittävää vastetta, mikä voi vaikuttaa kiintymyssuhteen laatuun. (Puura 2016, 89.)

Vanhemmuuteen liittyvä uupumus voi joissakin tilanteissa ilmetä syvänä psyykkisenä kuormituksena. Tällaiset kokemukset voivat korostua erityisesti tilanteissa, joissa perheen arjen ylläpitäminen on pitkälti yhden vanhemman vastuulla, esimerkiksi puolison mielenterveysongelmien vuoksi. Kun arjen vastuu kasautuu yhdelle aikuiselle, vanhemmuuden vaatimukset voivat muodostua ylivoimaisiksi ja heikentää vanhemman kykyä huolehtia omasta hyvinvoinnistaan. (Laine-Hatami & Weckström 2025, 7.)

Päihteiden käyttö lisää riskiä ennakoinnattomaan ja epäjohtonmukaiseen käyttäytymiseen. Päihteet voivat heikentää impulssikontrollia, altistaa väkivallalle ja muuttaa perheen roolirakenteita siten, että lapsi joutuu ottamaan vastuuta aikuisen tehtävistä. (Holmberg 2003, 10–16.) Päihdeongelmat kietoutuvat usein yhteen mielenterveyden häiriöiden, taloudellisten vaikeuksien ja sosiaalisen eristäytyneisyyden kanssa, mikä lisää kuormituksen kasautumista.

Psyykkinen oireilu tai päihdeongelma ei yksin määritä vanhemmuuden riittävyyttä. Merkityksellistä on oireiden vakavuus, hoitoon pääsy, tukiverkostot sekä se, miten perhe kokonaisuutena kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin. (Puura 2016, 89.) Näin vanhemmuuden arviointi edellyttää kokonaisvaltaista tarkastelua, jossa huomio kiinnittyy yksittäisten haasteiden sijaan siihen, miten arki toimii ja miten lapsen tarpeisiin pystytään vastaamaan.

Vanhemmuutta on edellä tarkasteltu käsitteellisesti, rakenteellisesti ja kulttuurisessa kontekstissa sekä erilaisten kuormittavien elämäntilanteiden näkökulmasta. Näitä ulottuvuuksia yhdistää ajatus siitä, ettei vanhemmuus toteudu tyhjiössä, vaan se rakentuu vuorovaikutuksessa yksilöllisten, perhekohtaisen ja yhteiskunnallisten tekijöiden kanssa. Tällöin myös vanhemmuuden haasteet ja tuen tarpeet jäsentävät laajempaa kokonaisuutta, jossa yksittäisten perheiden tilanteet kytkeytyvät palvelujärjestelmään ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Tämä näkökulma korostaa tarvetta tarkastella vanhemmuutta myös institutionaalisesta ja ammatillisesta näkökulmasta: miten yhteiskunta tunnistaa vanhemmuuden haasteita, millaisin keinoin niihin pyritään vastaamaan ja millaisena vanhemmuuden tukeminen jäsentyy osana palvelujärjestelmää. Seuraavassa luvussa tarkastelen lastensuojelutyötä sekä ennaltaehkäisevän työn ja lastensuojelun keskeisiä periaatteita osana tätä kokonaisuutta.

3 Vanhemmuutta tukeva lastensuojelutyö

3.1 Ehkäisevä lastensuojelutyö

Yhteiskunnan velvollisuus tukea perheitä ehkäisevien palvelujen avulla perustuu ajatukseen siitä, että lapsen hyvinvointi ei ole ainoastaan perheen sisäinen kysymys, vaan julkisen vastuun piirissä oleva yhteiskunnallinen tehtävä. Ehkäisevän työn tavoitteena ei ole pelkästään ongelmien varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen, vaan sellaisten kasvuolosuhteiden turvaaminen, jotka mahdollistavat lapsen tasapainoisen kehityksen ja perheen toimintakyvyn vahvistumisen. (Törrönen & Vornanen 2004, 160.)

Lasten ja nuorten hyvinvointi rakentuu monitasoisissa kasvuoloissa, joissa perhe, lähiyhteisö ja yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat samanaikaisesti. Perheen lisäksi lapsen kehitykseen vaikuttavat asumisolosuhteet, fyysisen ympäristön turvallisuus, arjen ennakoitavuus sekä mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatukseen ja koulutukseen. Vanhempien työllisyystilanne ja työelämän järjestelyt puolestaan määrittävät, millaisia ajallisia ja emotionaalisia resursseja heillä on käytettävissään vanhemmuudessa. Myös harrastus- ja kulttuuripalvelut tukevat lapsen osallisuutta ja sosiaalista kiinnittymistä. (Törrönen & Vornanen 2004, 160.)

Hyvinvointivaltion kontekstissa julkisten palvelujen saavutettavuus ja laatu sekä perhepolitiikan linjaukset ovat keskeisiä vanhemmuutta tukevia tekijöitä. Toimeentuloturva, lapsilisä ja vanhempainetuudet eivät ole ainoastaan taloudellisia tukimuotoja, vaan ne luovat ennakoitavuutta ja vakautta perhe-elämään. Samoin asumisen tukeminen, työelämän vakaus ja joustavat työajat vaikuttavat perheiden arjen sujuvuuteen. Kun keskeiset palvelut, kuten neuvolat, koulut ja terveydenhuolto, ovat toimivia ja helposti saavutettavissa, vanhemmuuden arkeen kohdistuva kuormitus vähenee ja mahdollisuus keskittyä lapsen kanssa tapahtuvaan vuorovaikutukseen vahvistuu. Luottamus instituutioihin tukee vanhempien kokemusta siitä, että he eivät ole yksin kasvatustehtävässään. (Silva 2022, 5–6; Törrönen & Vornanen 2004, 160.)

Lapsi- ja perhepalveluiden kehittämistä on Suomessa pyritty vahvistamaan muun muassa laajoilla kansallisilla hankkeilla, joissa keskiössä ovat olleet varhainen tuki, matalan kynnyksen palvelut sekä palvelujen parempi yhteensovittaminen. Kehittämistyössä on korostettu lapsen edun ensisijaisuutta, perheiden moninaisuuden huomioimista sekä päätöksenteon lapsivaikutusten arviointia. Tavoitteena on ollut siirtyä kohti lapsi- ja

perhelähtöistä palvelukokonaisuutta, jossa eri toimijat tekevät tiiviimpää yhteistyötä ja palvelut muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden esimerkiksi perhekeskusten muodossa. (Pulkkinen 2022, 167.)

Ehkäisevä lastensuojelu konkretisoituu palvelujärjestelmän rakenteissa ja arjen käytännöissä. Neuvolajärjestelmä, varhaiskasvatus ja koulut muodostavat institutionaalisen verkoston, jonka kautta perheiden tilanteita voidaan seurata ja tukea pitkäjänteisesti. Lapsen syntymä on merkittävä elämänmuutos, johon on vaikea valmistautua etukäteen, minkä vuoksi perheet tarvitsevat tietoa ja tukea. Äitiys- ja lastenneuvola tarjoavat ohjausta raskauteen, synnytykseen, lapsen hoitoon ja kasvatukseen sekä vanhemmuuteen ja perhe-elämän muutoksiin. Neuvolassa käsitellään myös vanhempien omia lapsuuden kokemuksia, kasvatukseen liittyviä odotuksia, varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta sekä kannustetaan tukiverkoston vahvistamiseen. (Hakulinen ym. 2018, 7)

Kodin ja koulun välinen yhteistyö perustuu suunnitelmalliseen ja molemminpuoliseen arvostukseen rakentuvaan vuorovaikutukseen, jossa huomioidaan perheiden erilaiset taustat ja elämäntilanteet. Yhteistyön lähtökohtana on kasvatuskumppanuus, jossa opettajan pedagoginen asiantuntijuus ja vanhempien oma asiantuntijuus lapsestaan täydentävät toisiaan. Tällainen yhteistyö tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä sekä auttaa tunnistamaan ja ratkaisemaan arjen haasteita. (Karhuniemi 2000, 71–80.)

Ehkäisevään lastensuojeluun sisältyy myös lapsen oikeudellisen aseman turvaaminen. Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva sääntely muodostaa rakenteellisen kehyksen, jossa määritellään lapsen edun toteutumisen ja vanhempien vastuun reunaehdot. (Törrönen & Vornanen 2004, 160.)

Ehkäisevän lastensuojelun asemaa on vahvistettu lainsäädännön myötä osana peruspalveluja, ja vastuu sen toteuttamisesta on laajentunut useille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville toimijoille. Käytännössä ehkäisevän lastensuojelun toteutuminen näyttäytyy kuitenkin vaihtelevana, ja sen sisältö ymmärretään eri palveluissa osin kapeasti. Toimiva kokonaisuus edellyttää moniammatillista yhteistyötä, jossa varhaiskasvatus, koulu, neuvolat ja sosiaalitoimi toimivat yhdessä perheiden tukemiseksi. Vaikka kehitystä on tapahtunut esimerkiksi varhaisemman puuttumisen ja lapsilähtöisyyden vahvistumisen osalta, resurssien riittämättömyys ja rakenteelliset haasteet rajoittavat edelleen ehkäisevän työn toteutumista. Erityisesti varhaisen tuen

palvelujen puute voi johtaa tilanteisiin, joissa perheille tarjotaan ensisijaisesti olemassa olevia palveluja niiden todellisten tarpeiden sijaan. (Pösö 2012, 65.)

Ehkäisevän lastensuojelun lähtökohtana on perheiden kokonaisvaltainen tukeminen osana laajempaa yhteiskunnallista järjestelmää. Mikäli palvelut ovat kuitenkin riittämättömiä, vaikeasti saavutettavia tai pirstaleisia, voi syntyä tilanne, jossa perhe ei saa tukea ajoissa. Tällöin ehkäisevä työ ei toteudu tarkoitetulla tavalla, ja perheen tilanne voi kärjistyä varsinaisen lastensuojelun piiriin. (Pösö 2007, 66–68; Bardy 2013, 19.)

3.2 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lastensuojelun sosiaalityö on lakisäätteistä viranomaistoimintaa, jonka keskeisenä tehtävänä on turvata lapsen kehitys ja terveys sekä poistaa niitä vaarantavia tekijöitä. Työn lähtökohtana on lapsen etu, mutta samalla siinä korostuu perheen ensisijaisuus ja vanhempien vastuun kunnioittaminen. Lastensuojelu rakentuu lapsikeskeisen perhelähtöisyyden varaan, jossa lapsen oikeuksien toteutuminen kytkeytyy tiiviisti perheen tilanteeseen. Vaikka peruslähtökohta on yksinkertainen, yksittäiset tilanteet vaihtelevat suuresti, ja työ edellyttää usein erilaisten tuen muotojen sovittamista perheen tarpeisiin. (Bardy 2013, 73–74.)

Palvelutarpeen ja lastensuojelutarpeen arviointi on keskeinen osa lastensuojelun sosiaalityötä. Arviointi ei ole yksittäinen päätöshetki, vaan prosessi, joka rakentuu vuorovaikutuksessa lapsen ja perheen kanssa (Jaakola ym. 2024, 95). Työskentelyssä yhdistyvät lapsen arjen kokemukset, vanhempien näkemykset sekä ammatillinen tieto lapsen kehityksestä ja hyvinvoinnista. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on tunnistaa ja tulkita lapsen kehitystä vaarantavia tekijöitä sekä arvioida, milloin normaaliin kehitykseen kuuluvat vaihtelut ylittävät rajan, jossa lapsen hyvinvointi vaarantuu. (Heino 1997, 38.) Lastensuojelutarpeen taustalla voi olla sekä tavanomaisia elämän kriisejä että poikkeuksellisen kuormittavia tilanteita, joissa perheen tasapaino järkkyy. Esimerkiksi vanhempien uupumus, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai väkivaltaiset ristiriidat voivat kietoutua toisiinsa monin tavoin ja heijastua lapsen arkeen. (Bardy 2013, 73–74.)

Lastensuojelutyössä keskeinen jännite liittyy tuen ja kontrollin samanaikaiseen toteutumiseen. Sosiaalityöntekijä toimii sekä perheen tukijana että viranomaisena, jolla

on oikeus puuttua perheen yksityiselämään lapsen edun turvaamiseksi. (Heino 1997, 368–370.) Työ sijoittuu perheen ja yhteiskunnan väliseen rajapintaan, jossa toisaalta kunnioitetaan perheen yksityisyyttä ja vanhempien ensisijaista vastuuta, mutta toisaalta puututaan tilanteisiin, joissa lapsen oikeudet eivät toteudu. Lapsen edun tulkinta voi herättää ristiriitoja, ja käsitykset siitä voivat vaihdella eri toimijoiden välillä. (Bardy 2013, 73–74.)

Lastensuojelun sosiaalityö toteutuu konkreettisesti erilaisina tukitoimina, joista keskeinen on avoimuuden perhetyö. Perhetyön tavoitteena on vahvistaa vanhemmuutta ja turvata lapsen hyvinvointi tilanteissa, joissa kasvuolosuhteet ovat vaarantuneet tai uhattuina. Työ on suunnitelmallista ja toteutuu usein perheen omassa arkiympäristössä. Se sisältää konkreettista apua, kasvatuksellista ohjausta sekä vuorovaikutuksen tukemista, mutta samalla se on osa lastensuojelun arvioivaa ja institutionaalista tehtävää. (Järvinen ym. 2012, 82–84.) Lastensuojelutyö onkin pitkälti käytännöllistä toimintaa, jossa konkreettinen apu, arjen tukeminen ja inhimillinen kohtaaminen ovat keskeisessä roolissa. Samalla työ sisältää tunteiden kanssa työskentelyä, luottamuksen rakentamista sekä työskentelyä laajoissa verkostoissa. (Bardy 2013, 73–74.)

Arviointi- ja työskentelyprosessissa voidaan hyödyntää erilaisia menetelmiä ja välineitä, joiden avulla vanhemmuutta ja perheen tilannetta jäsennetään. Näihin kuuluvat esimerkiksi strukturoitujen lomakkeiden käyttö sekä erilaiset työskentelymenetelmät, joiden tarkoituksena on tukea keskustelua ja tehdä näkyväksi muutostarpeita. Välineet eivät kuitenkaan ole itseisarvoisia, vaan niiden käyttö edellyttää sopimista perheen kanssa sekä tietoisuutta niiden tarkoituksesta ja rajoista. (Järvinen ym. 2012, 171–172.) Esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta auttaa jäsentämään vanhemmuutta erilaisina tehtävinä, mutta samalla se voi tuottaa normatiivisia käsityksiä riittävästä vanhemmuudesta. (Järvinen ym. 2012, 171.)

Lastensuojelutyössä vanhemmuuden tukeminen perustuu ajatukseen, että vanhemmuus edellyttää riittäviä voimavaroja ja mahdollistavia olosuhteita. Perheen tilanteeseen vaikuttavat perheen sisäinen dynamiikka, elinympäristön muutokset sekä ulkopuoliset kuormitustekijät. Haavoittuvissa tilanteissa pienetkin arjen pulmat voivat kasautua merkittäviksi kriiseiksi, mikäli tukea ei ole saatavilla. (Kalland 2001, 222–224.) Toistuvasti kriisiytyvissä tilanteissa lastensuojelu voi kulkea mukana pitkään, jopa yli sukupolvien, mikä kuvastaa ilmiöiden monisyisyyttä ja pitkäkestoisuutta (Bardy 2013, 73–74).

Lastensuojelun sosiaalityötä voidaan tarkastella myös ammatillisena tulkintatyönä, jossa työntekijä arvioi lapsen edun toteutumista muuttuvissa tilanteissa. Työ edellyttää herkkyyttä havainnoida ja jäsentää tilanteita myös silloin, kun ongelmat eivät ole selkeästi määrittäneet. Tällöin teoria, tutkimustieto, kokemus ja tilannekohtainen harkinta yhdistyvät ammatillisessa toiminnassa. (Heino 1997, 365–366.)

Samalla lastensuojelutyö on osa laajempaa yhteiskunnallista ja institutionaalista kokonaisuutta. Työntekijän toimintaa ohjaavat lainsäädäntö, hallinnolliset rakenteet ja taloudelliset resurssit, jotka asettavat reunaehdot ammatilliselle toiminnalle. (Heino 1997, 38.) Lainsäädäntö määrittelee lapsen edun periaatteet, mutta jättää merkittävän tulkintavallan ammattilaisille, mikä tekee arvioinnista kontekstisidonnaista ja osin arvottavaa (Berg 2008, 42). Lastensuojelu toimii näin sekä tukipalveluna että kontrollin mekanismina, jossa lapsen suojeleminen voi edellyttää puuttumista tilanteisiin myös vastoin perheen tahtoa (Pösö 2007, 65–68; Bardy 2013, 73–74).

Lastensuojelun sosiaalityö on käytännöllistä, vuorovaikutuksellista ja eettisesti jännitteistä toimintaa, jossa lapsen kehitykselliset tarpeet, vanhemmuuden voimavarat ja yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat samanaikaisesti. Työ ei rajoitu yksittäisten ongelmien ratkaisemiseen, vaan kohdistuu laajasti lapsen elämän eri osa-alueisiin ja perheen arkeen.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni toteutetaan laadullisen tutkimusmenetelmän avulla. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena on usein ihminen ja hänen kokemusmaailmansa, eli elämämaailma, joka rakentuu yksilöllisistä merkityksistä, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, arvoista sekä ihmisten välisistä suhteista (Varto 1992, 23). Menetelmän tavoitteena ei ole saavuttaa tilastollisia yleistyksiä, vaan sen avulla pyritään kuvaamaan todellisuuden ilmiöitä, syventämään ymmärrystä tietyistä toiminnoista tai antamaan teoreettisesti perusteltuja tulkintoja tutkittavista ilmiöistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana ei ole valmiiden väitteiden todentaminen, vaan pikemminkin uusien havaintojen tekeminen tai olemassa olevan ilmiön uudella tavalla esiin tuominen (Hirsjärvi ym. 2008, 157).

Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden valinta perustuu harkintaan ja tutkimustehtävän kannalta olennaiseen asiantuntemukseen. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että informanteilla on joko syvällistä tietoa tutkimuskohteena olevasta asiasta tai heillä on siihen omakohtaista kokemusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Koska oma tutkimustehtäväni oli selvittää lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vanhemmuudesta, valitsin haastateltaviksi hyvinvointialueen lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisena vanhemmuus rakentuu sosiaalityöntekijöiden puheessa lastensuojelun kontekstissa. Tarkoitukseni on kuvata sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vanhemmuudesta sekä niitä tekijöitä, jotka heidän kokemustensa mukaan vaikuttavat vanhemmuuden toteutumiseen perheiden arjessa. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti sitä, millaisia merkityksiä vanhemmuuteen liitetään lastensuojelutyössä sekä millaiset ilmiöt sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta tukevat tai kuormittavat vanhemmuutta.

Tutkimusta ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaisena nykyvanhemmuus jäsenyy lastensuojelunsosiaalityöntekijöiden puheessa?

2. Miten yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja perherakenteisiin liittyvät tekijät sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan muovaavat vanhemmuutta ja kuormittavat perheiden arkea?
3. Millaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on vanhemmuuden tukemisesta ja siihen liittyvistä tarpeista lastensuojelutyössä?

Tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimusprosessin aikana vaiheittain. Aluksi tutkimusta ohjasi yksi keskeinen kysymys, jossa tarkasteltiin sitä, millaisena vanhemmuus rakentuu sosiaalityöntekijöiden puheessa lastensuojelun kontekstissa. Jo tutkimuksen teoriaosuutta laatiessa vanhemmuus osoittautui käsitteenä odotettua laajemmaksi, mikä vaikutti myös haastattelurungon teemojen muodostumiseen. Haastatteluissa nämä teemat ohjasivat keskustelua useisiin eri näkökulmiin, minkä vuoksi aineistosta muodostui sisällöllisesti laaja ja monitasoinen. Tämän perusteella tutkimuskysymyksiä täsmennettiin kahdella lisäkysymyksellä, jotta analyysi tavoittaisi paremmin vanhemmuuden arjen tason, sitä kuormittavat ilmiöt sekä laajemman yhteiskunnallisen kontekstin. Useampi tutkimuskysymys mahdollistaa tutkimusaiheen jäsentämisen sekä vanhemmuuden tarkastelun eri näkökulmista, jolloin tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä voidaan tarkastella sekä perheiden arkeen liittyvien näkemysten että laajempien yhteiskunnallisten tekijöiden kautta.

Tutkimus tuottaa tietoa siitä, millaisena vanhemmuus näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden puheissa ja työssä sekä millaiset tekijät ja tukitoimet voivat liittyä vanhemmuuden toteutumiseen perheiden arjessa. Tutkimus tuo esiin sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vanhemmuudesta osana laajempaa yhteiskunnallista ja kulttuurista kontekstia, jossa vanhemmuus rakentuu suhteessa erilaisiin elämäntilanteisiin, rakenteisiin ja odotuksiin. Tämänkaltaisen tiedon avulla voidaan syventää ymmärrystä vanhemmuuden monimuotoisuudesta sekä niistä sosiaalisista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä, jotka kytkyvät perheiden arkeen ja ammatilliseen työskentelyyn.

4.2 Aineiston kerääminen

Tutkimusaineisto kerättiin ryhmähaastatteluina, jotka toteutettiin kolmena erillisenä haastattelutilaisuutena. Ensimmäiseen ryhmään osallistui kaksi sosiaalityöntekijää, kun taas toisessa ja kolmannessa ryhmässä oli kummassakin neljä osallistujaa. Alkuperäisenä tavoitteena oli muodostaa kolme neljän osallistujan ryhmää, mutta kaksi ensimmäiseen

haastatteluun ilmoittautunutta osallistujaa jäi pois, minkä vuoksi ryhmän koko jäi suunniteltua pienemmäksi. Haastatteluille oli varattu aikaa noin puolitoista tuntia, ja ne toteutettiin etäyhteydellä Microsoft Teams -alustalla.

Haastateltavien rekrytointi tapahtui hyvinvointialueen koulutusvastaavan välityksellä. Haastattelukutsu toimitettiin lastensuojelun esihenkilöille, jotka välittivät sen edelleen sosiaalityöntekijöille. Tutkimukseen osallistumisesta kiinnostuneet ottivat yhteyttä tutkijaan sähköpostitse, minkä jälkeen haastatteluajat sovittiin osallistujien aikataulujen perusteella. Haastateltavat jaettiin kolmeen ryhmään siten, että ryhmäkoot muodostuivat mahdollisimman tasaisiksi osallistujien käytettävyyden puitteissa.

Tulosten esittämisessä haastateltaviin viitataan koodien avulla siten, että ensimmäinen numero (H1, H2, H3) ilmaisee haastatteluryhmän järjestysnumeron (ensimmäinen, toinen tai kolmas haastattelu) ja jälkimmäinen numero yksilöi kyseisen ryhmän osallistujan. Esimerkiksi merkintä H1/H2 viittaa ensimmäisen haastatteluryhmän toiseen osallistujaan.

Haastattelurunkoon hahmottui viisi erilaista teemaa, jotka kumpuavat tutkielman teoriaosuudessa käsitellyistä vanhemmuuden näkökulmista. Näiden teemojen avulla pyritään syventämään ymmärrystä siitä, miten vanhemmuus rakentuu ja jäsentyy paitsi lastensuojelun sosiaalityön arjessa, myös laajemmin yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä, jota muovaavat normit, odotukset ja yksilölliset elämäntilanteet. Teemat liittyvät vanhemmuuden käsitteelliseen ymmärtämiseen, sen toteutumiseen erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa ympäristöissä, vanhemmuuden moninaiisiin rooleihin ja käytäntöihin, vanhemmuutta haastaviin sosiaalisiin ilmiöihin sekä vanhemmuuden arviointiin ja tukemiseen sosiaalityön kontekstissa. Kukin teema ohjaa keskustelua omasta näkökulmastaan ja avaa mahdollisuuksia tarkastella ilmiötä monipuolisesti sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Teemat muodostavat yhdessä kokonaisuuden, joka mahdollistaa vanhemmuuden tarkastelun sekä normatiivisten että kokemuksellisten ulottuvuuksien kautta.

Kuhunkin teemaan muodostin selkeän pääkysymyksen, joka toimi keskustelun suunnannäyttäjänä ja jäsensi haastattelun kulkua. Näiden rinnalle laadin tukikysymyksiä, jotka auttoivat tarkentamaan ja syventämään teemojen käsittelyä eri näkökulmista. Tukikysymysten tarkoituksena oli paitsi ohjata keskustelua tarvittaessa, myös varmistaa, että kaikki olennaiset osa-alueet tulivat käsitellyiksi kunkin teeman puitteissa.

Haastattelutilanteissa sovelsin kuitenkin joustavaa ja dialogista otetta, jossa tilaa jätettiin myös haastateltavien omalle tulkinnalle ja ajatusten kululle. Haastattelujen edetessä esitin lisäkysymyksiä sen mukaan, mitä keskustelussa nousi esiin. Näillä spontaanisti syntyneillä lisäkysymyksillä syvensin ymmärrystä haastateltavan kokemuksista ja näkemyksistä. Keskusteluista kumpuavat huomiot täydensivät ennakkoon laadittuja kysymyksiä ja toivat esiin myös uusia näkökulmia, joita en olisi välttämättä osannut huomioida pelkästään kirjallisuuden perusteella. Tämä mahdollisti rikkaamman ja aidosti kokemuksellisen aineiston keräämisen tutkimukseni tueksi.

Teemahaastattelurungon rakentuminen perustui huolellisesti kokoamaani ja analysoimaani vanhemmuuteen liittyvään kirjallisuuteen, jonka pohjalta muodostin tutkielman teoriaosuuden. Teemojen määrittelyssä pyrin tunnistamaan ja jäsentämään niitä keskeisiä ilmiöitä ja näkökulmia, joita vanhemmuuteen yhteiskunnassa liitetään sekä yksilöllisellä että rakenteellisella tasolla. Laajan kirjallisuuden pohjalta esiin nousi toistuvasti se, että vanhemmuus ei ole yksiselitteinen tai muuttumaton käsite, vaan se rakentuu vuorovaikutuksessa kulttuuristen, yhteiskunnallisten, perhekohtaisen dynamiikan sekä sosiaalisten ongelmien kontekstissa.

Ensimmäinen teema käsittelee nykyvanhemmuuteen vaikuttavia kulttuurisia normeja, odotuksia ja yhteiskunnallisia muutoksia. Tämä teema nousee esiin erityisesti Bronfenbrennerin bioekologisessa teoriassa, jonka mukaan makrosysteemin tasolla vaikuttavat yhteiskunnalliset arvot ja normit ohjaavat vanhemmuuden muotoutumista. Nykypäivän vanhemmuutta värittävät usein moninaiset, toisinaan ristiriitaiset odotukset siitä, millainen on hyvä tai riittävä vanhempi, mikä voi lisätä kokemusta riittämättömyydestä.

Toinen teema, perhemuotojen moninaisuus, liittyy vanhemmuuden ilmenemiseen erilaisissa perherakenteissa, kuten yksinhuoltajaperheissä, uusperheissä, sateenkaariperheissä ja maahanmuuttajataustaisissa perheissä. Tämä kytkeytyy käsitykseen vanhemmuudesta sosiaalisena ja vuorovaikutuksellisenä ilmiönä, jota ei voida määritellä vain biologisten tai juridisten suhteiden perusteella. Esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta auttaa tunnistamaan vanhemmuuden eri ulottuvuuksia ja rooleja myös tilanteissa, joissa perheen rakenne ei vastaa perinteistä ydinperhettä.

Kolmas teema, vanhemmuuteen vaikuttavat sosiaaliset ilmiöt ja haastavat elämäntilanteet, rakentuu ymmärrykselle siitä, että vanhemmuutta eivät määritä vain yksilön ominaisuudet, vaan myös elinympäristön olosuhteet. Tutkielmassa esiin nousseet

tekijät, kuten vanhemman mielenterveys, päihteet, uupumus tai taloudellinen haavoittuvuus, voivat merkittävästi vaikeuttaa vanhemmuuden toteuttamista. Tämä heijastelee Bronfenbrennerin eksosysteemin ja mikrosysteemin tasojen vaikutusta vanhemmuuteen, jossa ympäristön tarjoamat mahdollisuudet tai niiden puute vaikuttavat suoraan perhe-elämän laatuun.

Neljäs teema tarkastelee yhteiskunnan rakenteita ja ehkäisevän lastensuojelun roolia vanhemmuuden tukemisessa. Ehkäisevä lastensuojelutyö voi parhaimmillaan tarjota vanhemmille tukea, jolla he pystyvät hyödyntämään omia voimavarojaan ja vahvistamaan vanhemmuuttaan ennen kuin tilanne eskaloituu varsinaisen lastensuojelun tarpeeseen.

Viides ja viimeinen teema keskittyy lapsi- ja perhekohtaiseen sosiaalityöhön ja vanhemmuuden arviointiin. Tämä teema yhdistyy teoreettisesti käsityksiin vanhempana olemisesta ja toimimisesta (Schmitt & Piha 2008), jossa huomio kiinnitetään niin vanhemman sisäiseen kyvykkyyteen kuin käytännön kasvatustekoihin. Lastensuojelun kontekstissa arvioidaan, onko vanhemmuus lapsen tarpeisiin nähden riittävää, mikä tuo mukaan sekä juridisia että eettisiä ulottuvuuksia, erityisesti lapsen oikeuksien ja vanhemman velvollisuuksien näkökulmasta.

Haastattelumuoto mahdollisti sen, että osallistujat saattoivat tulkita kysymyksiä omalla tavallaan, tarkentaa vastauksiaan ja tuoda esiin esimerkkejä omista kokemuksistaan (Hirsjärvi & Hurme 2008, 36). Tämän vuoksi kysymyksiä täsmennettiin haastattelun aikana tarvittaessa, erityisesti silloin, kun jokin asia vaikutti epäselvältä tai vaati lisävalaistusta. Haastatteluiden päätteeksi varmistettiin, että osallistujat olivat saaneet tuoda esiin kaiken, mitä kokivat olennaiseksi sanoa. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti jälkikäteen. Litteroidun aineiston tallensin muistitikulle kolmena erillisenä tiedostona, jotka nimesin haastattelujen järjestysnumeroiden mukaisesti. Koska haastatteluista oli jo poistettu keskustelussa mainitut nimet, aineisto oli anonymisoitu ennen tallentamista. Tiedostojen erottelu ja selkeä nimeäminen helpottivat aineiston käsittelyä, analyysin jäsentämistä sekä yksittäisten haastattelujen tarkastelua tutkimusprosessin aikana.

4.3 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa kolmella eri tavalla: aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Nämä analyysityypit eroavat toisistaan siinä, millaista päättelytapaa analyysissä käytetään. Aineistolähtöinen eli induktiivinen lähestymistapa etenee yksittäisistä havainnoista kohti teoreettisia johtopäätöksiä, eli teoria rakentuu aineistosta käsin. Teorialähtöinen eli deduktiivinen analyysi puolestaan nojaa valmiiseen teoriaan, jota pyritään aineiston avulla testaamaan tai todentamaan. Teoriaohjaava analyysi käyttää apunaan molempia suuntia: analyysin suuntaa ohjaa jokin olemassa oleva teoreettinen viitekehys, mutta varsinainen analyysi rakentuu aineiston sisällön pohjalta. Tällöin päättelytapana on abduktio, jossa aineisto ja teoria keskustelevat keskenään. Teoria ei siis määrää lopputulosta, vaan tarjoaa välineitä aineiston tulkintaan ja jäsentämiseen. Merkittävin ero aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan lähestymistavan välillä liittyy siihen, miten teoria otetaan mukaan aineiston käsitteellistämiseen ja abstrahointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–133.)

Valitsin tutkimukseni aineistonanalyysimenetelmäksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin, koska se mahdollistaa joustavan ja dynaamisen tavan yhdistää empiiristä aineistoa ja olemassa olevaa teoreettista viitekehystä. Halusin antaa tilaa aineiston omille sisällöille ja merkityksille, mutta samalla tarkastella niitä suhteessa vanhemmuutta ja lastensuojelua käsitteleviin teorioihin. Teoriaohjaava analyysi tukee tätä tarkoitusta tarjoamalla välineitä ilmiön ymmärtämiseen ilman, että teoria rajoittaa aineistosta nousevien havaintojen esiintuomista. Menetelmä sopii hyvin tutkimukseeni, jossa pyritään kuvaamaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vanhemmuudesta sekä siihen liittyvistä ilmiöistä ja haasteista moniulotteisesti.

Teoriaohjaavassa analyysissä ei pyritä testaamaan teoriaa, vaan ennemminkin kehittämään uusia näkökulmia ja ymmärrystä ilmiöstä. Tutkijan ajattelu liikkuu aineistolähtöisyyden ja valmiiden teoreettisten mallien välillä, jolloin yhdistämällä aineistoa ja teoriaa luovasti ja monipuolisesti, voi syntyä uudenlaisia oivalluksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 96–98.) Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä alaluokat muodostetaan aineistosta nousevien havaintojen pohjalta, kun taas yläluokat määrittyvät aiemman teorian perusteella. Toisin sanoen analyysin alkuvaiheessa edetään aineiston mukaisesti ilman valmiita teoreettisia oletuksia, ja vasta myöhemmässä vaiheessa pyritään tunnistamaan teoria, joka parhaiten selittää ja jäsentää luokiteltua aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 99.) Tässä tutkimuksessa teoriaohjaava analyysi osoittautui toimivaksi

menetelmäksi, sillä se tuki aineiston jäsentelyä ja auttoi etenemään analyysissa etenkin silloin, kun tulkinta vaikutti haastavalta tai aineisto monitasoiselta. Annan aineistolle tilaa paljastaa myös sellaisia näkökulmia ja aiheita, joita en välttämättä ole ennakkoon huomannut sisällyttää teoriapohjaan tai aiempaan suunnitelmaani.

Laadulliselle sisällönanalyysille on ominaista menetelmällinen joustavuus sekä mahdollisuus tarkentaa analyysin kulkua aineiston edellyttämällä tavalla (Schreier 2012, 7). Menetelmää ei tule ymmärtää tarkkarajaisena kaavana, vaan systemaattista tulkintaa ohjaavana lähestymistapana (Tuomi & Sarajärvi 2009, 102). Tässä tutkimuksessa analyysi toteutettiin iteratiivisena prosessina, jossa muodostettuja luokkia tarkennettiin ja muokattiin useaan otteeseen. Ratkaisut perustuivat aineiston sisällölliseen tarkasteluun sekä tutkimuskysymysten näkökulmasta tehtyihin perusteltuihin valintoihin.

Luokittelun rakenne muotoutui aineistolähtöisesti analyysin edetessä. Aineistosta tunnistetut alaluokat yhdistettiin laajemmiksi yläluokiksi kuvaamaan ilmiön keskeisiä merkityskokonaisuuksia. Luokkien määrä ja sisältö vaihtelivat teemoittain sen mukaan, kuinka monipuolisesti ilmiö aineistossa jäsenyi, mikä on tyypillistä laadulliselle analyysille (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–124).

Analyysi eteni yksittäisistä havainnoista kohti käsitteellisempää kokonaisuutta, ja alaluokkien sekä yläluokkien kautta muodostui kaksi pääluokkaa, jotka kuvaavat sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä vanhemmuudesta ja sen tukemisesta yhteiskuntarakenteiden läpäisevässä lastensuojelutyössä. Nämä tuloslukuissa viisi ja kuusi esiteltävät pääluokat ovat:

1. vanhemmuuden muuttuvat ehdot
2. yhteiskunnan vanhemmuutta tukevat instituutiot ja rakenteet

Alaluokat ja yläluokat tarkentavat, millaisista ilmiöistä ja merkityksistä pääluokat rakentuvat, sekä tekevät näkyväksi analyysin etenemisen aineistolähtöisistä havainnoista kohti teoreettisempaa jäsentelyä.

Seuraavissa kahdessa taulukossa esitetään analyysin tuloksena muodostuneet pääluokat siten, että ne toimivat taulukoiden otsikkoina. Kummassakin taulukossa kuvataan kyseisen pääluokan alle sijoittuvat yläluokat ja niitä tarkentavat alaluokat. Taulukot havainnollistavat analyysin etenemistä alaluokista yläluokkien kautta pääluokkiin sekä tekevät näkyväksi luokitteluprosessin rakenteen.

Taulukko 1. Esimerkkitaulukko. Pääluokka: Vanhemmuuden muuttuvat ehdot

Yläluokka	Alaluokka	Esimerkki alkuperäisilmaisusta	Tulkinta
Vanhemmuuden muotoutuminen nyky-yhteiskunnassa	Vanhemmuuden korkeat odotukset	”Kaikki pyritään mahdollistamaan sille lapselle riippumatta siitä, onko edes taloustilanne sellainen”	Vanhemmuutta määrittävät ulkopäin tulevat korkeat normit sekä paine tarjota lapselle materiaalisia asioita.
	Digitaalinen vanhemmuus muuttuvassa toimintaympäristössä	”---vanhemmat on jotenkin tietämättömiä ja keinottomia ehkä tämän maailmanmuutoksenkin takia, kun on nämä kännykät ja somet ja kaikki sovellukset, että ei pysytä enää perässä niissä.”	Digitalisoituminen muuttaa vanhemmuuden toimintaympäristöä lisäten sekä vaatimuksia että uusia mahdollisuuksia, ja siihen liittyy sekä epävarmuuden että hallinnan kokemuksia
	Vanhemmuuden roolit ja vastuut	”Perinteiset vanhemman ja lapsen roolit voivat vähän hämärtyä ja ollaan sellaisia kaverivanhempia”	Perinteisten roolien hämärtyminen ja kaverivanhemmuus heikentävät vanhemman auktoriteettia ja vaikeuttavat rajojen asettamista

	Monimuotoiset perheet ja vanhemmuuden rakentuminen niissä	”Hirnu vähän on näitä ydinperheitä, missä olisi perinteisellä tavalla naimisiin menneet vanhemmat ja heidän yksi tai kaksi lasta.”	Perhemuodot ovat moninaistuneet ja ydinperhe ei ole enää hallitseva malli, mikä tuo uusia vaatimuksia vanhemmuudelle
Vanhempien voimavarojen eriytyminen ja arjen kuormittuminen	Taloudellinen epävarmuus ja ongelmien kasautuminen	<p>“Jos on rahasta tiukkaa ja on vaikka työttömyyttä... niin on se vanhemmuus varmaan osittain aika kipuileva”</p> <p>“Päihdehaasteet... mielenterveyshaasteet ... ja sitten just tietysti ne kaikki siihen arjenhallintaan liittyvät asiat.”</p>	Taloudelliset vaikeudet kietoutuvat muihin ongelmiin, kuten mielenterveys- ja päihdehaasteisiin, jolloin arjen kuormitus kasautuu ja vaikeuttaa vanhemmuuden toteutumista ja kuormittavat perheen arkea
	Voimavarojen eriytyminen perheiden välillä ja tukiverkoston puute	<p>“Toisaalta... pitäisi olla täydellinen vanhempi... ja sitten semmoisisissa, missä... on nippa-nappaniukin elämästä selviämistä, niin siinä on taas hyvin erilaista vanhemmuutta.”</p> <p>“Kun ei ole sitä... luonnollista läheisverkostoa... niin sitten viranomaiset ovat niitä.”</p>	<p>Perheiden tilanteet vaihtelevat merkittävästi, ja tukiverkoston puute lisää arjen kuormitusta sekä eriyttää vanhemmuuden toteutumisen mahdollisuuksia.</p> <p>Läheisverkoston puuttuminen lisää perheiden haavoittuvuutta ja siirtää tuen tarvetta viranomaisille</p>

Taulukko 2. Esimerkkitaulukko. Pääluokka: Yhteiskunnan vanhemmuutta tukevat instituutiot ja rakenteet

Yläluokka	Alaluokka	Esimerkki alkuperäisilmaisusta	Tulkinta
Ehkäisevä lastensuojelutyö vanhemmuutta tukemassa	Neuvola ja varhainen tuki vanhemmuuden tukena	”Neuvolassa on paljon tukea tarjolla, jos vaan haluaa ottaa sitä vastaan.”	Varhainen tuki on palvelujärjestelmässä saatavilla ja kohdentuu erityisesti perheiden arkeen ennen ongelmien kasautumista
	Varhaiskasvatus ja koulu arjen rakenteina ja tuen tunnistamisen paikkoina	”Kyllähän päiväkodissa ja koulussa nähdään nopeesti, jos perheessä on jotain.”	Lapsen arkiympäristöt toimivat paikkoina, joissa vanhemmuuden tuen tarpeet tulevat näkyviksi, jolloin asia voidaan nostaa esiin.
Vanhemmuuden arviointi ja tukeminen lastensuojelussa	Vanhemmuuden arvioinnin kriteerit, odotukset ja haasteet	”Pitää olla riittävän hyvä vanhempi, että lapsi on turvassa.” ”Päihdehaasteet... mielenterveyshaasteet... ja sitte just tietysti ne kaikki siihen arjenhallintaan liittyvät asiat.”	Lastensuojelussa vanhemmuutta arvioidaan suhteessa lapsen turvallisuuteen ja riittävän hyvän vanhemmuuden kriteereihin. Arvioinnissa korostuvat vanhemmuuteen vaikuttavat sosiaaliset ongelmat.
	Vanhemmuuden tukeminen, vuorovaikutus ja käytännön tukitoimet	”Pitää olla paremmin tavoitettavissa niille vanhemmille, koska niillä tulee paljon kysymyksiä ja ahdistuksia.”	Vanhemmuuden tukeminen rakentuu vuorovaikutuksessa, saavutettavuudessa ja vanhempien kohtaamisessa. Tuki toteutuu käytännössä konkreettisten

			työskentelykeinojen ja tukitoimien kautta.
--	--	--	---

Luvuissa viisi ja kuusi esitellään tutkimuksen keskeiset tulokset, joita jäsennetään analyysissa muodostuneiden yläluokkien kautta.

4.4 Tutkimusetiikka ja tutkijan positio

Laadullista tutkimusta tehdessä tutkijan on tärkeää olla tietoinen siitä, millaista tutkimusta hän on toteuttamassa. Eettinen pohdinta alkaa jo silloin, kun päätetään tutkimuksen aiheesta ja sen tarkoituksesta. Tutkijan tulee osata perustella tekemänsä valinnat sekä arvioida tutkimuksensa eettisiä ulottuvuuksia. Laadullinen tutkimus ei ole arvoista irrallista, vaan siihen vaikuttavat aina tutkijan omat uskomukset, asenteet ja ennako-oletukset, samoin kuin tutkimuksen taustalla oleva teoreettinen viitekehys. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75.) Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu olennaisena osana tutkittavien henkilöiden kunnioittava ja sensitiivinen kohtaaminen sekä tieteellisen epärehellisyyden välttäminen kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2008, 26–28). Näitä periaatteita olen pyrkinyt noudattamaan mahdollisimman huolellisesti tämän tutkimuksen toteutuksessa

Tutkimuksessani noudatan tarkasti eettisiä periaatteita, kuten osallistujien anonymiteetin suojaamista ja vapaaehtoisuutta. Ennen haastattelujen aloitusta annan osallistujille kattavaa tietoa tutkimukseni tarkoituksesta ja menetelmistä, ja tarjoan mahdollisuuden esittää kysymyksiä ennen suostumuksen antamista. (Hyvärinen 2017, 32.) Fokusryhmähaastatteluisa vastaan haastattelijana keskustelun ohjaamisesta ja sen sujumuuden varmistamisesta. Tavoitteenani on luoda avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa kaikki osallistujat kokevat voivansa vapaasti jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään, samalla varmistaen, että keskustelu pysyy tutkimusteeman kannalta olennaisissa aiheissa.

Tutkijan positioni suhteessa haastateltaviin on keskeinen näkökulma tutkimuksen luotettavuuden ja aineiston tulkinnan kannalta. Tutkimuksessa reflektoin omaa asemaani ja sen mahdollista vaikutusta haastattelutilanteeseen ja aineiston analyysiin. (Juvonen 2017, 409.)

Tutkimuksessani olen sekä tutkijan että alalla työskennelleen sosiaalityöntekijän roolissa, mikä vaikuttaa suhteeseeni haastateltaviin ja tutkimusasetelmaan. Jaan haastateltavien kanssa ammatillisen taustan ja mahdollisesti myös yhteneviä kokemuksia lastensuojelutyöstä. Tämä sisäpiiriläisen asema tuo sekä etuja että metodologisia haasteita tutkimukseen. (Juvonen 2017, 401–402.)

Koska minulla on aiempaa kokemusta lastensuojelun ja sosiaalityön kentältä, voi se auttaa minua ymmärtämään haastateltavien näkökulmia syvemmin ja luomaan luottamusta keskusteluun. Toisaalta sisäpiiriläisen positio voi myös vaikuttaa siihen, miten haastateltavat esittävät ajatuksiaan. He saattavat olettaa minun jakavan tiettyjä näkemyksiä tai jättää sanomatta asioita, jotka ulkopuoliselle tulisivat ilmi (Juvonen 2017, 402). On tärkeää, että tiedostan oman roolini vaikutuksen tutkimukseen ja reflektoin sitä koko prosessin ajan. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että myös analyysivaiheessa kiinnitän huomiota siihen, kuinka omat ennakkokäsitykseni tai kokemukseni voivat vaikuttaa aineiston tulkintaan. Lisäksi pyrin varmistamaan, että annan kaikille haastateltaville tasavertaisen mahdollisuuden ilmaista ajatuksiaan ja että keskustelua ei ohjaa tutkijan oma näkökulma, vaan osallistujien kokemukset ja käsitykset.

Sisäpiiriläisenä minulla on valmiiksi ymmärrystä lastensuojelun toimintaympäristöstä, sen käytännöistä, haasteista ja ammatillisesta kielestä. Tämä saattoi helpottaa haastatteluiden kulkua, koska osallistujat eivät joutuneet selittämään perusteellisesti asioita, jotka ulkopuoliselle saattaisivat vaatia tarkempaa avaamista. Jos tutkijan ja haastateltavien välinen suhde olisi kollegiaalinen, voisi se edistää luottamuksellisen ilmapiirin syntymistä. Kollegiaalisuus voisi madaltaa kynnystä avoimeen keskusteluun, sillä yhteinen ammattitausta ja ymmärrys työn käytännöistä voivat luoda tunteen jaetusta asiantuntijuudesta. Tällainen asetelma voisi rohkaista haastateltavia jakamaan syvällisempiä kokemuksia ja näkemyksiä, joita he eivät välttämättä toisi esiin ulkopuoliselle tutkijalle. Samalla on kuitenkin huomioitava, että kollegiaalisuus voi myös tuoda mukanaan oletuksia ja itesesensuuria, jos haastateltava pyrkii ylläpitämään asiantuntijarooliaan tai pohtii, miten hänen sanomisensa vaikuttavat tutkijan mielikuvaan hänestä. Näin ollen kollegiaalinen suhde voi toimia sekä mahdollistavana että rajaavana tekijänä tutkimushaastattelussa. (Juvonen 2017, 401.)

Tärkeää on, että tiedostan jatkuvasti oman asemani vaikutuksen tutkimukseen. Haastattelutilanteessa pyrin pitämään tutkijan roolini erillään entisestä työntekijän roolista ja välttämään liian tuttavallista keskustelutapaa, jotta tutkimuksen objektiivisuus

säilyy. Aineiston analyysissä reflektiivinen työskentely on keskeistä: arvioin kriittisesti, kuinka omat kokemukseni ja oletukseni voivat vaikuttaa tulkintoihin ja varmistamaan, että analyysi perustuu osallistujien näkemyksiin eikä omaan ammatilliseen taustaani. (Juvonen 2017, 409.)

5 Vanhemmuuden muuttuvat ehdot

5.1 Vanhemmuuden muotoutuminen nyky-yhteiskunnassa

Vanhemmuuden muotoutumista nyky-yhteiskunnassa leimaavat samanaikaisesti kasvavat odotukset, muuttuvat perherakenteet sekä arjen käytäntöihin vaikuttavat yhteiskunnalliset ja teknologiset muutokset. Vanhemmuutta ei voida tarkastella irrallaan näistä tekijöistä, vaan se rakentuu suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, sen normeihin ja mahdollisuuksiin. Tutkimuksessa onkin korostettu, että vanhemmuuden ehdot ja merkitykset muovautuvat ajassa ja heijastavat laajempia yhteiskunnallisia muutoksia. (Hays 1996; Faircloth 2014.)

Vanhemmuuden korkeat odotukset

Sosiaalityöntekijöiden puheessa nykyvanhemmuus näyttäytyy suorituskeskeisenä ja vaatimuksiltaan korkeana. Heidän näkemyksissään vanhemmuuteen liitetään odotus siitä, että arjen eri osa-alueet, kuten työ, vapaa-aika ja lapsen kasvatus, tulisi hallita samanaikaisesti ja tehokkaasti. Tämä näkyy erityisesti paineena tarjota lapselle jatkuvasti virikkeitä ja kehitystä tukevia kokemuksia. Yksi haastateltavista kuvaa tilannetta seuraavasti:

“Tosi pienilläkin lapsilla pitää olla useampi harrastus ja pitää olla kauheasti kaikkea ohjelmoitua. Se on merkki jostain hyvästä.”

Sharon Hays (1996) osoitti jo varhain, että moderni vanhemmuus edellyttää huomattavasti enemmän aikaa, energiaa ja resursseja kuin aiemmin. Hän kuvasi tätä kehitystä käsitteellä “intensiivinen äitiys”, jolla viitataan kasvaviin kulttuurisiin odotuksiin panostaa lapsen laajasti ja kokonaisvaltaisesti. Sittemmin tutkimus on osoittanut, että nämä vaatimukset eivät ole ainoastaan säilyneet, vaan myös voimistuneet ja levinneet. Nykyisessä vanhemmuuskulttuurissa lapsen tarpeiden jatkuva priorisointi sekä laaja panostaminen hänen kehitykseensä ovat muodostuneet keskeisiksi ihanteiksi, ja vanhemmuudelta odotetaan paitsi hyvinvoinnin turvaamista myös lapsen menestymisen varmistamista suhteessa muihin (Faircloth 2014a). Näin vanhemmuus rakentuu yhä vahvemmin ulkoisten odotusten varaan, joissa aktiivisuus, ajankäyttö ja tekemisen määrä toimivat hyvän vanhemmuuden mittareina.

Tähän kehitykseen liittyy myös niin sanottu vanhemmuuden determinismi, jossa vanhempien valintojen nähdään vaikuttavan ratkaisevasti lapsen tulevaisuuteen (Sihvonen 2020). Tämän seurauksena vanhemmuuteen kohdistuu paine olla jatkuvasti valppaana ja tietoinen omien ratkaisujen merkityksestä. Kuten Sihvonen (2020) toteaa väitöskirjassaan, tällainen korostunut vastuun painotus voi johtaa siihen, että vanhemmuus näyttäytyy raskaana ja kuormittavana tehtävänä pikemminkin kuin rakkauden ja ilon lähteenä, kun jokaisen teon tai tekemättä jättämisen koetaan kantavan merkittäviä seurauksia lapsen tulevaisuuden kannalta.

Sosiaalityöntekijöiden puheessa nousee esiin laajempi yhteiskunnallinen kehitys, jossa vanhemmuus kytkeytyy suorituskeskeiseen elämäntapaan. Vanhemmilta odotetaan aktiivisuutta, tehokkuutta ja monipuolista suoriutumista useilla elämän osa-alueilla samanaikaisesti.

”No mä ajattelen, että varmaan jotenkin puhutaan tästä suoritusyhteiskunnasta, että sun pitäisi suorittaa. Käyt töissä täyspainoisesti ja hoidat lasten harrastukset ja hoidat sen ja tuon ja sitten urheilut ja meditoit ja tavallaan se, että koko elämä on vähän... tulee sellaista, että kaikkea pitää... jotenkin tehdä kauhean aktiivisesti, niin mä ajattelen, että kyllähän se siihen vanhemmuuteen heijastuu.” (H1/2)

”Aika sellaista suorituskeskeistä varmaan sellaisessa keskivertoperheessä, että työelämä täytyy suorittaa ja vapaa-ajan toiminnot, että on kunnon kansalainen. Sitten täytyy myös olla semmoinen virikkeitä luova vanhempi, että on kunnon kansalainen. Tuntuu, että siinäkin se rima on korkealla, että minkälaisia asioita täytyy ehtiä tehdä lapsen kanssa. Semmoista... Jotenkin tuntuu, että puuttuu sellaista asettumista hetkeen, sellaista verkkaista ja olemista ja sitten tylsyyttä, mikä sitten olisi lapsen kehitykselle kuitenkin tärkeä. Eikö vanhemmat itsekään uskalla ehkä pysähtyä pelkää, että menettää jotakin, se tällainen asioiden ulkopuolelle jääminen sitten sitä kautta. Ja sitten sitä suorituskeskeisyyttä myydään myöskin niille tai kaupitellaan niille lapsille.” (H2/4)

Haastateltavien kuvauksissa korostuu ajatus siitä, että vanhemmuuteen liittyy paine jatkuvaan aktiivisuuteen, mikä voi samalla vähentää mahdollisuuksia pysähtymiseen ja lapsen kannalta tärkeään kiirettömään yhdessäoloon. Kriittinen näkökulma ei kuitenkaan kohdistu pelkästään tekemisen määrään, vaan myös siihen, millaisena yhdessä vietetyn ajan tulisi näyttäytyä. Haastateltavien puheessa arjen tavallinen yhdessäolo ei aina näyttäyty riittävänä, vaan siihen liitetään odotuksia tavoitteellisuudesta ja erityisyydestä. Tätä havainnollistaa seuraava kuvaus:

“Niin, ja jotenkin tuli mieleen tuollaiset kouluterveyskyselyt, että vaikka se hyvä tahto ehkä on siihen, että siellä lääkäri- ja terveydentarkastuksissa kysytään sitä, että minkälaisia yhteisiä asioita perheellä on, mutta jotenkin, että siihen myös tuetaan, että siinäkin saattaa tavallaan vanhemmuudessa eksyä, että jos se kuulostaa siltä, että oletetaan, että se on sellaista kauhean toiminnallista ja nyt vien harrastuksiin ja kävimme teatterissa ja vietimme aikaa siellä ja täällä tuolla. Kun sitten taas itse mietin lasteni kohdalla, kun sinne on tyliin laittanut, että tehdään ruokaa yhdessä ja istutaan, niin jotenkin, että... Tietääkö ihmiset, mikä se on, kun puhutaan laatuajasta? Oikeasti luullaan, että sekin pitää olla oikein mitattavaa ja tehokasta laatu-aikaa. Kaikessa on jotenkin kauhean korkealla ne kriteerit. (H3/2)

Vanhemmuus näyttäytyy tällöin osana laajempaa suoriutumisen kulttuuria, jossa onnistumista mitataan sekä tekemisen määrän että sen laadun kautta.

Nyky-yhteiskunnassa vanhemmuutta muovaavat kulutuskeskeiset arvot ja elämäntavat, jotka voivat ohjata arjen valintoja siten, että lapsen kokemusmaailma rakentuu yhä enemmän tuotteiden ja toiminnan varaan vuorovaikutuksellisten ihmissuhteiden sijaan. Tällöin arjen käytännöissä voi korostua lapsen viihdyttäminen, mikä saattaa kaventaa tilaa rauhalliselle yhdessäololle ja aidolle läsnäololle. Lapsen kannalta keskeiseksi nouseekin mahdollisuus kohdata vanhempi vuorovaikutuksessa, jossa korostuvat läheisyys, huomio ja jaettu arki. Tästä näkökulmasta vanhemmuuden tehtävänä ei ole jatkuva tekeminen tai suorittaminen, vaan ennen kaikkea läsnä olevan arjen mahdollistaminen, jossa lapsi voi kohdata aikuisen ja tulla nähdyksi sekä tuetuksi omassa kehityksessään. (Myla & Kabat-Zinn 1997, 231–232.)

Digitaalinen vanhemmuus muuttuvassa toimintaympäristössä

Aineistoa tarkasteltaessa digitaalisuuteen, kuten älypuhelimien käyttöön, sosiaaliseen mediaan ja pelaamiseen, liittyvät teemat nousevat esiin osana keskustelua nykyvanhemmuudesta, sen haasteista sekä sitä muovaavista ilmiöistä.

Haastateltavien näkemyksissä digitaalisuus näyttäytyy kaksijakoisena ilmiönä. Toisaalta se liitetään vanhemmuuden haasteisiin, erityisesti tilanteissa, joissa vanhemmat kokevat epävarmuutta suhteessa lasten käyttämään teknologiaan. Puheessa korostuu kokemus siitä, että digitaalinen maailma kehittyy nopeasti ja voi olla vanhemmille osin vieras, mikä voi vaikeuttaa rajojen asettamista ja kasvatuksellista ohjausta.

”---vanhemmat on jotenkin tietämättömiä ja keinottomia ehkä tämän maailmanmuutoksenkin takia, kun on nämä kännykät ja somet ja kaikki sovellukset, että ei pysytä enää perässä niissä.” (H2/3)

Digitaalisuus kytkeytyy tällöin laajempaan havaintoon vanhemmuuden muuttuneista ehdoista, joissa perinteiset kasvatuskäytännöt eivät aina tunnu riittävilta esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen toimintaympäristö ulottuu fyysisen arjen ulkopuolelle digitaalisiin tiloihin. Tällöin vanhemmuuteen liitetty lapsen turvallisuuden takaaminen ei rajoitu enää pelkästään konkreettiseen valvontaan ja läsnäoloon, vaan edellyttää myös kykyä hahmottaa ja ohjata lapsen toimintaa verkossa.

Digitaalinen aikakausi on muuttanut merkittävästi lasten ja perheiden arkea maailmanlaajuisesti. Vanhemmilta odotetaan yhä enemmän lasten ruutuajan seuraamista sekä heidän toimintansa valvontaa digitaalisissa ympäristöissä. Vanhempien toteuttama digikasvatus rakentuu pitkälti heidän omien digitaitojensa, tietojensa sekä teknologiaan liittyvien asenteidensa varaan. Digitaaliseen aikaan liittyvässä kasvatuksessa keskeisiksi huolenaiheiksi ovat nousseet erityisesti pelien ja sosiaalisen median sisältöjen vaikutukset sekä ruutuajan määrän yhteys lasten kehitykseen. (Pulkkinen 2022, 177.)

Samanaikaisesti aineistoissa tuodaan esiin myös digitaalisuuden myönteisiä ulottuvuuksia. Älylaitteet mahdollistavat vanhemmille uudenlaisia tapoja huolehtia lapsesta, kuten yhteydenpidon ylläpitämisen, lapsen tavoittamisen sekä tämän liikkumisen seuraamisen.

”Onhan tuo nyt ihan mahtava asia, että voidaan, että ne puhelimet on, matkapuhelimet, saadaan tarkistettua, että lapsi on kunnossa ja selvitettyä,

missä hän on ja laittaa sitten se, mikä se nyt onkaan se appi, jonka kautta voidaan seurata lapsen liikkumista jopa. Ja näähän on turvallisuustekijöitä, jotka on ihan hyviä.” (H3/3)

Digitaalinen teknologia nähdään haastateltujen puheissa näin tekijänä, joka voi vahvistaa vanhemman kokemusta kontrollista ja turvallisuudesta, kun lapsen arkea voidaan seurata aiempaa tiiviimmin. Lisäksi digitaaliset välineet voivat toimia yhteisen tekemisen alustana, jolloin esimerkiksi pelaaminen tai muu laitteiden käyttö voi tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta.

” Että ehkä semmoinen just mukanaolo niissä lapsen asioissa, vaikka sitten se olisikin se, että pelaa vaikka sitten kännykällä sen lapsen kanssa tai että on kiinnostunut niistä, että mikä sillä lapsella on meno. Että ei ehkä joskus miettiä, että ei se lapsen tarvitse välttämättä olla hukunut johonkin siinä mediaan, vaan vanhempi voi osoittaa sitten kiinnostusta, että mitä se siellä tekee. Mutta sitten jotenkin, kun se on niin hirveän demonisoitu se kännykän käyttökin, niin sitten se jotenkin vaan ollaan silleen, että sitä ei saa, ja sitten tavallaan ei osallistuta siihen lapsen maailmaan sitäkään kautta, kun nähdään se vaan ehkä pahana.” (H2/2)

Aineistoissa nousee esiin myös se, että digitaalisuus vaikuttaa perheiden arjen rakenteisiin ja ajankäyttöön. Haastateltavat kuvaavat tilanteita, joissa sekä lapset että vanhemmat viettävät aikaa omilla laitteillaan, mikä voi vähentää kasvokkaista vuorovaikutusta.

” Ehkä näyttäytyy myös se, että myös vanhemmat ovat paljon somessa. Jää lapsen kanssa oleva aika vähäiselle myös sen takia, että vanhemmilla on ehkä sama ongelma, että hekin viettävät siellä aikaa. Ja toisaalta meillä näkyy paljon taas sellaisia perheitä, millä lapsilla ei ole mitään harrastuksia. Tästäkin on varmaan ääripää ja ääripää, mutta tavallaan näissä perheissä monesti saattaa olla silleen, että ei ole mitään harrastuksia eikä ole yhteistä tekemistäkään. Lapset saattaa sitten syödä omissa huoneissaan ja kaikki on omissa huoneissaan ja sellaista.” (H2/1)

Haastateltavien näkemyksissä digitaalisuus jäsentyy osaksi nykyvanhemmuuden muuttunutta toimintaympäristöä, jossa yhdistyvät uudet mahdollisuudet ja lisääntyneet vaatimukset. Sen merkitys kytkeytyy vanhempien valmiuksiin, perheiden arkeen ja lasten ikään, ja se nostaa esiin kysymyksen siitä, millaisin keinoin vanhemmuus toteutuu digitaalisessa ja jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Digitaalista vanhemmuutta onkin kuvattu prosessina, jossa vanhemmat tasapainoilevat kontrollin, tuen ja lapsen autonomian välillä nopeasti muuttuvassa mediaympäristössä (Livingstone & Blum-Ross 2020, 1–22). Myös suomalaisessa mediakasvatuksen tutkimuksessa on korostettu vanhempien roolia lasten digitaalisen arjen ohjaajina ja merkityksellisten mediataitojen tukijoina (Airola ym. 2024; Kupiainen ym. 2013).

Vanhempien roolit ja vastuut

Vanhemmuutta voidaan tarkastella erilaisten kasvatuksellisten lähestymistapojen ja kulttuuristen painotusten kautta. Lapsikeskeisessä kasvatuksessa korostetaan lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista ja lapsen asemaa aktiivisena toimijana. Tällöin lapsi nähdään osallistuvana ja arvokkaana yksilönä, jonka näkemyksiä ja tarpeita pyritään huomioimaan. Samalla on kuitenkin tunnustettu, että lapsikeskeisyys voi äärimmilleen vietyinä johtaa tilanteisiin, joissa aikuisen vastuu ja kasvatuksellinen ohjaus heikkenevät. Tällöin vanhemmuus voi siirtyä kohti lapsijohtoisuutta, jossa lapselle annetaan liiallista päätösvaltaa suhteessa hänen kehitystasoonsa. (Pulkkinen 2022, 134–135.)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa tämä kehitys konkretisoituu niin sanotun kaverivanhemmuuden ilmiönä, jossa vanhemman ja lapsen roolit voivat hämärtyä.

”Tämä kaverivanhemmuushan meillä on siis meidän vihollinen varmaan numero yksi, että siis meidän näkökulmasta siis auktoriteetti vanhemmilla on murentunut kyllä aika lailla ja sittenhän se näkyy myös kouluissa.”
(H3/2)

”Perinteiset vanhemman ja lapsen roolit voi vähän hämärtyä ja olla sellaisia kaverivanhempia, jotka kipuilee sen kanssa, että työelämä vie aikaa ja kaikki siirtymät ja asiat, mitä täytyy paljon hoitaa, vie paljon aikaa. Ja mikä aika jää se vanhemmuudelle, niin sitten haluttaisiin olla sellaisia kaverivanhempia.”(H2/4)

” ---meille tulee paljon ilmoituksia. Semmoisia, missä näyttäytyy se, että jotenkin vanhempien keinottomuus asettaa niitä rajoja ja sääntöjä ja just ehkä toi kaverivanhemmuus, mistä oli puhetta ja vanhemmat on jotenkin tietämättömiä.”(H2/3)

Aineiston perusteella kaverivanhemmuus ei näyttäydy pelkästään tietoisena kasvatuksellisenä valintana, vaan kytkeytyy laajemmin vanhempien arjen kuormittuneisuuteen. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa vanhempien arki on usein kiireistä ja monien velvoitteiden täyttämää, mikä voi rajoittaa mahdollisuuksia johdonmukaiseen kasvatukselliseen ohjaukseen. Tällöin rajojen asettaminen voi jäädä toissijaiseksi, ja vanhemmuus muotoutuu tilanteissa, joissa arjen sujuvuus ja konfliktien välttäminen nousevat keskeisiksi.

Näitä havaintoja voidaan tarkastella itsemääräämisteoriaan pohjautuvan vanhemmuuden kolmiulotteisen mallin kautta, jossa keskeisiä ulottuvuuksia ovat lämpö, autonomian tukeminen ja rakenne. Mallin mukaan lapsen hyvinvointi rakentuu näiden kolmen ulottuvuuden tasapainoisesta toteutumisesta. (Soenens & Vansteenkiste 2010.) Sosiaalityöntekijöiden kuvausten perusteella vanhemmuuden haasteet ilmenevät usein tilanteina, joissa lapsen autonomian tukemisen ja tarvittavan ohjauksen välinen tasapaino horjuu. Erityisesti rajojen asettamisen vaikeudet näyttäytyvät tilanteina, joissa lapselle annetaan runsaasti valinnanvapautta, mutta arjen rakenteet ja johdonmukainen ohjaus jäävät vähäisiksi. Tällöin vanhemman kasvatuksellinen rooli voi jäädä epäselväksi ja lapsen toiminnan suuntaaminen heikoksi.

Samanaikaisesti kaverivanhemmuus voidaan tulkita myös pyrkimykseksi ylläpitää myönteistä ja läheistä suhdetta lapseen. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä vanhemmat saattavat välttää rajojen asettamista, koska pelkäävät ristiriitoja tai lapsen pettymyksiä. Tämä kytkeytyy laajempiin vanhemmuuteen kohdistuviin odotuksiin, joissa korostuvat sensitiivisyys ja lapsen kuunteleminen.

”Ja sitten se ehkä nousee tuosta edellisestä keissistäkin, että vaikka perheessä on vähän rahaa, on työttömyyttä ja muuta, niin silti ei ole pokkaa sanoa sille lapselle, että joo, sä et saa 400 euron puhelinta tai 900 euron Nintendoa.” (H3/2)

”Tuossa just tunti sitten kotikäynnilläkin sanoin isälle, että kun vanhemman välillä on oltava vaan se paska ja kun hänkin totesi, että lapsi ei ole tottunut siihen ein sanomiseen, niin olisi kyllä aika tärkeä taito opettaa myös se, että hyväksyy niitä pettymyksiä ja se, että vanhemmalla on vaan valitettavasti myöskin se rajojen asettajan rooli ja semmoinen. Ja sehän on vaan yksi kehitystehtävä lapsella ihan kiistatta, mun käsityksen mukaan se, että pystyy sietämään, kestäämään turhautumista ja sitä, että ei aina saa omaa tahtoa perille ja että joutuu viivyttämään jonkun saamista, jonkun mieluisan saamista. Jos ei sitä kokemusta anneta lapselle kotona, niin siitähän seuraamukset nähdään myöhemmin.” (H3/4)

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät jäsentävät vanhemmuuden ihanteeksi autoritatiivisen vanhemmuuden, jossa yhdistyvät johdonmukainen ohjaus ja rajojen asettaminen, sekä emotionaalinen lämpö ja lapsen huomioiminen. Tämä ei rajaudu yksittäisiin kasvatustilanteisiin, vaan ulottuu laajemmin arjen rakenteiden ylläpitämiseen, kuten lapsen koulunkäynnin tukemiseen ja perustarpeista huolehtimiseen. Useat haastateltavien esiin tuomat havainnot, kuten rajojen asettamisen vaikeudet ja vanhemmuuden roolien hämärtyminen, on osittain johtanut heidän näkemyksensä mukaan kehitykseen, jossa kasvatuksellista vastuuta siirtyy kodin ulkopuolisille toimijoille.

”Mutta sitten taas toisaalta mä mietin, että sittenhän ainakin itse olen havainnut myös sitä sellaista ilmiötä, että sitten myös vähän ulkoistetaan vanhemmuutta kouluun, päiväkotiin, viranomaisille...” (H1/1)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa tämä ei näyttäydy yksittäisten perheiden valintana, vaan laajempaan muutokseen, jossa vanhemmuuden ja instituutioiden välinen työnjako on muuttunut. Vanhemmuuden ulkoistaminen ilmenee tilanteina, joissa odotuksia lapsen kasvatuksesta kohdistetaan yhä enemmän koululle ja muille ammattilaisille. Tämä näyttäytyy myös laajasti jaettuna käsityksenä, kun yhteiskunnallisessa keskustelussa ja ammattilaisten puheessa on tuotu esiin huolta siitä, että vanhempien sitoutuminen ja vastuunotto lastensa kasvatuksesta on vuosi vuodelta heikentynyt. Perhebarometriin (Seppälä 2000; Paajanen 2007) tulokset viittaavat siihen, että vanhemmat saattavat ulkoistaa kasvatuksellista vastuuta aiempaa enemmän yhteiskunnallisille toimijoille.

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät kuvaavat vanhemmuuden rooleja nyky-yhteiskunnassa muuttuvina, osin epäselvinä ja jatkuvan neuvottelun kohteena olevina. Perinteinen sukupuolittunut työnjako on murtunut, mutta tilalle ei ole muodostunut täysin

vakiintunutta mallia. Haastateltavat tuovat laajasti esiin, kuinka aiemmin selkeä jako äidin ja isän rooleihin on muuttunut kohti tasa-arvoisempaa vanhemmuutta. Eräs haastateltava kuvaa muutosta näin:

“50-luvulla äiti oli kotona ja isä kävi töissä... nykyään molemmat vanhemmat on töissä. Eiköhän sellaisesta pullantuoksuista äidistä ole jo vuosia sitten päästy.” (H3/3)

Samalla muutos on tuonut mukanaan epävarmuutta erityisesti isien rooliin, sillä odotukset ovat lisääntyneet ilman selkeää määrittelyä:

“Isiltä vaaditaan, että isien pitää olla sitä ja tätä. Sitten ei oikein tiedetä enää, että miten tämä koko paletti pyörii”. (H1/1)

”Mutta välillä jotenkin ajattelen niitä isiä, että nuori isä, että en tiedä, onko se heidän kasvatuksesta vai mistä, mutta tuntuu, että he eivät oikein tiedä, mikä se rooli on. Kumppani odottaa tietynlaista ja lapset pitäisi hoitaa ja ottaa siinä mukaan ja töissäkin käydä.” (H1/2)

Charlotte Faircloth (2014b) tuo esiin, että nykyisessä vanhemmuuskulttuurissa isiltä odotetaan aiempaa enemmän vastuunkantoa ja aktiivista osallistumista lasten hoivaan. Osallistumisen ei kuitenkaan katsota riittävän pelkästään perheen elättämisenä, vaan myös sen tapaa pyritään määrittelemään yhä tarkemmin asiantuntijalähtöisten ihanteiden kautta. Käsitukset “hyvästä vanhemmuudesta” ovat vahvasti sidoksissa sekä luokkaan että sukupuoleen. Keskiluokkaiset normit määrittävät pitkälti sen, mitä pidetään oikeanlaisena vanhemmuutena, mikä voi sulkea ulkopuolelle muunlaiset tavat toimia. Nykytutkimusten valossa isät ovat kyllä valmiita osallistumaan lasten arkeen, mutta eivät samalla tavoin omaksu ulkopuolelta tulevia kasvatuseuvoja, vaan tukeutuvat enemmän omaan harkintaansa ja “maalaisjärkeen”. Äidit puolestaan sisäistävät useammin asiantuntijapuhetta ja kokevat vahvempaa moraalista vastuuta, mikä ohjaa heitä intensiivisempään vanhemmuuteen. Tämän seurauksena nykyvanhemmuus voi isien näkökulmasta näyttäytyä ristiriitaisena: heiltä odotetaan entistä enemmän osallistumista, mutta samalla heidän toimintaansa pyritään ohjaamaan tavoilla, jotka eivät välttämättä vastaa heidän omaa käsitystään hyvästä vanhemmuudesta. (Faircloth 2014b, 184–199.)

Vaikka vanhemmuus on muuttunut tasa-arvoisemmaksi, aineisto osoittaa, että sukupuolittuneet odotukset eivät ole täysin kadonneet. Haastateltavat tuovat esiin, että käytännön työssä vanhemmuuteen liittyy edelleen kokemuksia äitikeskeisyydestä:

“Kumpuaako se sitten jostain historiasta vai mistä se kumpuaa... En osaa sanoa, mutta kyllähän sitä edelleen näkee, että asiakkaat saattaa kokea, että tässä ollaan äidin puolella.”. (H2/3)

Äitiyden kulttuurinen latauneisuus ja äitikeskeisyys voivat näyttäytyä ilmiöinä, joissa äiteihin kohdistuu vahvoja odotuksia ja herkästi myös leimaavia tulkintoja. Samanaikaisesti isyys on muuttunut kohti osallistuvaa ja hoivaavaa vanhemmuutta, mutta käytännön työssä isät voivat jäädä sivuun esimerkiksi toimintatapojen tai omien epävarmuksiensa vuoksi. Vanhemmuuden tukeminen edellyttääkin sukupuolisensitiivistä ja dialogista työtettä, jossa huomioidaan sekä äitien että isien yksilölliset tarpeet, voimavarat ja haasteet sekä vahvistetaan heidän toimijuuttaan lapsen edun mukaisesti. (Järvinen ym. 2012, 40–44.)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa kuitenkin korostuu, että ammatillisessa työssä vanhemmuutta tarkastellaan ensisijaisesti lapsen tarpeiden näkökulmasta, eikä vanhempia erotella sukupuolen perusteella. Vaikka asiakkaat saattavat kokea työskentelyn äitikeskeisenä, sosiaalityöntekijät kuvaavat omaa toimintaansa lähtökohtaisesti neutraaliksi suhteessa siihen, onko kyseessä äiti vai isä. Keskiössä on lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ja se, miten vanhemmat vastaavat lapsen tarpeisiin, ei vanhemman sukupuoli.

”Sitten kun ollaan täällä lastensuojelussa ja sitten, niin ei ehkä näyttäydy semmoisena, että jos on kaksi vanhempaa ja toinen ei vaikka kykene ja se on se äiti, kuka ei kykene sitten tuota huolehtimaan lapsista, että se on vaikka isä, niin sitten häntä tuetaan kaikin mahdollisiin keinoin. Ei ne sukupuoliroolit näyttäydy sillä tavalla, vaan että molempia vanhempia sitten tuetaan. Ajattelen, että yllättävän paljon nyt kun rupeaa oikein miettimään, niin on oikeasti niitä isiä, jotka sitä vastuuta on ottanut sellaisessa tilanteessa, kun sitten taas äiti ei ole pystynyt.”(H3/4)

”Niin, lastensuojelussa jotenkin, että ei ole... jalustalle nostettavia vanhempia, vaan jos äidillä homma lipsuu, niin ihan yhtä lailla isää

vastuutetaankin. Ei jotenkin oleteta, että hän ei siihen pystyisi tai tarvitsisi jotain ekstratukea.” (H2/2)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa vanhemmuuden roolit ja vastuut näyttäytyvät samanaikaisesti laajentuneina ja jäsentymättömämpinä. Vanhemmuuteen kohdistuu sekä lapsilähtöisyyden että johdonmukaisen ohjauksen odotuksia, mikä voi tuottaa jännitteitä vanhemmuuden toteuttamiseen. Tämä ilmenee esimerkiksi kaverivanhemmuuden kaltaisina käytäntöinä sekä vastuun osittaisena siirtymisenä kodin ulkopuolisille toimijoille.

Samalla vanhemmuuden sukupuolittuneet rakenteet ovat muuttuneet, mutta eivät kadonneet. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä vanhemmuuden ydin ei kuitenkaan määrittynyt sukupuolen tai perhemuodon kautta, vaan lapsen tarpeisiin vastaamisen velvollisuutena. Vanhemmuus jäsentyy näin ennen kaikkea vastuuna turvata lapsen arki, hyvinvointi ja kehitys, vaikka sen toteuttamisen tavat ja siihen kohdistuvat odotukset ovat muuttuneet ja monimutkaistuneet.

Monimuotoiset perheet ja vanhemmuuden rakentuminen niissä

Perhemuotojen moninaistuminen tuo esiin vanhemmuuden erilaisia toteutumisen tapoja. Vanhemmuus jäsentyy eri tavoin ydinperheissä, eroperheissä, uusperheissä ja yksinhuoltajaperheissä, mikä heijastuu myös siihen, miten vastuut ja arjen käytännöt rakentuvat. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä korostuu, että vanhemmuuden edellytykset eivät ole kaikille perheille samanlaiset, vaan ne muotoutuvat suhteessa perherakenteeseen. Puheessa perheiden monimuotoisuus näyttäytyy sekä arkipäiväistyneenä että vanhemmuutta monin tavoin kuormittavana ilmiönä. Haastatteluaineistossa sosiaalityöntekijät kuvasivat perhemuotojen muuttumista ja monimuotoistumista. Asiakasperheissä ydinperheet ovat haastateltavien mukaan harvemmassa kuin aikaisemmin, ja monissa perheissä vanhemmuus toteutuu yksinhuoltajaperheissä, uusperheissä tai eroperheissä.

Uusperheissä vanhemmuus voi edellyttää paljon yhteistyötä eri aikuisten välillä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat tilanteita, joissa eri kodeissa on erilaisia kasvatuskäytäntöjä, mikä voi aiheuttaa ristiriitoja.

Perherakenteet ovat usein monikerroksisia ja muuttuvia, mikä tekee perhesuhteiden kokonaisuuden hahmottamisesta haastavaa myös ammattilaisten näkökulmasta. Perhekokonaisuudet voivat muodostua useista rinnakkaisista suhteista, kuten uusista kumppaneista, entisistä puolisoista, sisaruspuolista ja laajemmista sukulaisverkostoista, mikä tekee vanhemmuuden rooleista ja vastuista aiempaa epäselvempiä.

”Uusperhekuviossa se vaatii kaikilta siihen liittyviltä aikuisilta tosi paljon kykyä tulla toimeen.”(H3/4)

Uusperheissä vanhemmuus voi jäsentyä biologiseen, psykologiseen ja sosiaaliseen vanhemmuuteen. Sosiaalinen vanhemmuus ei kuitenkaan perustu pelkästään aikuisen rooliin tai toimintaan, vaan edellyttää myös sitä, että lapsi hyväksyy uuden aikuisen vanhemmakseen (Ritala-Koskinen 2003; Wallerstein 2007). Raittila ja Sutinen (2008) tuovat esiin, että uusperhe ei muotoudu perinteisen ydinperheen kaltaiseksi kokonaisuudeksi, vaan kyseessä on aina uudenlainen perherakenne, joka rakentuu suhteessa aiempiin perhesuhteisiin. Uusperhe ei siten ole irrallinen kokonaisuus, vaan siihen kietoutuvat myös menneisyys, aiemmat parisuhteet ja perhesiteet. Yhteiskunnassa vallitseva perhekäsityksen ihanne pohjautuu edelleen biologiseen ydinperheeseen, minkä vuoksi uusperhettä saatetaan tietoisesti tai tiedostamatta verrata tähän malliin. Tämä vertailu voi vaikuttaa siihen, miten uusperheen toimivuutta ja yhtenäisyyttä arvioidaan. Uusperheen sisäisen yhteyden ja toimivuuden kannalta keskeistä on myös se, miten perheen jäsenet sitoutuvat uuteen perhemuotoon ja rakentavat keskinäisiä suhteitaan. (Ritala-Koskinen 2001, 41–42.)

Erityisesti uusperhetilanteissa sosiaalityöntekijät nostavat esiin vanhemmuuden roolien neuvottelun ja epävarmuuden. Uusien kumppaneiden asema lapsen elämässä ei ole itsestään selvä, vaan rakentuu ajan myötä ja vaihtelee perheittäin.

Sosiaalisen vanhemmuuden muodostuminen edellyttää usein pysyvyyttä ja jatkuvuutta, mutta vaihtuvat ihmissuhteet voivat vaikeuttaa näiden suhteiden rakentumista lapsen näkökulmasta. Tällöin lapsen elämässä voi esiintyä toistuvia muutoksia, jotka heijastuvat kokemukseen perhesuhteiden pysyvyydestä ja ennakoitavuudesta. Eräät haastateltavat kuvaavat asiaa näin:

”Välillä miettii näitä, missä on erottu ja sitten tulee uusi puoliso. Sitten tehdään vaikka lapsia, sitten erotaan ja sitten tulee taas uusi puoliso. Välillä miettii ehkä lasten näkökulmasta. Onhan se ehkä vähän kaottista. En nyt

tarkoita, että jotenkin... Tai siis ne perhesuhteet. Ja miten se vanhemmuus, että ollaanko hetken siinä vanhempana sille lapsipuolelle. Näin mä olen, mä en ehkä nyt osaa sanottaa tätä kauhean järkevästi, mutta siinä mä olen ehkä miettinyt just sitä vanhemmuutta ja sitä lapsen roolia. Aika haastava kenttä, että mihin rooliin siinä sitä aina asetutaan ja miten se näyttäytyy just sille lapselle, että tulee tavallaan uusi vanhempi siihen ja sitten se poistuu ja sitten tulee seuraava.” (H1/2)

”Just itsellekin enemmän tuli nämä eronneet perheet, uusioperheet, ja siellä on vaikka molempien vanhempien edellisestä liitosta lapsia, voi olla yhteisiä lapsia. Kyllä se näyttää välillä kyllä niin kuin hyvin haasteelliselta. Täytyy sanoa, että on aika harvoja perheitä, missä olen nähnyt, että tämä kombo pelaa ja kestää. Se luo hirveitä paineita. Sieltä tulee molempien sukujen myös ne siis suvut ja tulee isovanhempia ja tulee ex-puolisoita.” (H2/3)

Uusperheessä vanhemmuuden eri ulottuvuudet eivät aina yhdisty samoihin henkilöihin, vaan ne voivat jakautua useiden aikuisten kesken (Ritala-Koskinen 2001; Sutinen 2005). Uusperhetilanteet ovat usein monimutkaisia myös siksi, että puoliset voivat tulla hyvin erilaisista elämäntilanteista ja vanhemmuuskokemuksista. Tämä voi synnyttää jännitteitä esimerkiksi suhteessa puolison lapsiin ja siihen, millainen rooli uudella aikuisella tulisi olla. Epävarmuutta voi esiintyä siitä, mikä on oikea tapa toimia vanhempana uusperheessä. (Castrén 2009, 106-127.)

Vanhemmuuden roolit voivat uusperheissä vaihdella merkittävästi. Osa aikuisista ottaa aktiivisen kasvatuksellisen vastuun myös puolison lapsista, kun taas toiset eivät koe tätä roolia omakseen. Myös biologinen vanhempi voi rajata toisen aikuisen osallistumista vanhemmuuteen. Näin perheen sisällä voi muodostua erilaisia odotuksia ja jännitteitä vanhemmuuden toteuttamisesta. (Weaver & Coleman 2010, 320.)

Erotilanteet ja niihin liittyvät ristiriidat näyttäytyvät aineistossa vanhemmuutta muovaavina tekijöinä. Haastateltavien näkökulmasta vanhempien välisten suhteiden laatu, erityisesti kyky toimia yhteistyössä eron jälkeen, vaikuttaa merkittävästi lapsen arkeen.

”Se on tavallaan yksi tehtävä vanhemmilla siinä, että he määrittelevät uudestaan sitä heidän vanhemmuutta erovanhempana. Eihän mikään

automaattisesti tule. Sen eteen täytyy myös tehdä töitä. Ajattelen, että se on vanhemman vastuu. Meillä on nyt tällainen tilanne, meillä on yhteiset lapset... mä ajattelen, että eronkin jälkeen sitä vanhemmuutta voi hyvinkin jakaa yhteisesti. Lapsi kokee, että hänellä on edelleen kaksi vanhempaa, mutta sitten tietysti lopputulos voi olla myös jotain ihan täysin muutakin. Sitten se lapsi on jonkun kahden vihollisleirin välissä.”(H1/1)

Konfliktit entisten puolisoitten välillä voivat kuormittaa vanhemmuutta ja heijastua suoraan lapseen, jolloin lapsi saattaa joutua ristiriitaisten odotusten ja tunteiden keskelle. Samalla uusien perhekokonaisuuksien rakentaminen kuvataan vaativana prosessina, jossa joudutaan neuvottelemaan uudelleen perheen sisäiset roolit, säännöt ja toimintatavat. Eräs haastateltavista tuo esiin näkemyksen siitä, että vanhemmat ovat viime vuosina tulleet aiempaa tietoisemmiksi omista oikeuksistaan, mikä korostuu erityisesti huolto- ja tapaamisriitatilanteissa.

”Ehkä semmoinen, että vanhemmat on jossain määrin tullu myös tietoisemmiksi jotenkin sellaisista omista oikeuksista ja semmoisesta. Tämä varmaan nyt korostuu etenkin tällaisissa huolto- ja tapaamisriidoissa. Jotenkin se, että sitten niissä kuitenkin se vanhemmuus unohtuu, että vanhemmat puhuu niistä, että lapsen etu ja lapsen oikeus ja minä toimin tässä sen mukaan, mutta sitten siinä ajetaan aika lailla sitä omaa agendaa ja ollaan hyvin tietoisia, on asianajajat ja ynnä muut, niin mä ajattelen, että se on varmaan sellainen, mikä on niin kuin, minkä kehityksen itse on huomannut. On hyvä, että tietää omat oikeutensa, mutta sitten kun se menee ihan täysin yli, niin se on mun mielestä sitten mikä myös nakertaa sitä vanhemmuutta.” (H1/1)

Haastateltavan mukaan tähän kytkeytyy myös kokemus siitä, että vanhemmat voivat kyseenalaistaa toisen vanhemman toimintaa sekä kokea, etteivät he ole tulleet kuulluiksi, mikäli ammattilaiset eivät jaa heidän näkemyksiään.

”Ja sitten ehkä semmoinen tähän liittyvä ilmiö ehkä, että hyvin helposti kuulee semmoisen, että kukaan ei ole minua auttanut. Mutta kun se apu ei ole ollut sitä, että mennään jonkun vanhemman sen oman näkemyksen mukaan.” (H1/1)

Näin haastateltava jäsentää vanhemmuuteen liittyvän muutoksen, jossa oikeuksien korostuminen voi hänen näkemyksensä mukaan osaltaan heikentää vanhemmuuden keskeistä sisältöä ja siirtää fokusta pois lapsesta kohti vanhempien välisiä ristiriitoja.

Huoltoriitoja voidaan tarkastella vanhempien välisen erimielisyyden ja yhteistyön näkökulmasta. Joissakin tilanteissa vanhemmat kykenevät riidoista ja erimielisyyksistä huolimatta sopimaan lapsen huollosta keskenään, kun taas toisissa erimielisyydet kärjistyvät ja etenevät tuomioistuimen käsiteltäviksi. Tilanteet eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä, sillä riitoja voidaan toisinaan myös kärjistää tarkoituksellisesti esimerkiksi yksinhuoltajuuden tavoittelun vuoksi. (Nielsen 2017, 221–231.) Osassa huoltoriidoista keskiössä ei ole sovinnon tavoittelu, vaan ristiriitojen kärjistyminen esimerkiksi kostomotiivien seurauksena. Taustalla voi olla esimerkiksi mustasukkaisuutta, väkivaltaa tai mielenterveyden haasteita. Riidoille on tyypillistä vaikeus irrottautua entisestä kumppanista sekä voimakas syyttely ja vastakkainasettelu, mutta niiden taustat ja motiivit vaihtelevat tapauskohtaisesti. (Auvinen 2002, 114, 118–119.)

Yksinhuoltajuus näyttäytyy puolestaan tilanteena, jossa vanhemmuuden vastuu kasautuu yhdelle aikuiselle, mikä voi lisätä arjen kuormitusta erityisesti tilanteissa, joissa taloudelliset resurssit ja tukiverkostot ovat rajalliset.

”Ja sitten tietysti jos miettii ihan yksinhuoltajaperheitä, niin siinähan tietysti se, ei jos ajatellaan ihan, että ei puhuta nyt, että on toinen vanhempi, missä vaikka käyt säännöllisesti, vaan se, että olet ihan oikeasti yksin sen lapsen kanssa, niin onhan siinä se vanhemmuus... Sitten taas hyvin erilaista ja se, että sulla on iso vastuu ja sitten tietysti nämä nykypäivän säästöt ja muut, niin kyllä siinä on vanhemmuus tiukilla.” (H1/1)

Laajemmassa tarkastelussa sosiaalityöntekijät kuitenkin tunnistavat myös perheiden monimuotoisuuden liittyviä myönteisiä ulottuvuuksia. Uusperheissä ja laajemmissa perheverkostoissa voi muodostua useita aikuisrooleja, jotka voivat tukea lasta eri tavoin ja tarjota monipuolisia vuorovaikutussuhteita.

”Mutta sitten jotenkin uusperheethän on ihan tavallaan se toinen, tai sellainen uusnormi, että jotenkin ihan hirmu paljon on sellaisia, niin hirmu vähän näitä ydinperheitä, missä olisi jotenkin ihan perinteisellä, tavalla vaikka naimisiin menneet vanhemmat ja heidän yksi- kaksi lasta. Jotenkin se erilaisten perheiden rikkaus ja sitä kautta, että voi olla monenlaisia

rooleja, niitä varavanhempia, joku voi olla siinä just vähän enemmän se kaveri tai johonkin tiettyyn toimintaan viemässä tai yhdistää vaikka joku harrastus tai muuta ja sitten on isovanhempia, ketkä voikin ottaa isoa roolia, jos tuen tarvetta perheessä on tai paljon vaikka lapsia, niin kyllä ajattelen, että hirmu paljon näkyy monipuolisia rooleja perheissä ja erityisesti uusperheissä.” (H2/4)

Maahanmuuttajataustaisten perheiden vanhemmuus tuo esiin vanhemmuuden kulttuurisen ja yhteiskunnallisen ulottuvuuden erityisellä tavalla. Sosiaalityöntekijöiden puheessa vanhemmuutta tarkastellaan tällöin suhteessa sekä perheen omiin kulttuurisiin käytäntöihin että ympäröivän yhteiskunnan normeihin ja odotuksiin.

”---Mutta ajattelen, että suhtautuminen maahanmuuttajaperheen vanhemmuuteen jotenkin ehkä, että on vähän sellaista kaksinaista ja tavallaan samalla myös sen perheen osallisuuteen yhteiskunnassa, että on sellaisia maahanmuuttaja-asiakasperheitä, missä ovat tosi tiiviisti siellä omassa yhteisössä. ---Siinä on vanhemmalla iso rooli. Ei vain se kasvatus suhteessa lapseen, vaan minkälaisen tehtävän ottaa itselleen vanhempana saattaa lasta yhteiskuntaan.”(H2/1)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa vanhemmuus näyttäytyy kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti jäsentyvänä käytäntönä, jossa keskeiseksi nousee perheen suhde ympäröivään yhteiskuntaan.

Kotoutumisprosessi tuo mukanaan myös vanhemmuuteen liittyviä uusia haasteita (Novitsky 2005: 73). Muutto uuteen maahan on kokonaisvaltainen elämänmuutos, joka voi aiheuttaa stressiä, väsymystä ja elämönhallinnan vaikeuksia. Sosiaalisten verkostojen puute ja arjen kuormitus voivat heikentää vanhempien jaksamista ja vaikuttaa myös vanhemmuuteen, jolloin lasten tarpeet saattavat jäädä vähemmälle huomiolle. (Alitolppa-Niitamo 2005b, 103–105.)

Erityisesti maahanmuuttajaperheiden kohdalla vanhemmuutta tarkastellaan aineiston perusteella suhteessa siihen, miten perhe kiinnittyy suomalaiseen yhteiskuntaan ja millaisia valintoja vanhemmat tekevät tämän suhteen.

“Jos halutaan integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan ja lapsia tänne kanssa kasvattaa, niin se on mun mielestä semmoista vahvempaa vanhemmuutta, koska sillä rakennetaan sen lapsen elämän perustaa täällä maassa, missä he asuvat.” (H3/2)

Haastateltavat kuvaavat eroja perheiden välillä siten, että osa toimii tiiviisti omassa yhteisössään, kun taas toiset pyrkivät aktiivisesti integroitumaan esimerkiksi kielen oppimisen, koulutuksen ja työelämän kautta.

”On sellaisia vahvasti integroituvia, niinku opetellaan suomi, opiskellaan ammatti ja lähdetään töihin ja lapset on enemmän osallisena sitten.” (H1/2)

Puheessa integroituminen näyttäytyy osin vahvemman vanhemmuuden merkkinä, koska sen nähdään tukevan lapsen mahdollisuuksia toimia ja rakentaa elämäänsä suomalaisessa yhteiskunnassa. Näin maahanmuuttajavanhemmuuteen liitetään paitsi kasvatuksellinen tehtävä myös laajempi vastuu saattaa lapsi osaksi yhteiskuntaa.

Alitolppa-Niitamon (2005a, 46) mukaan uuden kielen oppiminen sekä pääsy yhteiskunnan ja sosiaalisten verkostojen osaksi ovat keskeisiä tekijöitä maahanmuuttajavanhemmuuden kannalta. Samanaikaisesti vanhemmat kasvattavat lapsiaan uudessa yhteiskunnassa ja kohtaavat kotoutumiseen liittyviä haasteita. Lapset omaksuvat usein kielen ja kulttuurin vanhempiaan nopeammin esimerkiksi koulun ja vertaisryhmien kautta, mikä voi muuttaa perheen sisäisiä vuorovaikutus- ja valtasuhteita (Alitolppa-Niitamo 2005b, 105). Eritahtinen kotoutuminen voi ilmetä myös parisuhteissa, jos puoliset ovat muuttaneet maahan eri aikaan.

Samalla aineistossa tunnistetaan, että vanhemmuuden käytännöt ja odotukset eivät ole universaaleja, vaan rakentuvat erilaisista kulttuurisista lähtökohdista. Haastateltavat pohtivat, että joissakin kulttuurisissa konteksteissa perheen ja yhteisön merkitys on keskeisempi kuin institutionaalisten palveluiden rooli, mikä voi vaikuttaa siihen, miten suomalainen palvelujärjestelmä koetaan ja hyödynnetään. Tällöin vanhemmuus näyttäytyy osin eriytyvänä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, erityisesti tilanteissa, joissa perhe toimii vahvasti oman kulttuurisen viitekehänsä mukaisesti eikä kiinnity samalla tavalla suomalaisiin rakenteisiin ja toimintatapoihin.

Sosiaalityöntekijöiden puheessa tämä ei kuitenkaan jäsenny pelkästään kulttuurisena erona, vaan siihen kytkeytyy myös kysymys yhteiskunnallisista normeista ja

lainsäädännöstä. Erityisesti kasvatukseen liittyvät käytännöt, kuten fyysinen kuritus, nousevat esiin esimerkkeinä tilanteista, joissa eri kulttuurien tavat voivat olla ristiriidassa suomalaisen lainsäädännön kanssa. (H1, H2, H3.) Tällöin vanhemmuus tulee arvioiduksi suhteessa siihen, missä määrin perheen toimintatavat vastaavat yhteiskunnassa voimassa olevia normeja ja velvoitteita, ja vanhemmilta edellytetään sopeutumista näihin käytäntöihin.

5.2 Vanhempien voimavarojen eriytyminen ja arjen kuormittuminen

Vanhemmuuden toteutuminen ei jakaudu tasaisesti, vaan siihen vaikuttavat merkittävästi perheiden käytettävissä olevat voimavarat ja elämäntilanteet. Nyky-yhteiskunnassa perheiden arki voi kuormittua monista samanaikaisista tekijöistä, kuten taloudellisesta epävarmuudesta, jaksamisen haasteista ja puutteellisista tukiverkostoista. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että perheiden väliset erot voimavaroissa ovat kasvaneet, mikä heijastuu myös vanhemmuuden mahdollisuuksiin ja arjen sujuvuuteen (Bardy 2013; Pösö 2007).

Taloudellinen epävarmuus ja ongelmien kasautuminen

Sosiaalityöntekijöiden puheessa vanhemmuuden toteutuminen kytkeytyy perheiden taloudelliseen tilanteeseen ja siihen liittyviin kuormitustekijöihin. Taloudelliset vaikeudet näyttävät arjessa konkreettisina haasteina, kuten velkaantumisenä, asumisen epävarmuutena ja työttömyytenä, jotka voivat heikentää perheen arjen vakautta. Näissä tilanteissa vanhemmuus ei jäsenny ainoastaan kasvatuksellisenä tehtävänä, vaan myös selviytymisenä arjen perusedellytysten turvaamiseksi.

”On paljon lisääntynyt nämä taloudelliset huolet perheissä... häätöjä on tullut aika paljon enemmän viime aikoina” (H3/4)

”Sitten siellä alkaa usein taloudellisia ongelmia olemaan. Voi olla, että on jo häätöuhka tulossa. Se on monen asian summa, mutta kyllä se siinä on. Vanhemman jaksamisessa ja lapsen asioiden hoitamisessa ja huolenpidossa alkaa näyttäytyä.” (H1/2)

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä taloudellinen niukkuus voi lisätä myös perheen sisäisiä ristiriitoja, mikä edelleen kuormittaa vanhemmuutta ja perheen arkea.

“Mie sanoisin, että nämä monet tekijät alkaa kasautua. Usein niissä riidoissa on taustalla just joku, vaikka taloudelliset huolet.” (H3/1)

Aineiston perusteella taloudelliset vaikeudet eivät esiinny irrallisina ongelmina, vaan kietoutuvat muihin kuormittaviin tekijöihin, kuten mielenterveys- ja päihdehaasteisiin. Näin arjen kuormitus kasautuu ja vahvistuu, mikä voi heijastua vanhemman toimintakykyyn, arjen hallintaan ja vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Vanhemmuus rakentuu tällöin olosuhteissa, joissa useat samanaikaiset haasteet limittyvät ja kuormitus kasaantuu erityisesti niihin perheisiin, joiden resurssit ovat jo valmiiksi rajalliset.

Aineistossa korostuu myös näkemys siitä, että vanhemman yksilölliset haasteet, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmat, kietoutuvat arjen hallintaan ja heijastuvat suoraan vanhemmuuteen. Vanhemman jaksamattomuus, epäjohtonmukaisuus ja vaikeus säädellä omaa toimintaansa voivat luoda lapselle ennakoimattoman ja turvattoman arjen.

” ---että kun se vaikuttaa sitten kaikkeen siinä melkein 24/7 siinä arjessa joka päivä, että se vanhempi voi olla jaksamaton alivireessä, mutta sitten se voi olla myös semmoinen epäjohtonmukaisen kierroksilla, että riippuen siitä, mitä silloin on meneillään. Niin sitten se voi olla turvatonta lapselle se vanhemmuus, kun se vanhempi poukkoilee siellä, että välillä jaksaa ja huomioi tai puuttuu kaikkeen ja sitten ei puutu mihinkään eikä reagoi. Se on sellaista epävarmaa ja tuo lapselle sellaista epävarmuutta.” (H2/4)

Lisäksi vanhemman oma elämäntilanne, kuten hoitamattomat oireet tai kuormittavat elämäntavat, voivat viedä aikaa ja resursseja pois lapsen huomioimisesta. Sosiaalityöntekijöiden puheessa vanhemmuuden haasteita jäsennetään osin suhteessa vanhemman omiin neuropsykiatriisiin piirteisiin sekä elämäntapavalintojen tuomiin vaikeuksiin.

” Monelle saattaa tulla ihan uutena tietona, jos... Itse tekee tällöisen sosiaalityöntekijän arvion, että oletko muuten käynyt itse niissä ADHD-testeissä, niin sitten silleen, että en ole käynyt. Voisi olla kannattavaa, että ollaan myöskin silleen päästy edesauttamaan ja parantamaan sitä perheen tilannetta sillee, että ollaan tuotu näkyviin se vanhemman oma

keskittymishäiriö vaikka. Kun se energia menee sitten... ihan kaikkeen mahdolliseen ja mahdottomaan.” (H3/2)

”Näky semmoisia kaikkia lieveilmiöitä, että vanhempi on sitten tekemisissä erikoisten ihmisten kanssa, koska päihdehaasteet, ne tarkoittaa, että siellä on joku päihdemaailma mukana, mistä niitä hankitaan tai millä hankitaan rahaa. Niin se tuo sellaisia lieveilmiöitä sitten siihen ihan lapsen kotiin ja siihen vanhemmuuteen ja vanhemmalla menee väistämättä sitten aikaa siihen omaan, että se ei olekaan sitten mikään työ mikä vie sitten aikaa, vaan se on ne omat bisnekset ja ne omat asiat. (H2/2)

Näin vanhemmuus näyttäytyy tilanteena, jossa lapsen tarpeisiin vastaaminen jää vanhemman omien haasteiden varjoon.

Aineistossa nousee esiin kriittistä pohdintaa siitä, missä määrin vanhemman toimintaa selittävät esimerkiksi diagnosoimattomat neuropsykiatriset haasteet ja missä määrin kyse on opituista toimintamalleista. Sosiaalityöntekijät tuovat esiin näkemyksen, että arjen hallinnan vaikeudet voivat siirtyä sukupolvelta toiselle, jolloin kaootinen arki ja sen sietäminen voivat muodostua osaksi totuttua elämäntapaa.

” Jos miettii meidän ikäluokkaa, niin sittenhän ne on usein saattanut jäädä diagnosoimatta. Niin en tiedä sitten, että onko siitä tullut sellainen tavallaan opittu malli. En tiedä, oppiiko sitä kaotisuutta jotenkin sietämään ja elämää sen kanssa, että elämä nyt vaan on tämmöistä.” (H3/1)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa korostuu näkemys siitä, että keskeisempää kuin diagnoosit itsessään on arjen perusrakenteiden toimivuus. Erityisesti säännöllinen päivärytmi, ruokailu ja arjen ennakoitavuus nähdään keskeisinä tekijöinä, jotka vaikuttavat sekä vanhemman että lapsen hyvinvointiin. Näin vanhemmuuden haasteita tarkastellaan ennen kaikkea arjen käytännöissä ilmenevinä ongelmina, ei pelkästään yksilön ominaisuuksiin liittyvinä tekijöinä.

” Niin, vai onko se... Vain huonon kotikasvatuksen lopputulema. Niin kuin tällainen vanhempi ihminen mielellään ajattelee, että helkkari soikoon. Kyllähän siis nämä ADHD-vanhemmat, niin jostainhan siellä omassa lapsuudessaan on jäänyt oppimatta. Itse vähän vastustan ADHD-diagnosointia, kun ei se niitä ihmisiä välttämättä tee nyt yhtään hullua hurskaammiksi. Mä ajattelen, että pitäisi vain oppia niitä

arjenhallintataitoja ja kyllä niitä pystyy oppimaan, jos ei vullan oppimaton ole.” (H3/3)

” ---että ennen sitä lääkityksen aloittamista, että oliko se joku perhetyöjakso, pitäisi vaatia kaikille, niin kyllä minäkin olen sitä mieltä, että jos näille kaikille laitettaisiin ensinnäkin se päivärutmi kuntoon ja ruokarytmi kuntoon, niin mielestäni voisi olla ihan hyvä sen jälkeen, kun sinulla on nuo peruspalikat kunnossa, niin aletaankin arvioimaan sitä, että onko sinulla se ADHD.” (H3/1)

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä korostuu ajatus siitä, että arjenhallinnan taitoja voidaan oppia ja vahvistaa, mikä asettaa vanhemmuuden kehittämisen mahdolliseksi myös haastavissa tilanteissa. Samalla puheessa nousee esiin huoli siitä, että lääketieteelliset selitysmallit ja hoitomuodot, kuten lääkitys, voivat korostua tilanteissa, joissa arjen rakenteiden tukeminen olisi keskeistä.

”Nupolla ja lastenpsykalla ja joka paikassa lääkärit aina sitä vakauttavaa arkea hokevat, niin olen kyllä samaa mieltä. Se on se, mikä vaikuttaa tosi paljon kaikkeen, jos se ei ole kunnossa. Mutta kyllä niitä lääkkeitä myönnetään tosi helposti. Meillä kasvaa tämmöinen amfetamiiniaddiktien sukupolvi tässä kyllä hyvää vauhtia.” (H3/3)

Tämä heijastaa laajempaa jännitettä yksilöllisten selitysten ja arjen käytännön tukemisen välillä.

Sosiaalityöntekijöiden puheessa vanhemmuuden toteutuminen kytkeytyy myös palvelujärjestelmän toimivuuteen ja erityisesti aikuisten palveluiden saatavuuteen.

”En tiedä, miten muilla alueilla ja hyvinvointialueilla nykyään, mutta vanhemmat aika harvakseltaa tapaa esimerkiksi oman mielenterveyspäihdepalvelujen työntekijää. Just niiden heikkojen voimavarojen takia vanhempi tarvitsisi melkein oman tukihenkilön, joka sitten siinä saattelisi tuen piiriin. Ja on olemassa myös tuettu asuminen aikuissosiaalityöstä, ja on heillä omia työntekijöitä, mutta vaikea tältä lastensuojelusta nähdä sitä, että onko se kyse siitä, että he eivät koe sitä

apua silleen, että he tulevat autetuksi, vai että se on niin sellaista löyhää ja vaatii sitä omaa aktiivisuutta. Mutta paljon siinä on kuullut olevan puheissa, että vanhempien palvelut eivät ole riittäviä tai aikuisten palvelut.” (H2/3)

Aineiston perusteella vanhemmilla, joilla on mielenterveys- ja päihdehaasteita, ei aina ole riittävää tukea omien ongelmien käsittelyyn, mikä voi heikentää heidän kykyään vastata lapsen tarpeisiin. Sosiaalityöntekijät tuovat esiin, että aikuisten palvelut näyttäytyvät usein hajanaisina ja edellyttävät vanhemmalta omaa aktiivisuutta, mikä voi muodostua kynnykseksi tilanteissa, joissa voimavarat ovat jo valmiiksi heikot. Tällöin vanhemmat eivät välttämättä kiinnity palveluihin riittävällä tavalla, vaikka tuen tarve olisi ilmeinen.

Voimavarojen eriytyminen perheiden välillä ja tukiverkoston puute

Sosiaalityöntekijöiden puheessa perheiden tilanteet näyttäytyvät keskenään hyvin eriytyneinä. Vanhemmuuteen kohdistuvat odotukset voivat olla korkeita, mutta samalla osa perheistä elää tilanteissa, joissa arki rakentuu niukkojen resurssien ja selviytymisen varaan. Tällöin vanhemmuus ei jäsenny yhtenäisenä ilmiönä, vaan toteutuu hyvin erilaisissa olosuhteissa ja lähtökohdissa. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa tämä näyttäytyy ennen kaikkea perheiden tilanteiden kahtiajakoisuutena, jossa osa perheistä kykenee vastaamaan vanhemmuuteen kohdistuviin odotuksiin, kun taas toisilla arki rakentuu selviytymisen ja rajallisten resurssien ehdoilla.

”No se on varmaan asia, joka erottelee vanhempia paljon. Jotkut on mestareita arjen organisoinnissa ja hallinnassa ja jotkut eivät ole. Itse kokonaan mä ajattelen, että semmoinen kokoava ajatus mulle tulee mieleen sitä, että sellainen, että tässä ajassa ja maailmassa entistä enemmän tapahtuu tätä polarisoitumista. Ja se marginaali, jossa me työskennellään, siinä se näkyy kirkkaasti oikein ne haasteet ja ongelmat. Ja sitten osa perheistä porskuttaa omalla tyylillään. Niin kuin sellainen ihan niin kuin... kelvollisesti ja hieno homma, että näin on. Toteuttaa kuitenkin omalla tavalla sitä vanhemmuutta.” (H3/4)

”En tiedä nyt tämänhetkisiä tilastoja, mutta aiemmin on sanottu, että kyllähän lapset elävät nykyaikana parasta lapsuutta Suomessa, mitä ikinä on elänyt. Mutta sitten on tietenkin ne perheet, kenellä ei mene niin hyvin.”
(H1/2)

Yhdeksi tekijäksi nousee tukiverkostojen merkitys. Aineiston perusteella perheet, joilla on käytössään läheisverkostoja, kuten sukulaisia tai muita arjen tukijoita, ovat erilaisessa asemassa verrattuna perheisiin, joissa tällainen tuki puuttuu.

”Mutta tietysti mä ajattelen, että kyllähän ne varmaan semmoiset, missä ei ole tukiverkostoa ja jos siellä on vähänkin jotain haastetta, niin kyllähän ne varmaan, tämä on nyt taas tällaista ihan hypoteettista, mutta ei perusta mihinkään tutkimustulokseen, mutta mä ajattelen, että kyllähän ne varmaan sitten herkemmin tulee sitten johonkin sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuuteen. Että tota... Se varmaan näyttäytyy meidän asiakkuuksissa osittain myös se sellainen tukiverkoston puute.” (H1/1)

”Välillä sitten huomaa lastensuojelussakin, että kun siellä on paljon kantavaa, että saa vaikka sijaishuollon kokonaan päätettyä, ja lapsi ja perhe sitten menee sillä omalla verkostolla, ja sitten huomaa, että hei, ne oli ne vihreät viivat siellä, että nehän tuossa auttaa yksilöä ja perhettä jaksamaan. Jotenkin sitä kautta se varhaisessa vaiheessa näkyville sitä, että mikä siinä on se vanhemmuuden tuki sieltä omasta verkostosta.” (H2/3)

Tukiverkostojen puute lisää vanhemmuuden kuormittavuutta ja voi heikentää arjen hallintaa, jolloin tuen tarve siirtyy yhä enemmän viranomaisille. Sosiaalityöntekijöiden puheessa viranomaiset näyttäytyvät osin korvaavana tukiverkoston tilanteissa, joissa luonnollinen läheisverkosto puuttuu.

”Kyllä minäkin ajattelen niin, että viranomaiset ovat se tukiverkosto, että ei ole sitä sanotaanko luonnollista läheisverkostoa. Viranomaiset ovat niitä ja kyllähän niissä on monia syitä, miksi näin on.” (H1/2)

”Joskus mieltii, kun täällä on tullut näitä rajoituksia ja tällainen, että miten saa palveluita hankkia ja kuinka pitkäksi aikaa, mutta mietitään, että joillain se saattaa olla tosi pitkä se palvelun tarve, just vaikka tukiperhe tai tukihenkilö. Ihan vaan sen takia, kun se verkosto puuttuu, mut me ei pystytä myöntämään läheisverkostoa.” (H2/3)

Perheiden tukiverkostot koostuvat epämuodollisista, välillisistä ja muodollisista tuen lähteistä, kuten lähipiiristä, yhteisöistä sekä ammatillisista toimijoista (Martínez-Rico ym., 2022). Sosiaalisten verkostojen puute voi lisätä arjen kuormittavuutta, vaikeuttaa avun hakemista ja vahvistaa yksin selviytymisen kulttuuria. Tämä voi ilmetä eristyneisyytenä, yksinäisyyden kokemuksina sekä rajoittuneina mahdollisuuksina vaikuttaa omaan elämäntilanteeseen. (Törrönen 2012, 158–159.)

Avun hakemisen viivästyminen voi liittyä kulttuuriseen toimintatapaan, jossa korostuu pärjäämisen ihanne ja vaikeuksien sietäminen omin voimin. Tällainen ajattelutapa voi johtaa siihen, että tukea haetaan vasta tilanteen jo kuormittuessa merkittävästi. Sosiaalityöntekijä pohtii, että avun hakemista saatetaan viivyttää, vaikka tuen tarve olisi olemassa.

”Sellaista myöskin mietin, että onko se semmoinen suomalainen mentaliteetti, että kyllä tässä pärjällään. Että mennään hampaat irvessä, eikä lähdetä hakemaan apua ja tukea.” (H3/2)

Yksin selviytymisen ajattelu on vahvasti läsnä yhteiskunnassa, mikä voi vähentää halukkuutta hakea apua. Samanaikaisesti nyky-yhteiskuntaan liittyvät epävarmuudet, kiire ja kuormittavuus voivat tehdä arjesta kuormittavaa ja vahvistaa kokemusta jatkuvasta selviytymisestä. (Kyllönen & Pekkola 2023.)

6 Yhteiskunnan vanhemmuutta tukevat instituutiot ja rakenteet

6.1 Ehkäisevä lastensuojelutyö vanhemmuutta tukemassa

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Vanhempainpuhelimien ja nettipalveluiden vuosiraporttiin (2025) perustuva tieto osoittaa, että vanhemmuuden tuen tarve korostuu erityisesti lapsen varhaisissa kehitysvaiheissa. Näissä palveluissa kohdataan eri-ikäisten lasten vanhempien moninaisia huolia, ja pitkän aikavälin tarkastelussa tietyt teemat, kuten vanhempien jaksaminen ja arjen kuormittavuus, toistuvat keskeisinä. Vanhemman hyvinvoinnilla ja jaksamisella on merkittävä vaikutus lapsen kehitykseen sekä vanhemman ja lapsen välisen suhteen rakentumiseen. Varhaiset kokemukset muovaavat myös käsityksiä omasta vanhemmuudesta ja perhe-elämästä myöhemmissä elämänvaiheissa. (Laine-Hatami & Weckström 2025, 8.)

Neuvola ja varhainen tuki vanhemmuuden tukena

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijät jäsentävät neuvolapalvelut yhtenä keskeisenä ja toimivana vanhemmuuden tukimuotona. Neuvola näyttäytyy heidän puheessaan erityisesti ennaltaehkäisevän työn kenttänä, jossa perheiden tilanteisiin voidaan vaikuttaa ennen ongelmien kasautumista.

”Mä ainakin ajattelisin, että apua ja tukea on saatavilla aika hyvin... Mutta mä ajattelisin, että neuvolastahan saa tosi hyvin sitä varhasta tukea.”

(H1/2)

Sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa neuvola ei näyttäydy yksittäisenä palveluna, vaan osana laajempaa varhaisen tuen kokonaisuutta, johon kytkeytyvät esimerkiksi perhetyö ja kotipalvelu.

”Siihen voi hakea lisää aikaa ja perhetyötä on kaikenlaista... kotipalvelua, varhaisen tuen perhetyötä... Mä ajattelen, että silleen on kyllä paljon tukea...” (H2/4)

Neuvola toimii näin paitsi tuen tarjoajana myös palvelujärjestelmän keskeisenä solmukohtana, jonka kautta perheitä voidaan ohjata tarkoituksenmukaisen tuen piiriin.

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä neuvola näyttäytyy keskeisenä toimijana varhaisen tuen, tunnistamisen ja ennaltaehkäisevän työn kentässä.

Näitä havaintoja voidaan tarkastella suhteessa neuvolapalveluiden asemaan osana varhaisen tuen rakenteita. Neuvola sijoittuu erityisesti raskauden ja varhaislapsuuden vaiheeseen, jolloin lapsen kehitys on nopeaa ja perheiden elämäntilanteet usein muutoksessa. Tässä kontekstissa neuvola toimii paikkana, jossa perheiden tilanteita voidaan seurata, tuen tarpeita tunnistaa ja ohjata tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. Varhaisen puuttumisen näkökulmasta neuvola on siten keskeinen osa palvelujärjestelmää, jonka tavoitteena on ehkäistä ongelmien kasautumista ja tukea perheiden arjen sujuvuutta (Hakulinen ym. 2018, 8).

Varhaisen tuen näkökulma ulottuu aineistossa myös aikaan ennen lapsen syntymää. Sosiaalityöntekijät tuovat esiin, että huoli vanhemmuudesta voi nousta jo raskausaikana, jolloin tuen tarvetta arvioidaan ennakoivasti.

”Jos lähdetään ihan sieltä syntymästä... tai jo ennen syntymää voi tulla ennakkollinen lastensuojeluilmoitus just neuvolasta...” (H1/2)

Tämä asettaa ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen osaksi varhaisen puuttumisen jatkumoa, jossa pyritään tunnistamaan riskejä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Samalla se osoittaa, että vanhemmuutta ja perheen tilannetta arvioidaan jo ennen lapsen syntymää, jolloin huomio kohdistuu myös syntymättömän lapsen tulevaan turvallisuuteen ja hyvinvointiin.

Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tehdään, kun on perusteltu syy arvioida, että lapsi tarvitsee lastensuojelun tukitoimia heti syntymänsä jälkeen. Ilmoituksen kynnyks on korkeampi kuin varsinaisessa lastensuojeluilmoituksessa, ja se edellyttää riittävää näyttöä esimerkiksi vanhemman vakavista elämäntilanteeseen vaikuttavista tekijöistä. Varsinaiseen lastensuojeluilmoitukseen verrattuna ennakkollista ilmoitusta koskeva sääntely rajaa ilmoitusoikeutta siten, että sen tekeminen edellyttää riittävää ammatillista harkintaa. Tällä pyritään ehkäisemään tilanteita, joissa ilmoituksia tehtäisiin ilman riittävää kykyä arvioida perheen tilannetta tai lapsen tulevaa tuen tarvetta. (Räty 2015, 248–249.)

Vaikka varsinainen lastensuojelun tarpeen arviointi käynnistyy vasta lapsen synnyttyä, ennakkollinen tarkastelu mahdollistaa riskien ennakoinnisen ja tuen suunnittelun etukäteen. Tämä korostaa ennaltaehkäisevän työn merkitystä, mutta myös sitä, että huoli voi kohdistua vanhemman kykyyn vastata tulevan lapsen tarpeisiin.

Vaikka neuvola ja muut varhaisen tuen palvelut näyttävät aineistossa laajasti saatavilla olevina, niiden tavoitavuus ei ole kaikille perheille yhdenvertainen. Sosiaalityöntekijät tuovat esiin, että tuen hyödyntäminen edellyttää vanhemmilta aktiivisuutta, sitoutumista ja riittäviä voimavaroja (H2/1, H3/3).

”Jotenkin lastensuojeluun se näkyy varmasti se marginaali, kellä ne voimavarat on sellaiset... vanhemmilla niin niukat, että siinä ei riitä mikään sellainen kevyt tukitoimi tai semmoinen, mihin tarvitsisi vanhemman jotenkin jaksaa sitoutua tai jaksaa viedä tai jaksaa käydä ja kertoa asiaa. Kyllä varmasti on tosi paljon sellaisille, taas se keskivertoskaala, missä vanhemmat jaksaa itse olla aktiivisia, niin semmoiset varmasti saa paljonkin tukea ja kokee hyödyksi vaikka vanhempainryhmät.” (H1/2)

Tämä viittaa siihen, että kaikkein kuormittuneimmissa tilanteissa olevat perheet eivät välttämättä kiinnity varhaisen tuen palveluihin, vaikka niitä olisi tarjolla. Näin palvelujen vaikuttavuus näyttää osittain riippuvaisena perheiden omista resursseista, mikä voi rajata tuen tavoitavuutta kaikkein haavoittuvimmissa tilanteissa.

Kaikki vanhemmat eivät Mannerheimin Lastensuojeluliiton Vanhempainpuhelimien ja nettipalveluiden vuosiraportin (2025) perusteella koe saavansa tarvitsemaansa tukea ajoissa tai riittävässä määrin, vaikka tuen tarve olisi ilmeinen. Tämä viittaa siihen, että palvelujärjestelmä ei kaikilta osin tavoita perheitä tai vastaa heidän tarpeisiinsa, mikä korostaa entisestään tarvetta kehittää varhaisen tuen ja vanhemmuuden vahvistamisen palveluja ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. (Laine-Hatami & Weckström 2025, 8.)

Varhainen tuki ja koulu arjen rakenteina ja tuen tunnistamisen paikkoina

Sosiaalityöntekijöiden puheessa myös varhaiskasvatuksen tarjoama tuki näyttää kokonaisuutena, jossa ja jonka kautta palveluita on lähtökohtaisesti saatavilla, mutta niiden hyödyntäminen kytkeytyy vahvasti vanhempien omaan aktiivisuuteen ja valmiuteen ottaa tukea vastaan. Aineiston perusteella tuen saatavuus ei näyttäydä

ensisijaisena ongelmana, vaan keskeiseksi kysymykseksi nousee, tavoittavatko palvelut perheet riittävän varhaisessa vaiheessa.

”Mä ajattelen, että se on aika lailla kiinni sen tuen saaminen siitä, että vanhemmat tavallaan on valmiita käymään niitä keskusteluja päiväkodin kanssa, mutta on niitä vanhempia, jotka vaan käy hakemassa lapsensa ja tuomassa eikä siitä sitten sen enempiä. Jos vanhempi kokee, että tarvitsee tukea, niin kyllähän sitä on saatavilla. On perheneuvolaa ja on perhetyö tai perheiden sosiaalityön kautta varhaisempaa tukea mahdollista saada.”
(H3/2)

Varhaiskasvatus näyttäytyy aineistossa keskeisenä arjen rakenteena, joissa lapsen kehitystä voidaan seurata ja tukea. Näiden kautta syntyy myös mahdollisuuksia perheiden tuen tarpeiden varhaiseen tunnistamiseen.

”Jos ajatellaan nyt vaikka päivähoidossa, niin siellä on erityislastentarhanopettajat ja kiertävät nämä erityisopettajat ja muuta. On puheterapiaa ja sitten tietysti sen kautta lastenpsykiatriat ja toimintaterapiat ja kehitykselliset palvelut. Kyllä sitten monenlaista tukea ja palvelua on lapsille ja tietysti sitä kautta vanhemmillekin.” (H1/2)

Varhaiskasvatuksen ja kodin yhteistyön tavoitteena on vanhempien kanssa tukea lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja oppimista huomioiden perheiden yksilölliset tarpeet. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on rooli myönteisen, kunnioittavan ja perheitä tukevan yhteistyösuhteen rakentamisessa. Varhaiskasvatus tarjoaa tukea perheille muun muassa lasten kasvatukseen, lapsiperhearjen haasteisiin sekä lapsen kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. (Leskisenoja 2019, 128–129.)

Samalla sosiaalityöntekijöiden puheessa korostuu näkemys siitä, että varhaiseen tukeen tulisi panostaa nykyistä enemmän. Vaikka varhaisen tuen merkitystä korostetaan myös lainsäädännössä, resurssien riittävyys herättää kriittisiä huomioita. Erityisesti ehkäisevän työn jääminen korjaavan työn varjoon nähdään ongelmallisena. Kun lastensuojelutyö painottuu kriisitilanteiden hoitamiseen, ennaltaehkäisevälle työlle ei välttämättä jää riittävästi aikaa, mikä heikentää mahdollisuuksia puuttua perheiden tilanteisiin riittävän varhain.

”Ajattelen, että enemmän edelleen tarvitsisi paukkuja sinne varhaiseen tukeen. Se on mielestäni se, mistä on tehty lainsäädäntöä, mistä puhutaan vuositolkulla... Mutta edelleen olen sitä mieltä, että sinne lisää paukkuja.”
(H1/2)

”Sitten varmaan jotenkin tuntuu, että vuodesta toiseen tai vuosikymmenestä tai sukupolvesta toiseen ne heikompiosasten ryhmät ja lapset ja perheet, niin sitten jotenkin he valuu sen kaiken järjestelmän ohi ja läpi. Sitten taas niistä heikoimmista tuntuu, että on vaikea ottaa yhteiskunnankaan tuella koppia. Just koulumaailmassa sitten ne, jotka jäävät käymättä sitä koulua vaikka kokonaan tai moneksi vuodeksi. Ja ne vanhemmat, jotka eivät pysty tukemaan niitä lapsia sinne kouluun. Paljon kaikkea hienoa, mutta onko se kuitenkin vähän sellaisella keskivertokansalaiselle tarjottu se tuki?”(H2/2)

Tämä näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden puheessa pohdintana siitä, että palvelujärjestelmä ei välttämättä tavoita kaikkia perheitä yhdenvertaisesti, vaan saattaa toimia paremmin niille, joilla on jo valmiiksi enemmän voimavaroja hyödyntää tarjolla olevaa tukea. Samalla puheessa heijastuu huoli siitä, että erityisesti heikoimmassa asemassa olevat perheet voivat jäädä palveluiden ulkopuolelle, jolloin tuen tarpeet voivat pitkittyä ja esimerkiksi lapsen koulunkäynti keskeytyä.

Varhaisen tuen toteutuminen kytkeytyy myös eri toimijoiden väliseen työnjakoon ja yhteistyöhön. Sosiaalityöntekijät tuovat esiin tilanteita, joissa vastuut voivat jäädä epäselviksi ja odotukset kohdistua virheellisesti lastensuojeluun.

”Mutta ajattelen, että sekin ehkä kertoo siitä, että esimerkiksi koulussa tai päiväkodissa ollaan ehkä vähän kädettömiä, kun haluttaisiin jotenkin, että joku tekisi jotakin... etteihän ne niin kuin joka toinen päivä tehtävillä lastensuojeluilmoituksilla sitten taas niiden lasten tai vanhempien tilanteet kohene.” (H1/2)

Koulun ja varhaiskasvatuksen roolia jäsenetään aineistossa suhteessa vanhempien vastuuseen. Sosiaalityöntekijöiden puheessa korostuu näkemys siitä, että vastuu lapsen kasvatuksesta ja arjen sujuvuudesta kuuluu ensisijaisesti vanhemmille, kun taas koulun tehtävä liittyy opetukseen ja arjen rakenteiden ylläpitämiseen.

”Nyt minä ajattelen ehkä eri lailla tuosta, että minun mielestäni vanhempien tehtävä on tukea koulua tai lastensa koulunkäyntiä. Ei koululla minun mielestäni ole sellaista tehtävää, että he tukisivat vanhemmuutta jollain lailla.” (H3/3)

”Ehkä koulumaailmasta itsellään tulee mieleen se, että opettajat toivoo, että vanhemmat ovat ensisijaisesti niitä lapsen kasvattajia eikä niin, että se sysätään koululle, että koulu ei pysty siihen. Ja miten on vaikka opettajien väsymyksestä ollut kirjoituksia ja miten haasteellisia sitten lapset on, niin varmaan sitä sellaista. Ja tietysti koulun ja kodin yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta. Mutta sekin on monta kertaa, mitä usein opettajat sanoo, että näissä vanhempainilloissa ja muissa, että niissä on ne tietyt vanhemmat, ja ehkä se ei saavuta niitä, kenen olisi hyvä siellä olla. (H3/2)

Aineistosta nousevaa näkemystä voidaan tarkastella suhteessa ajankohtaiseen kasvatusta koskevaan keskusteluun, jossa on kiinnitetty huomiota kodin ja koulun välisen vastuunjaon muuttumiseen ja siihen liittyviin jännitteisiin. Koululle kohdistuu yhä laajempia odotuksia lapsen eri elämänalueiden tukemisessa, mikä voi hämärtää kodin ja koulun välistä työnjakoa sekä siirtää kasvatuksellista vastuuta osittain pois perheiltä (Tahkokallio & Uski 2024, 142–143).

Samalla on korostettu, että kodin ja koulun välinen yhteistyö on keskeinen väline lapsen tilanteen ymmärtämisessä ja tukemisessa. Yhteistyö voi mahdollistaa lapsen arjen kokonaisvaltaisen tarkastelun sekä auttaa tunnistamaan, milloin lapsen haasteet liittyvät esimerkiksi vanhempien jaksamiseen tai kasvatuksellisiin vaikeuksiin (Tahkokallio & Uski 2024, 132–134).

6.2 Vanhemmuuden arviointi ja tukeminen lastensuojelussa

Tässä alaluvussa tarkastelu syvenee vanhemmuuden tukemiseen ja arviointiin lastensuojelun kontekstissa. Lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on turvata lapsen kasvu, kehitys ja terveys sekä ehkäistä näitä vaarantavia tekijöitä. Toiminnan lähtökohtana on lapsen etu, oikeuksien kunnioittaminen sekä lapsikeskeinen ja perhelähtöinen lähestymistapa. Vaikka lastensuojelun perusta on selkeä, käytännön työ muotoutuu yksilöllisten tilanteiden mukaan, ja tuen tarve voi vaihdella lyhytaikaisesta avusta laaja-alaiseen ja pitkäkestoiseen tukeen. (Bardy 2013, 71-73.)

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, jonka tavoitteena on turvata kaikille lapsille turvallinen kasvuympäristö sekä edistää heidän tasapainoista ja monipuolista kehitystään. Tämä toteutuu sekä yleisten hyvinvointia edistävien toimien että erityisten lastensuojelutoimenpiteiden kautta. Keskeisiä keinoja ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistaminen, sekä lapsi- ja perhekohtaisen tuen tarjoaminen avohuollon toimenpiteistä aina tarvittaessa huostaanottoon saakka. (Bardy 2013, 71-73.)

Aineisto osoittaa, että vanhemmuus ei ole ainoastaan yksityinen perhesuhde, vaan myös ammatillisen arvioinnin kohde, jossa vanhempien toiminta suhteutetaan lapsen etuun, lainsäädäntöön ja institutionaalisiin käytäntöihin. Tällöin vanhemmuus jäsentyy osana palvelujärjestelmää, jossa sitä samanaikaisesti tuetaan, ohjataan ja arvioidaan.

Vanhemmuuden arvioinnin kriteerit, odotukset ja haasteet

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä vanhemmuuden arviointi jäsentyy ensisijaisesti lapsen tarpeiden kautta. Arvioinnin lähtökohtana ei ole yksittäisten kasvatuksellisten toimintatapojen tarkastelu, vaan se, täyttyvätkö lapsen perustarpeet ja onko lapsen arki kokonaisuutena riittävän turvallinen ja vakaa. Vanhemmuus näyttäytyy näin suhteessa lapsen hyvinvointiin, arjen sujuvuuteen ja siihen, miten lapsen tarpeisiin vastataan eri kehitysvaiheissa.

“---että kyllähän se sieltä lapsesta lähtee, että sillä lapsella tulee olla ne perustarpeet tyydytetty ja hänellä pitää olla se perusturvallisuus ja semmoinen arki jotenkin kunnossa.” (H2/2)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa riittävä vanhemmuus rakentuu useista toisiinsa kytkeytyvistä osa-alueista. Näitä ovat erityisesti arjen rakenteet ja rutiinit, lapsen perustarpeista huolehtiminen sekä turvallisen kasvuympäristön turvaaminen. Vanhemmalta odotetaan kykyä ylläpitää lapsen arkea, huolehtia esimerkiksi asumisesta, ravinnosta.

”Varmaan joku kyky pitää arkirutiinit yllä pitää olla. Ja turvallisuus, että siellä on se turvallisuudentunne taattu. Hoiva ja huolenpito. Katto pään päällä.” (H3/4)

Lisäksi vanhemmuuteen liitetään odotus lapsen arjen seuraamisesta ja tukemisesta kehitysvaiheen mukaisesti. Tämä näkyy esimerkiksi koulunkäynnin tukemisena, tarvittavien välineiden huolehtimisena sekä yhteytenä lapsen arjen keskeisiin ympäristöihin. Samalla vanhemmalta edellytetään aktiivisuutta lapsen terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä.

”Sitten olisi hyvä tietysti, että huolehtisi kouluikäisen Wilmasta, kattelisi ja seuraisi sitä koulunkäyntiä ja että on kaikki tarvittavat varusteet mukana siellä. Ja että huolehditaan erilaisista terveydenhuollon käynneistä, mitä lapsi tarvitseekin sitten.” (H3/3)

Vanhemmuuden arvioinnissa korostuu myös emotionaalinen ulottuvuus. Sosiaalityöntekijöiden puheessa riittävään vanhemmuuteen kuuluu kyky tarjota lapselle läheisyyttä, vuorovaikutusta ja lohdutusta. Erityisesti varhaisessa kehitysvaiheessa korostuu vanhemman rooli kiintymyssuhteen rakentajana ja lapsen tunnetarpeisiin vastaajana.

”Myös tunnetason vuorovaikutus on hyvä olla sillä tasolla, että se kiintymyssuhde muodostuu. Se on tosi tärkeä.” (H2/1)

Aineisto tuo esiin myös sen, että vanhemmuuden eri ulottuvuudet eivät aina toteudu tasapainoisesti. Perheessä voi olla esimerkiksi lämmin ja läheinen vuorovaikutussuhde, vaikka arjen rakenteet olisivat heikot, tai päinvastoin. Tämä korostaa sitä, että vanhemmuuden arviointi ei perustu yksittäisiin tekijöihin, vaan kokonaisuuteen, jossa huomioidaan sekä lapsen emotionaalinen että materiaallinen hyvinvointi.

”Voihan se olla, että siellä on hyvinkin sellaista lämpöä ja läheisyyttä, vaikka koko muu huusholli voi olla kuin pommin jäljiltä.” (H1/1)

Aineistossa sosiaalityöntekijät jäsentävät vanhemmuutta ennen kaikkea lapsen tarvitseman hoivan, emotionaalisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen näkökulmasta. Puheessa korostuu, että lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeistä on

ikätasoinen huolenpito ja vuorovaikutus, joka mahdollistaa turvallisen kiintymyssuhteen rakentumisen. Samalla tuodaan esiin, että vaikka vanhemman ja lapsen välinen suhde voi olla lähtökohtaisesti hyvä ja sisältää läheisyyttä, vanhemman voimavarojen heikentyminen voi vaikuttaa siihen, miten johdonmukaisesti vanhempi jaksaa vastata lapsen tarpeisiin arjessa.

”Sitten tietysti, että saa sitä huoltoa ja hoivaa riittävän määrän ikätasoisesti. Myös tunnetason vuorovaikutus on sillä tasolla, että esimerkiksi vauva saa vuorovaikutusta iänmukaisesti missäkin kehitysvaiheessa. Että se on tosi tärkeää, että se kiintymyssuhde muodostuu siinä.” (H3/2)

“Ei se välttämättä sitä kato, ettei se suhde kuitenkin olisi hyvä ja että saisi sellaista rakkautta. Mutta voi olla niinkin, että ne voimavarat ei riitä enää sellaiseen. Jos lapsella on paha mieli, niin aikuinen ei jaksakaan sitten lohduttaa ja olla kiinnostunut lapsen asioista. (H1/2)

Vanhemmuuden tarkastelu jäsentyy aineistossa kokonaisuutena, jossa huomio kohdistuu lapsen tilanteeseen, vanhemman voimavaroihin ja perheen arjen toimivuuteen sekä niihin edellytyksiin, joita vanhemmuudelle asetetaan lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamiseksi. Kyse ei ole valmiiden kriteerien soveltamisesta, vaan kokonaisvaltaisesta tilanteen hahmottamisesta ja siitä, missä määrin lapsen kasvun kannalta keskeiset tarpeet ja odotukset toteutuvat.

Näin tarkasteltuna aineisto tukee käsitystä siitä, että vanhemmuuden keskeinen haaste ei ole yksittäisten ominaisuuksien puute, vaan tasapainon löytäminen eri ulottuvuuksien välillä. Lastensuojelun näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmuuden tukemisessa on tärkeää vahvistaa samanaikaisesti sekä vanhemman kykyä olla lapselle emotionaalisesti läsnä että tarjota lapselle selkeitä rakenteita ja rajoja.

Vanhemmuus voidaan ymmärtää sekä yksityisenä että julkisen sääntelyn piirissä olevana ilmiönä. Vaikka perhe-elämä on lähtökohtaisesti yksityistä, julkisella vallalla on viimekätinen vastuu lapsen oikeuksien toteutumisesta. Lapsen edun ensisijaisuus toimii keskeisenä periaatteena, jonka pohjalta vanhemmuutta voidaan arvioida ja tarvittaessa

ohjata. Näin vanhemmuus asettuu jatkuvaan suhteeseen yhteiskunnallisen sääntelyn ja valvonnan kanssa. (Pulkkinen 2022, 127–128.)

Kasvuympäristön näkökulmasta lapsen oikeudet liittyvät sekä suojeluun että huolenpitoon. Suojeluun sisältyy oikeus turvaan väkivallalta, hyväksikäytöltä ja syrjinnältä, kun taas huolenpito kattaa lapsen kehityksen kannalta keskeiset edellytykset, kuten riittävän elintason, terveyden ja koulutuksen. Vanhemmuus näyttäytyy näin kokonaisuutena, jossa yhdistyvät hoiva, kasvatus ja lapsen oikeuksien toteutumisen turvaaminen (Pulkkinen 2022, 127–128).

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä vanhemmuuden arviointi jäsentyy suhteessa lastensuojelun kriteereihin ja erityisesti siihen, turvaako lapsen koti riittävästi hänen hyvinvointinsa ja kehityksensä. Tarkastelu kohdistuu siihen, täytyvätkö lapsen perustarpeet, kuten ravinto, uni, hygienia ja huolenpito, sekä siihen, eteneekö lapsen kasvu ilman sitä vaarantavia tekijöitä.

”---että se tulee siihen vanhemman jaksamiseen, että ei välttämättä jaksa pitää kodista huolta, että on siivoton koti ja lapsi saattaa likaisissa vaatteissa mennä kouluun. Ja sitten juuri näitä lastensuojeluilmoituksia saattaa sieltä tulla, että on samat vaatteet toista viikkoa päällä ja samat ruokatahrat ja hiukset on likasena ja ei ole sään mukaisia vaatteita. Tai päivähoidosta, että ei noudateta päivähoitoaikoja tai ei tuoda ollenkaan päivähoitoon. Saattaa tulla lastensuojeluilmoituksii näistä peruuntuneista hammaslääkärikäynneistä. Ei ole viety lääkäriajoille, jos on joku pitkäaikaissairaus vaikka mitä kontrolloidaan, ei ole viety sinne. Samat silmälasit on saattanut olla vuostolkulla. Ne ovat vaikka jo niin pienet, etteivät ne pysy enää päässä eikä oikein näekään tunnilla. Sellainen yleinen jaksamattomuus. Semmoinen vanhempana toimiminen.” (H1/1)

Vanhemmuutta tarkastellessa on olennaista tunnistaa sekä olemisen että toimimisen tasot. Riittävän vanhemmuuden tarkastelu edellyttää kokonaiskuvaava vanhemman voimavaroista, elämäntilanteesta ja kyvystä vastata lapsen tarpeisiin jatkuvuutta turvaten. (Piha & Aaltonen 2016, 152.)

Haastateltavien puheessa esiintyy myös halu kohdata perhe ensisijaisesti ymmärtämisen ja selvittämisen kautta, ei valmiin arviointikehikon läpi. Tämä viittaa siihen, että vaikka lastensuojelutyössä arviointi on väistämätön osa työtä, sen toteuttamistapa ei ole

yksiselitteinen. Arviointi voi jäsentää työtä, mutta samalla siihen liittyy riski kaventaa näkökulmaa, jos työntekijä lähestyy tilannetta ennalta määriteltyjen ehtojen kautta.

”Ja varsinkin mä myöskin haluaisin sitä arviointi-sanaa välttää tässä omassa työnkuvassa. Ja miksi mä sanoin, että vältän arviointi-sanaa, niin mä toivoisin, että mä pystyisin kohtaamaan näitä ihmisiä enempi kuin ihmetellen ja selvittellen kuin mennä sinne päässäni valmis kaavio siitä, että mitkä ehdot pitää täytyä. Se on semmoista pohjimmiltaan, että yhdessä mietitään, onko riskiä vai ei.”

Sitaatti kuvaa myös pyrkimystä rakentaa työskentelyä yhteistyönä, jossa keskeiseksi nousee yhteinen pohdinta riskien olemassaolosta. Näin arviointi ei näyttäydy yksipuolisena ammattilaisen tekemänä tulkintana, vaan prosessina, jossa myös vanhemman näkökulma tulee osaksi tilanteen jäsentämistä. Tämä heijastaa laajempaa jännitettä lastensuojelutyössä: toisaalta työtä ohjaavat velvoitteet arvioida lapsen tilannetta, mutta toisaalta korostuu tarve säilyttää avoin, dialoginen ja ei-lukitseva työote.

Vanhemmuuden tukeminen, vuorovaikutus ja käytännön tukitoimet

Perheen hyvinvoinnin perusedellytykset eivät riipu perhemuodosta, vaan samat tekijät tukevat tasapainoista arkea niin ydinperheissä, yksinhuoltajaperheissä kuin uus- ja sateenkaariperheissä. Keskeistä on, että perheessä vastuut ja päätöksenteko jakautuvat selkeästi, sukupolvien väliset rajat ovat tunnistettavissa ja arjen haasteisiin pyritään tarttumaan rakentavasti. Myös vanhempien välinen suhde sekä perheen tunneilmapiiri vaikuttavat merkittävästi kokonaisuuteen. Myönteinen vuorovaikutus ja keskinäinen tyytyväisyys tukevat perheen toimivuutta. Perhe-elämässä korostuvat lisäksi yhteisesti sovitut pelisäännöt sekä selkeät mutta joustavat rajat. Vaikka yksikään perhe ei täytä kaikkia ihanteellisia kriteerejä, tasapainoinen arki rakentuu useiden näiden tekijöiden toteutumisesta. Erityisen tärkeäksi nousee perheen sisäinen vuorovaikutus, joka toimii keskeisenä arkea tasapainottavana tekijänä. (Hyypä 1997, 133-134.)

Käytännössä lastensuojelu on pitkälti konkreettisen tuen järjestämistä sekä luottamuksellisen vuorovaikutuksen rakentamista. Työ edellyttää tunteiden käsittelyä ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Perhesuhteet ovat usein monimuotoisia ja jännitteisiä, minkä vuoksi niiden tukeminen vaatii aikaa, vuorovaikutuksen vahvistamista ja läheisten mukaan ottamista. Pelkkä palveluihin ohjaaminen ei useinkaan riitä, vaan tilanteissa

tarvitaan pysähtymistä ja kokonaisvaltaista tukea erityisesti silloin, kun perheen tilanne on kuormittunut. (Bardy 2013, 74.)

Aineiston perusteella sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä vanhemmuuden tukeminen ei perustu yksittäisiin standardoituihin menetelmiin, vaan rakentuu monipuolisena ja tilannesidonnaisena työskentelynä, jossa yhdistyvät sekä konkreettiset työvälineet että vuorovaikutukselliset lähestymistavat.

”Se vanhemmuuden tukeminen tai vanhempana toimiminen lähtee siitä, että se vanhempi itse voimaantuu ja pystyy toimimaan. Kyllähän silloin annettu tuki kääntyy häneen päin. Tietysti jos lapsella on haasteita ja on sellaisia... Sanotaan nyt vaikka, että on rajaamisessa haasteita kotona ja tulee riitaa siitä ja tästä ja ei syö ja potkii ja kiljuu ja hajottaa paikkoja ja näin, niin tietysti siinä sitten, että kun saadaan sille lapselle se tuki, ja samanaikaisesti vanhemmalle ymmärrys siitä, että miksi lapsi toimii näin, että joku syyhän sille on. Niin kyllähän sekin tietysti auttaa sitä vanhempaa taas jaksamaan arjessa, että hänelle vaikka mallinnetaan asioita tai sitten justiin vaikka lasten psykiatrian kanssa yhteistyö, vanhemmat omat tapaamiset sinne ja sieltä sellaisia menetelmiä ja vinkkejä siihen arkeen.” (H1/2)

Sosiaalityöntekijän roolissa korostuu tilannearviointi, jossa keskeistä on määrittellä, millaista tietoa asiakkaan tilanteesta tarvitaan ja mihin tarkoitukseen sitä hyödynnetään. Arvioinnin tarkkuus on olennaista, koska sillä on suoria seurauksia asiakkaan tilanteen tunnistamiseen ja tuen tarpeen määrittämiseen. Tiedon huolellinen kerääminen ei ainoastaan mahdollista tilanteen jäsentämistä, vaan myös tukee asiakkaan osallisuutta ja ymmärrystä omasta elämäntilanteestaan. (Jaakola ym. 2024, 119; Kananoja 2017, 185.) Arviointi rakentuu vuorovaikutuksessa, jossa asiakkaan näkemykset yhdistyvät sosiaalityöntekijän ammatilliseen asiantuntijuuteen, mahdollistaen yhteisen ymmärryksen muodostumisen ja tarkoituksenmukaisten tukitoimien suunnittelun (Poikela 2010, 213).

Aineistossa keskeiseksi työskentelytavaksi nousee suora ja avoin keskustelu vanhempien kanssa. Sosiaalityöntekijöiden puheessa suora puhe näyttäytyy keinona tehdä vanhemmuuteen liittyvät haasteet konkreettisiksi ja ymmärrettäviksi, jolloin tilanteen ydin ei jää tulkinnan varaan.

”Mutta sitten toisaalta myös sen suoran puheen kautta, siis että kun puhutaan vanhemman kanssa suoraan asioista niiden oikein nimillä eikä

käännetä niitä johonkin nätteihin papereihin ja rusetti päälle, niin silloin myöskin se tunteiden kirjo on usein pienempi. Heidän on helpompi käsitellä, kun he ymmärtävät ihan tasan, että mistä on kysymys. Ei ole mitään, että heidän tarvitsisi yrittää tulkita tai löytää, että mikä se on se ydin, vaan että pystyy oikeasti juttelemaan asioista.” (H2/4)

Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä pelkkä yleinen huolipuhe ei ole riittävää, vaan vanhemmille pyritään konkretisoimaan, mitä arjen toimivuus käytännössä tarkoittaa ja millaisia muutoksia heidän toiminnassaan tarvitaan.

”Niin, että se ei ole sitä semmoista huolipuhetta, että kauhean huolissaan, nyt on kyllä lapsesta huolia, on kyllä tästä vanhemmuudesta huolia, että mitä ne on konkreettisesti. Vaikka ihan päivärytmi ja silleen, että mitä kuuluu tehdä tämän ikäisen lapsen kanssa ja mitä yöt sitten, miten se ilta rakentuu ja iltatoimet ennen nukkumaan menoa, että joskus lähtee ihan semmoisista perusteista.” (H3/1)

”No en mä tiedä, mutta ei mennä semmoiseksi lässyn lässyn lää, vaan ihan pitäisi enemmän vanhemmille suoraan sanoa ja puhua ja tarttua vähän niin kuin supernanny -tyylisesti, että nyt nämä asiat pitää muuttua, että tällöinen ei voi enää jatkua. Että ei mennä hyssyttelemään sitä, että voisitko sä tänään nyt pyytää, että Mikko lähtisi kouluun tai niin kuin sellaista.” (H2/3)

Suora puhe ei kuitenkaan näyttäyty pelkkänä vaatimusten esittämisenä, vaan osana vuorovaikutuksellista työskentelyä, jossa pyritään rakentamaan yhteistä ymmärrystä perheen tilanteesta. Tällöin keskeiseksi nousee tasapaino selkeyden ja sensitiivisyyden välillä: asioista puhutaan suoraan, mutta vanhemman kokemusta huomioiden.

Tätä voidaan tarkastella dialogisuuden näkökulmasta, jossa asiakas nähdään aktiivisena toimijana ja yhteisen ymmärryksen rakentuminen edellyttää vastavuoroista vuorovaikutusta (Mönkkönen 2018, 108; Hänninen & Poikela 2016). Samalla korostuu, että kunnioittava ja empaattinen kohtaaminen vahvistaa luottamusta ja yhteistyötä, kun taas vallankäyttö voi heikentää niitä (Lonne ym. 2016, 134–136).

Aineiston perusteella suora puhe ei ole ristiriidassa tällaisen vuorovaikutuksen kanssa, vaan se voi päinvastoin tukea luottamuksen rakentumista, kun vanhemmalle viestitään

avoimesti sekä vahvuuksista että muutostarpeista. Tällöin työskentely ei näydy yksipuolisena kontrollina, vaan yhteistyönä.

Lastensuojelutyössä asiakassuhde perustuu avoimeen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön, jossa korostuvat tasavertaisuus ja asiakkaan toimijuus oman arkensa asiantuntijana. Työntekijän tehtävänä on tukea tätä tarjoamalla ymmärrystä, tukea ja mahdollisuuksia muutokseen. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa vaikeiden asioiden käsittelyn ja perheen voimavarojen vahvistumisen. (Kaikko & Friis 2013, 109–110.)

Samalla suora puhe kytkeytyy tilanteisiin, joissa vanhemmalle asetetaan selkeitä odotuksia ja tuodaan esiin muutoksen välttämättömyys lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Näissä tilanteissa yhdistyvät tukeminen ja velvoittavuus: vanhemmalle tarjotaan apua, mutta vastuu muutoksesta tehdään näkyväksi.

”Semmoinen suoraa puhuminen, että jos haluaa pitää lapsensa, niin sen pitää taistella sen lapsen puolesta sillä tavalla, että sille lapselle tulee se tunne, että se äiti oikeasti haluaa. Se ei voi sanoa, että hänellä on kiire silloin, kun se tulee tämän lapsen tai nuoren asioihin palaveeraamaan. Se on surullista, kun kuulee, kun nuori sanoo, että äitillä on kuitenkin kiire tai sillä on jotain muuta tekemistä. Se on jo muodostunut sellaiseksi narratiiviksi, että hän ei ole tärkeä. Ja semmoinen tietynlainen kokemusmaailma, että jotenkin yrittää ravistella niitä vanhempia siinä.”

(H1/2)

Vuorovaikutus on työn keskeinen perusta, ja se edellyttää työntekijältä kuuntelemisen taitoa, myötätuntoa ja kykyä kohdata asiakas kokonaisvaltaisesti. Samalla työssä korostuu reflektiivisyys: työntekijän tulee arvioida omaa toimintaansa ja tarkastella tilanteita useista näkökulmista. Tämä on erityisen tärkeää lastensuojelussa, jossa työ sijoittuu tuen ja kontrollin väliseen jännitteeseen ja edellyttää herkkyyttä kohdata perheet yksilöllisesti. (Kaikko & Friis 2013, 109–110.)

Suoran puheen rinnalla aineistossa nousee esille konkreettinen ja arkeen kiinnittyvä työskentelytapa vanhemmuuden tukena. Esimerkiksi tehostettu perhetyö kuvataan keskeisenä käytännön työkaluna, jonka kautta perheen arkea voidaan tarkastella läheltä ja arvioida vanhemmuuden toteutumista konkreettisissa tilanteissa.

”Aika paljon varmaan on tai onkin niin, että tehostettu perhetyö palveluna lähtee työskentelemään siellä perheessä. Perheohjaajat käyttävät vaikka vanhemmuuden roolikarttaa. Tätä arjenkelloa ja kaikkea muuta, millä yritetään tietysti ensin tutustua perheeseen ja kartoittaa sitä perheen tilannetta ja että miten se arki siellä sujuu. Sitten on ihan vanhemmuuden arviointi, ihan sillä nimelläkin on, mitä perheohjaajat toteuttaa perheessä.”
(H1/1)

Perhetyöntekijät osallistuvat arjen havainnointiin, tukemiseen ja arviointiin, mikä mahdollistaa syvällisemmän ymmärryksen perheen tilanteesta kuin pelkkä yksittäinen tapaaminen. Vanhemmuuden arviointi ja tukeminen voivat lähteä liikkeelle hyvin perustason asioista, kuten päivärytmin rakentamisesta, arjen rutiinien jäsentämisestä ja ikätasosten odotusten avaamisesta. Lisäksi työskentelyssä hyödynnetään erilaisia strukturoituja välineitä, kuten vanhemmuuden roolikarttaa, arjenkelloa ja erilaisia korttipohjaisia menetelmiä, joiden avulla voidaan jäsentää vanhemmuuden eri osa-alueita ja tukea keskustelua.

Menetelmät ja työvälineet toimivat ennen kaikkea asiakkaan tukena, eivät valmiiden johtopäätösten tuottajina. Niiden tavoitteena on jäsentää asiakkaan tilannetta, tukea asioiden esille ottamista sekä mahdollistaa yksilöllinen ja kokonaisvaltainen työskentely arjen kysymysten äärellä. Keskeistä on, että asiakas itse tekee omaa elämäänsä koskevat johtopäätökset, kun taas työntekijän rooli on toimia keskustelun ohjaajana, kysymysten esittäjänä ja havainnoijana. Työvälineet voivat auttaa hahmottamaan tilannetta, selkiyttämään monimutkaisia kokonaisuuksia sekä tuomaan esiin myös vaikeita tai herkkiä teemoja. Ne tukevat erityisesti työskentelyn systemaattisuutta ja voivat toimia apuna asioiden käsittelyn jäsentämisessä sekä dokumentoinnissa. Samalla ne tarjoavat työntekijälle keinoja lähestyä haastavia aiheita luontevammin, mikä voi madaltaa niiden käsittelyn kynnyksiä. (Kaikko & Friis 2013, 118.)

Aineistossa sosiaalityöntekijät kuvaavat vanhemmuuden arviointiin ja tuen vastaanottamiseen liittyvien reaktioiden vaihtelevan merkittävästi vanhempien välillä. Haastateltavien mukaan osa vanhemmista suhtautuu tarjottuun tukeen myönteisesti ja jopa hakeutuu aktiivisesti työskentelyyn, esimerkiksi pyytämällä itse vanhemmuuden arviointia tai osallistumalla siihen sitoutuneesti.

”Jotkut vanhemmathan jopa itse pyytää vanhemmuuden arviointijaksolle tai että voidaan toteuttaa ihan ympärivuorokautisena, että vaikka meidän

omassa perhetukikeskuksessa, että voi lähteä vanhempi ja lapset sinne ja se voi tulla ihan vanhemman omasta pyynnöstä.” (H1/2)

Tällöin vanhemmuuden tukeminen näyttäytyy yhteisenä prosessina, jossa tavoitteena on tilanteen jäsentäminen ja muutoksen edistäminen. Toisaalta sosiaalityöntekijät tuovat esiin myös tilanteita, joissa vanhemmat eivät tunnista tuen tarvetta tai suhtautuvat arviointiin kielteisesti. Tällöin vanhemmuuden tarkastelu voidaan kokea perusteettomana puuttumisena tai syyllistämisenä, mikä vaikeuttaa yhteistyötä ja muutostyöskentelyyn sitoutumista. Haastateltavien puheessa korostuu, että keskeinen jännite syntyy erityisesti tilanteissa, joissa työntekijän ja vanhemman näkemykset vanhemmuuden tilanteesta poikkeavat toisistaan. Tällöin vanhemmat voivat kieltää ongelmia tai siirtää huomion lapsen toimintaan, kun taas työntekijät pyrkivät kohdistamaan tarkastelua vanhemmuuden käytäntöihin.

”Mutta siinä on ehkä myös sitä, että he kieltää jollain tasolla ongelmia, niin siinä heidän on vaikea asettua siihen, että mitä vikaa hänen vanhemmuudessaan on, että miksi tässä pitää häntä nyt kiusata, että muuttakaa vähän tämä lapsi nyt erilaiseksi tai jotain, niin sitten se homma kyllä pelaa siellä kotona tai jotain muuta.” (H1/1)

”Itse koen ainakin, että kun teinit pöllöilee ja yritetään saada muutosta, niin silloin vanhemmat ehkä helpommin lähtee mukaan. Mutta jos se on niiden vanhempien omasta toiminnasta, miksi sitä muutosta pitäisi tapahtua, että on pienemmät lapset ja ongelma ehkä siellä vanhempien puolella, niin se voi joskus olla vaikeampaa.” (H3/3)

Sosiaalityöntekijöiden mukaan muutostyöskentely on sujuvinta silloin, kun vanhempi itse tunnistaa muutostarpeen, kun taas sen puuttuessa työskentely edellyttää jatkuvaa perustelua ja motivointia.

”Sekin on hyvin vaihtelevaa, että jotkuthan lähtee siihen muutostyöskentelyyn tosi hyvin mukaan ja haluaa itekin sitä muutosta, ja se on sujuvaa, mutta toki se on silloin aina hankalampaa näin työntekijän näkökulmastakin, että jos vanhempi ei itse sitä muutostarvetta vaikka näe ja sitten sitä joutuu yrittää motivoida ja perustella, miksi se olisi tärkeää.” (H2/2)

”Sitten mä ajattelen, että noissa tilanteissa on hirveän merkityksellistä se, että haluaako vanhempi ottaa apua vastaan tai haluaako muutosta. Se on ehkä aika sellainen risteyskohta siihen, että ylipäättänsä jos on tosi vakavista ongelmista kyse, niin pystyykö enää toimimaan oikeasti. Vanhempana tietysti ei vanhemmuus mihinkään häviä, mutta siis se, että voiko lapsi olla enää samassa taloudessa. Mä ajattelen, että ne on semmoisia, mitkä mun mielestä liittyy siihen vanhemmuuteen, että onko valmis ja halukas tekemään asialle jotakin ja tavallaan parantamaan sitä omaa vanhemmuuttaan siinä.” (H1/2)

Lastensuojelutyötä leimaa tasapainottelu perheen yksityisyyden ja lapsen suojelun välillä. Vaikka vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsesta, tilanteisiin on puututtava, mikäli lapsen hyvinvointi vaarantuu. Työssä kohdataan usein ristiriitaisia näkemyksiä ja jännitteitä, joissa lapsen edun määrittely ei ole yksiselitteistä. Erityisenä piirteenä on velvollisuus toimia lapsen suojelemiseksi myös tilanteissa, joissa vanhemmat vastustavat toimenpiteitä. (Bardy 2013, 74.)

Lastensuojelutyössä tärkeää on vanhemman kohtaaminen arvokkaana yksilönä, jonka elämäntilanne pyritään ymmärtämään sellaisena kuin se on. Työntekijän tehtävänä on ylläpitää avointa keskustelua myös silloin, kun vanhempi ei ole valmis käsittelemään tilannettaan, sekä tarjota ammatillista tietoa ja vaihtoehtoisia näkökulmia ilman pakottamista. Työskentely perustuu ajatukseen, jossa vanhemman valintoja ei ohiteta, mutta niitä voidaan tarkastella yhdessä niiden seurausten näkökulmasta. Lastensuojelussa korostuu lapsen edun ensisijaisuus, joka voi edellyttää vanhemmuuden rajojen tarkastelua. Vaikka vanhemmuus ei kaikissa tilanteissa riitä turvaamaan lapsen kehitystä, tavoitteena on tukea vanhempaa toimimaan omien mahdollisuuksiensa puitteissa lapsen hyväksi. Tarvittaessa lapsen turvallinen kasvuympäristö voidaan kuitenkin turvata myös perheen ulkopuolisin järjestelyin. (Kaikko & Friis 2013, 118-119.)

Lastensuojelun asiakkuus ja sosiaalityöntekijöiden osallistuminen perheen tilanteeseen näyttäytyvät haastateltavien mukaan vanhemmille tunteita herättävinä tilanteina. Tunneskaalaan voi haastateltavien mukaan liittyä niin kiitollisuutta, epäluottamusta, vastustusta kuin puolustautumistakin. Samalla myös työntekijöiden omat tunteet vaihtelevat tilanteen mukaan. Pitkittyneissä ja toistuvissa tilanteissa suurin osa

haastateltavista kuvaa kokevansa turhautumista, erityisesti silloin, kun samoja asioita käsitellään ilman näkyvää muutosta tai vanhempi ei sitoudu työskentelyyn. Toisaalta onnistumisen kokemukset, kuten vanhemman oivallukset tai pienetkin muutokset vanhemmuudessa, herättävät sosiaalityöntekijöissä myönteisiä tunteita ja vahvistavat työskentelyn merkityksellisyyttä.

”No joskus aiheuttaa turhautumista, kun yrittää sanoa samaa asiaa monelle eri tapaa ja suoraan ja kierrelleen ja kauniisti ja tiukasti ja kaikilla tapaa, että jotenkin ehkä välillä se turhauttaa, mutta sitten joskus, ja ei ehkä edes hirveän harvoin, kun tavallaan näkee semmoista ajankaa, että hei, joku asia on muuttunut tai joku asia lähtee nyt siihen suuntaan, mihin tässä on pyritty menemään, niin sitten tulee sellaista onnistumisen tunnetta ja semmoista, että hyvä.” (H2/3)

Näin aineisto tuo esiin, että vanhemmuuden tukeminen lastensuojelussa on vahvasti vuorovaikutuksellinen ja emotionaalisesti latautunut prosessi. Turhautumisen kokemukset liittyvät tilanteisiin, joissa viesti ei tavoita vanhempaa toivotulla tavalla, mutta samalla työ sisältää myös palkitsevia hetkiä, kun pieniäkin muutoksia alkaa tapahtua.

Sitaatti tuo esiin, että muutokset vanhemmuudessa rakentuvat usein vähitellen ja edellyttävät toistuvaa vuorovaikutusta sekä erilaisten lähestymistapojen kokeilemistä. Työskentelyssä lapsen tilanteen parantamiseksi ja vanhemmuuden vahvistamiseksi yhdistyvät siten sinnikkyys ja kyky mukauttaa omaa toimintaa tilanteen mukaan. Onnistumisen kokemukset näyttäytyvät erityisesti silloin, kun vanhemman toiminnassa havaitaan konkreettista muutosta tai suunta alkaa kääntyä lapsen kannalta myönteisempään suuntaan.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämä tutkimus ei niinkään pyrkinyt kuvaamaan vanhemmuutta yleisesti, vaan tarkastelee sitä nimenomaan lastensuojelutyön kontekstissa. Aineiston perusteella on pääteltävissä, että haastateltavat jäsentävät vastauksissaan vanhemmuutta pitkälti oman työnsä kautta, jolloin huomio kohdistuu erityisesti niihin ilmiöihin, jotka ovat keskeisiä lastensuojelutyössä. Tuloksia tulkittaessa on tärkeää huomioida, että sosiaalityöntekijöiden näkemykset rakentuvat tilanteissa, joissa kohdataan usein jo valmiiksi kuormittuneita perheitä. Tämä suuntaa tarkastelua kohti vanhemmuuden haasteita, puutteita ja riskitekijöitä, jotka ovat työn kannalta keskeisiä. Näin ollen tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkeen vanhemmuuteen, vaan ne kuvaavat erityisesti sitä, millaisena vanhemmuus näyttäytyy lastensuojelun arjessa. Onkin mahdollista, että vanhemmuuden myönteiset ja toimivat ulottuvuudet jäävät tässä näkökulmassa vähemmälle huomiolle.

Tässä tutkimuksessani pyrin vastaan seuraaviin kysymyksiin: millaisena nykyvanhemmuus jäsentyy lastensuojelunsosiaalityöntekijöiden puheessa, miten yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja perherakenteisiin liittyvät tekijät sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan muovaavat vanhemmuutta ja kuormittavat perheiden arkea ja millaisia näkemyksiä sosiaalityöntekijöillä on vanhemmuuden tukemisesta ja siihen liittyvistä tarpeista lastensuojelutyössä.

Tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä nykyvanhemmuus näyttäytyy tehtävänä, jonka vaatavuus ei niinkään synny vanhemmuudesta itsestään, vaan siitä, millaiseksi se on yhteiskunnallisten odotusten ja vanhempien omaksumien ihanteiden kautta muotoutunut. Vanhemmilta odotetaan samanaikaisesti aktiivisuutta, lapsilähtöisyyttä ja emotionaalista läsnäoloa, mutta myös kykyä asettaa rajoja ja ylläpitää arjen hallintaa. Sosiaalityöntekijöiden puheessa nämä odotukset näyttäytyvät pitkälti ulkoapäin rakentuneina ihanteina, jotka ohjaavat vanhempien toimintaa ja voivat johtaa vanhemmuuden suorittamiseen, jossa aktiivisuus ja jatkuva tekeminen korostuvat arjessa.

Samalla sosiaalityöntekijät suhtautuvat tähän kehitykseen kriittisesti. Heidän näkemyksissään lapsen kannalta keskeistä ei ole jatkuva virikkeiden tarjoaminen tai aktiivinen tekeminen, vaan arjen turvallisuus, ennakoitavuus ja aito läsnäolo. Tässä mielessä sosiaalityöntekijöiden puhe rakentaa vastapainoa suorituskeskeiselle vanhemmuuden ihanteelle. Hyvä vanhemmuus ei heidän näkemyksissään perustu

täydellisyyteen tai jatkuvaan aktiivisuuteen, vaan riittävyyteen, siihen, että lapsen perustarpeet täyttyvät ja arki on lapselle turvallista.

Tämä tulos asettuu kiinnostavaan suhteeseen aiemman tutkimuksen kanssa. Sorkkila ja Aunola (2019) osoittavat, että vanhemmuuden kuormittavuus liittyy erityisesti korkeisiin, usein ulkoapäin tuleviin odotuksiin. Vaikka kuormitusta lisäävät myös esimerkiksi taloudelliset vaikeudet tai lapsen erityisen tuen tarve, keskeiseksi tekijäksi nousee kokemus siitä, että vanhemmalta odotetaan jatkuvasti paljon. Tällainen paine voi johtaa vanhemman uupumiseen, riittämättömyyden kokemuksiin ja jopa emotionaaliseen etäännyttämiseen lapsesta. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä näkemystä ja tuovat esiin, miten nämä odotukset konkretisoituvat myös sosiaalityön arjessa kohdattavissa perheissä.

Yksi tutkimuksen havainto liittyy digitalisaation rooliin. Vaikka se ei ollut tutkimuksessa erillinen teema, se nousi toistuvasti esiin sosiaalityöntekijöiden puheessa. Digitalisaatio näyttäytyy kaksijakoisena ilmiönä, jolloin se toisaalta mahdollistaa yhteydenpidon, lisää turvallisuuden tunnetta ja voi tukea perheen vuorovaikutusta, mutta toisaalta se voi heikentää kasvokkaista vuorovaikutusta ja vaikeuttaa rajojen asettamista. Tammisalon ym. (2020) tutkimuskatsaus tukee tätä havaintoa osoittamalla, että digilaitteiden vaikutus perheisiin riippuu niiden käyttötavoista. Tämä korostaa sitä, että digitalisaatio ei itsessään ole ongelma, vaan sen merkitys rakentuu arjen käytännöissä.

Vanhemmuuden roolien osalta aineistossa korostuu kaverivanhemmuuden ilmiö. Sosiaalityöntekijät liittävät siihen vaikeudet asettaa rajoja ja kohdata lapsen pettymyksiä. Rajojen puutteen nähdään vaikeuttavan lapsen tottumista siihen, että aikuinen voi sekä kieltää että vaatia, mikä voi näkyä esimerkiksi koulumaailmassa käyttäytymisen haasteina. Ilmiö ei ole pelkästään lastensuojelun näkökulmasta tunnistettu, vaan siitä on käyty laajempaa keskustelua myös opetusalan ja psykologian kentällä. Tämä viittaa siihen, että kyse on laajemmasta yhteiskunnallisesta muutoksesta vanhemmuuden rooleissa.

Helsingin Sanomien (2023) artikkelissa Mieli ry:n asiantuntijapsykologi Elina Komulainen tuo esiin, että uupumus voi heijastua kasvatustapoihin siten, että rajojen asettaminen vaikeutuu ja vanhemmuus voi muotoutua kaverimaisemmaksi. Hän korostaa myös, että moni vanhempi toimii arjessa melko yksin, vaikka vanhemmuus edellyttää jaksamista, sitoutumista ja toimivia tukiverkostoja. Uupuneena vanhemman voi olla helpompi välttää ristiriitoja ja joustaa tilanteissa, jotka vaatisivat johdonmukaista

ohjausta. Komulainen painottaa, että lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeistä on vanhemmuuden johdonmukaisuus perhemuodosta riippumatta, erityisesti rajojen ja arjen käytäntöjen osalta. Hän korostaa vanhemman roolia lapsen tunteiden kohtaajana. Vanhemman tehtävänä on ottaa vastaan lapsen vaikeitakin tunteita ja tukea lasta niiden käsittelyssä, mikä auttaa lasta oppimaan selviytymään erilaisista tunnetiloista.

Samaisessa Helsingin sanomien artikkelissa (Virtanen 2023) Tatjana Pajamäki puolestaan toteaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton näkökulmasta, että vanhemmuus on muuttunut viime vuosikymmeninä merkittävästi. Tietoa lapsen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä on saatavilla aiempaa enemmän, ja vanhemmat käyttävät paljon aikaa tämän tiedon hyödyntämiseen. Vanhemmuudesta on sen myötä tullut entistä tietoisempaa, mutta samalla myös vaativampaa ja kuormittavampaa. Pajamäki tuo esiin, että vanhemman oma elämänhistoria vaikuttaa merkittävästi siihen, miten vanhemmuus toteutuu, erityisesti auktoriteetin rakentumisessa ja rajojen asettamisessa. Jos vanhemman omassa lapsuudessa on ollut turvattomuutta tai tarpeisiin ei ole vastattu riittävästi, voi vanhemmuuden roolin omaksuminen ja lapsen tarpeiden tunnistaminen olla haastavaa. Toisaalta myös liian ankariksi tai kontrolloiviksi koetut kokemukset voivat johtaa siihen, että vanhempi toimii omassa vanhemmuudessaan päinvastaisella tavalla. (Virtanen 2023.)

Pajamäki nostaa esiin myös sen, että kaverivanhemmuuden yleistymisen ei välttämättä kerro pelkästään rajojen puutteesta, vaan sitä voidaan tarkastella myös lisääntyneenä haluna olla lähellä lasta. Tätä tukee havainto siitä, että nuorten kokemus suhteestaan vanhempiansa on viime vuosina vahvistunut: kouluterveyskyselyjen mukaan nuoret kokevat suhteensa lähivanhempiansa läheisemmiksi kuin aiemmin. (Virtanen 2023)

Sosiaalityöntekijöiden puheessa nousee esiin myös vanhemmuuden ja instituutioiden välinen vastuunjako. Aineiston perusteella kasvatuksellista vastuuta saatetaan joissakin tilanteissa siirtää yhä enemmän kodin ulkopuolisille toimijoille, kuten koululle, varhaiskasvatukselle tai muille ammattilaisille. Tämä näyttäytyy erityisesti tilanteissa, joissa vanhemmilla on vaikeuksia asettaa rajoja tai tukea lapsen arkea johdonmukaisesti, jolloin odotuksia kohdistetaan koulun suuntaan.

Tämä havainto kytkeytyy aiempaan tutkimukseen, jossa on tuotu esiin koulun roolin laajeneminen pelkästä opetustehtävästä kohti laajempaa hyvinvoinnin ja kasvatuksen tukemista (Rimpelä 2017; Salmela-Aro & Upadyaya 2014). Samalla on kuitenkin todettu, että vastuun siirtyminen ei ole ongelmaton: jos lapsen arjen keskeiset haasteet liittyvät perhetilanteeseen, koulun keinot vastata niihin ovat rajalliset.

Ilmiötä voidaan tarkastella myös osana laajempaa muutosta, jossa vanhemmuuteen kohdistuvat odotukset ovat samanaikaisesti kasvaneet, mutta vanhempien käytettävissä olevat voimavarat eivät välttämättä ole lisääntyneet. Tällöin kasvatuksellista vastuuta saatetaan tiedostamatta jakaa instituutioille, jotka ovat lapsen arjessa läsnä. Tämä ei kuitenkaan poista vanhemmuuden keskeistä roolia, vaan pikemminkin korostaa tarvetta selkeyttää kodin ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä ja vastuuta lapsen arjen tukemisessa.

Vanhemmuuden toteutuminen näyttäytyy aineistossa vahvasti sidoksissa perheiden voimavaroihin. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä korostuvat tilanteet, joissa useat kuormittavat tekijät kasautuvat: taloudellinen epävarmuus, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä tukiverkoston puute. Heino (2013, 97) tuo esiin, että lastensuojelun asiakkuuksien taustalla on harvoin yksittäinen syy, vaan useiden ongelmien kasautuminen. Tämä havainto näkyy myös tässä tutkimuksessa.

Aineistossa nousee esiin myös kokemus siitä, että vanhemmat eivät aina saa riittävästi tarvitsemiaan palveluja. Erityisesti mielenterveys- ja päihdepalvelut näyttäytyvät riittämättöminä tai vaikeasti saavutettavina. Tämä herättää kriittisen kysymyksen siitä, kohdistuuko lastensuojelun tuki aina oikeaan paikkaan. Mikäli vanhemman keskeiset ongelmat liittyvät esimerkiksi päihteisiin tai mielenterveyteen, pelkkä perhetyö, joka kuitenkin sosiaalityöntekijöidenkin mukaan on yksi käytetyimmistä lastensuojelun tukimuodoista, ei välttämättä riitä muuttamaan tilannetta. Tämä korostaa palvelujärjestelmän kokonaisuuden merkitystä. Laajemmassa mittakaavassa lastensuojelun kysymykset kytkeytyvät yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 27) korostavat, että lasten hyvinvointi rakentuu muun muassa toimeentulon, palveluiden ja perhepolitiikan varaan. Näin vanhemmuuden tukeminen ei ole vain yksittäisten perheiden kysymys, vaan liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen vastuuseen.

Aineistossa nousi esiin myös pohdintaa neuropsykiatrisista haasteista ja diagnoosien merkityksestä. Bergström (2022, 70–73) kuvaa, kuinka arjen haasteita jäsennetään yhä enemmän lääketieteellisten luokitusten kautta. Diagnoosin saaminen voi auttaa ymmärtämään, mistä haasteet esimerkiksi vanhemman toiminnanohjauksen puutteissa kumpuavat, mutta samalla on tärkeää, ettei diagnooseista tule selityksiä, joiden taakse vetäydytään. Ne voivat tarjota selityksiä ja tukea, mutta niiden ei tulisi muodostua esteeksi vanhemmuudessa toimimiselle.

Tämän tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä perhemuotojen moninaistuminen tuo vanhemmuuteen uusia ja osin jännitteisiä ulottuvuuksia. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä vakavat huoltoriidat näyttäytyvät eräänlaisena nykyajan ilmiönä, joka näkyy sekä lastensuojelussa että tuomioistuimissa. He kuvaavat tilanteita, joissa vanhemmat perustavat toimintaansa lapsen edulla, mutta käytännössä ristiriitoja ohjaavat voimakkaat tunteet, kuten viha, katkeruus ja tarve voittaa toinen vanhempi. Tällöin lapsen näkökulma voi jäädä toissijaiseksi, vaikka siihen vedotaan. Ilmiötä voidaan tarkastella myös suhteessa laajempaan yhteiskunnalliseen muutokseen: tieto omista oikeuksista on lisääntynyt, ja samalla käsitykset vanhemmuudesta ja huoltajuudesta ovat muuttuneet. Aiemmin huoltajuusratkaisut olivat usein yksiselitteisempiä, mutta nykyisin molemmat vanhemmat nähdään lähtökohtaisesti tasavertaisina, mikä voi joissakin tilanteissa kärjistä ristiriitoja ja johtaa pitkittyneisiin ja voimakkaisiin huoltokiistoihin.

Samassa yhteydessä sosiaalityöntekijöiden puheessa nousi esiin myös uusperhetilanteiden monimutkaisuus. Erityisesti tilanteet, joissa vanhempien parisuhteet vaihtuvat tiheästi, herättivät huolta lapsen kokemuksesta ja pohdintaa siitä, millaista arki on lapselle, kun hänen ympärillään olevat aikuiset ja perhesuhteet muuttuvat toistuvasti. Tämä tuo esiin laajemman suuntauksen nykyaikaisista perherakenteista, joissa eroaminen ja uusien perhekokonaisuuksien muodostuminen ovat yleistyneet ja normalisoituneet. Vaikka monimuotoiset perhemuodot voivat tarjota lapselle myös uusia läheisiä ihmissuhteita, aineiston perusteella sosiaalityöntekijöitä askarruttaa, miten jatkuva muutoksellisuus vaikuttaa lapsen turvallisuuden tunteeseen ja pysyvien ihmissuhteiden rakentumiseen.

Maahanmuuttajataustaisten perheiden kohdalla vanhemmuus kytkeytyy vahvasti suhteeseen ympäröivään yhteiskuntaan ja siihen liittyviin odotuksiin. Sosiaalityöntekijöiden puheessa näyttäytyy ajatus siitä, että vanhemmilta odotetaan kykyä integroitua yhteiskuntaan ja omaksua sen keskeiset toimintatavat, kuten kielen käyttö. Näkemykset heijastelevat laajempaa yhteiskunnallista keskustelua, jossa maahanmuuttajataustaisten perheiden integroitumista arvioidaan usein esimerkiksi kielen kautta. Erityisesti tilanteet, joissa Suomessa syntynyt lapsi puhuu heikosti suomea, herättävät julkisessa keskustelussa helposti hämmennystä ja tulkintoja vanhempien epäonnistuneesta integroitumisesta. Tämä osoittaa, että vanhemmuuteen liitetään myös vahvoja odotuksia lapsen kulttuurisesta ja kielellisestä kiinnittymisestä yhteiskuntaan. Tätä tukee myös Alitolppa-Niitamon (2005a, 46–49) havainto siitä, että kotoutuminen ja

yhteiskuntaan osallistuminen kietoutuvat vahvasti vanhemmuuden toteuttamiseen uudessa yhteiskunnassa.

Lastensuojelun kontekstissa vanhemmuutta tarkastellaan ensisijaisesti lapsen tilanteen kautta. Jaakola (2020) tuo esiin, että lapsen tilanteen arviointi on keskeinen ja jatkuva osa sosiaalityötä, jossa arviointi ja päätöksenteko kietoutuvat tiiviisti yhteen. Myös tämän tutkimuksen aineistosta välittyy se, etteivät sosiaalityöntekijät niinkään arvioi "vanhemmuutta" sinänsä, vaan tarkastelevat lapsen arkea, turvallisuutta ja perustarpeiden toteutumista. Samalla kuitenkin juuri vanhemman toiminta, kyvyt ja voimavarat muodostavat keskeisen väylän tämän kokonaisuuden ymmärtämiseen. Jaakolan (2020) mukaan arvioinnissa painottuvat muun muassa vanhemman kyky ottaa vastuuta, asettaa rajoja ja ylläpitää arjen pysyvyyttä. Samat teemat näkyvät myös tässä aineistossa. Näin vanhemmuuden arviointi rakentuu epäsuorasti lapsen tilanteen kautta. Aineiston perusteella monet haastateltavat suhtautuivat varauksellisesti erilaisten menetelmien tai strukturoitujen työkalujen käyttöön arviointityössä. Niiden sijaan he korostivat suoran, avoimen keskustelun merkitystä sekä luottamuksellisen suhteen rakentamista vanhemman kanssa. Sosiaalityöntekijät kuvasivat luottavansa erityisesti vuorovaikutukseen työväliseen: asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä, ja yhteistä ymmärrystä rakennetaan dialogin kautta. Näin arviointi ei näyttäydy ensisijaisesti menetelmävetoisena, vaan suhdeperustaisena työskentelynä, jossa muutos mahdollistuu luottamuksen ja avoimen keskustelun kautta.

Tutkimusprosessi osoitti, kuinka laaja ja moniulotteinen ilmiö vanhemmuus on. Aiheen rajaaminen osoittautui haastavaksi, ja sama näkyi aineistossa: osa teemoista jäi niukoiksi, osa laajeni merkittävästi. Tämä on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle, mutta korostaa myös huolellisen rajauksen merkitystä.

Jatkossa voitaisiinkin tarkastella tarkemmin vanhemmuuden tukemista erityisesti huostaanoton aikana. Tutkimus voisi tarkastella lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden haastatteluiden kautta heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan siitä, millaisin keinoin huostaanotetun lapsen vanhempaa tuetaan ja miten muutosta arvioidaan. Erityisesti tarkastelun kohteena voisi olla se, millä perusteilla arvioidaan, ovatko vanhemman olosuhteet ja toimintakyky muuttuneet riittävästi, jotta lapsen paluu kotiin olisi lapsen edun mukaista. Tällainen tutkimus voisi tuottaa tietoa lastensuojelun toimintaympäristöön vaikuttavien palvelujen kehittämiseksi.

Tämä tutkimus avaa vanhemmuutta ilmiönä, joka rakentuu samanaikaisesti yksilöllisten valintojen, ammatillisten tulkintojen ja yhteiskunnallisten rakenteiden risteyskohdassa. Monitasoisuus tekee vanhemmuudesta vaikeasti rajattavan ja osin ristiriitaisenkin ilmiön. Samalla se korostaa tarvetta tarkastella vanhemmuutta paitsi yksilön toimintana, myös laajempina yhteiskunnallisena kysymyksenä.

Tutkimukseni valossa on perusteltua todeta, että vanhemmuus ei ole vain yksilön vastuulla oleva tehtävä, vaan se edellyttää ympärilleen toimivia tukirakenteita. Vanhemmat tarvitsevat tukea arjen kuormitukseen, kasvatuksellisiin kysymyksiin ja omaan jaksamiseensa, eikä tuen tarve ole poikkeus vaan osa vanhemmuutta. Samalla voidaan pohtia, millä tavoin yhteiskunnalliset odotukset, kuten pärjäämisen eetos ja vanhemmuuden suorituskeskeisyys kuormittavat perheitä ja vaikeuttavat avun hakemista.

Tämä herättää kysymyksen myös laajemmasta yhteiskunnallisesta muutostarpeesta. Voisiko vanhemmuutta tarkastella vähemmän suorituksena ja enemmän inhimillisenä, keskeneräisenä ja jaettuna kokemuksena? Tällöin keskiöön nousisi paitsi tuen saatavuus myös kulttuurinen muutos, jossa vanhemmuuteen liittyviä paineita kevennetään ja vanhemmille annetaan tilaa olla riittäviä – ei täydellisiä.

Lopulta kyse on myös siitä, että vanhemmuudessa olisi tilaa ilolle, merkityksellisyydelle ja yhteydelle lapseen ilman jatkuvaa riittämättömyyden tai onnistumisen mittaamisen painetta.

Lähteet

Airola, Ella & Kanerva, Anna & Kupiainen, Reijo & Maasilta, Mari & Mäenpää, Marjo & Pekkala, Leo & Salomaa, Saara (toim.) Mediakasvatus hyvinvoinnin ja osallisuuden tukena. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisu 10/2024. Cuporen verkkojulkaisuja 81. Saatavilla:

<https://medialukutaitosuomessa.fi/mediakasvatus2024.pdf>

Alasuutari, Maarit (2003) Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus

Alitolppa-Niitamo, Anne 2005a. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.). Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu. Helsinki: Väestöliitto

Alitolppa-Niitamo, Anne 2005b. Kotoutuminen ja lastenkasvatus. Teoksessa Syrjälä, Jaana (toim.). Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. Helsinki: Väestöliitto

Araneva, Mirjam (2022) Lapsen suojele. 2. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent

Auvinen, Maija (2002) Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa Marjukka Litmala (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: Lakitieto

Baghdasaryan, Zara & Lampa, Elin & Osman, Fatumo A. (2021) Let us understand each other and work together in the child's best interest' – Exploring the narratives of newly arrived refugee parents in Sweden. *International Journal of International Relations* 2021:81 Saatavilla: <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.02.004>

Bardy, Marjatta (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print. 4. uudistettu painos

Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008

Bergström, Tomi (2022) Mielelön häiriö: Psykiatrian ongelma ja sen ratkaisu. Jyväskylä: PS-kustannus

Bettelheim, Bruno (1989) Kyllin hyvät vanhemmat. Kirja lastenkasvatuksesta. Toinen painos. Helsinki: WSOY

Broberg, Mari (2010) Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Saatavilla: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/820ca5c6-uusperheen-voimavarat-ja-lasten-hyvinvointi_broberg_2010.pdf

Bronfenbrenner, Urie (1979) *The Ecology of Human Development : Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press

Bronfenbrenner, Urie & Morris, Pamela A. (2006) *The Bioecological Model of Human Development*. *Handbook of child psychology*, 1. painos

- Castrén, Anna-Maija (2009) Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus University Press
- Faircloth, Charlotte (2014a). Intensive parenting and the expansion of parenting. In Lee, Ellie, Bristow, Jennie, Faircloth, Charlotte and Jan Macvarish. Parenting Culture Studies. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Faircloth, Charlotte (2014b) Intensive Fatherhood? The (Un)involved Dad. In Lee, Ellie, Bristow, Jennie, Faircloth, Charlotte and Jan Macvarish. Parenting Culture Studies. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Hakulinen, Tuovi & Hietanen-Peltola, Marke & Vaara, Sarianna & Merikukka, Marko & Pelkonen, Marjaana (2018) Ajanmukaiset käytänteet ja pitkät perinteet neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Palvelujen seurantatutkimus 2016–2017. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Raportti 11/2018
- Hays, Sharon (1996) The culture contradictions of motherhood. New Haven, CT and London: Yale University Press
- Heino, Tarja (2013) Keitä ovat lastensuojelun asiakkaat. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print. 4. uudistettu painos
- Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Stakesin tutkimuksia 77. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Hiitola, Johanna & Peltola, Marja (2018) Tuotettu ja koettu toiseus viranomaisten ja maahanmuuttotaustaisen vanhempien kohtaamisissa. Teoksessa Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Tampere: Vastapaino Oy
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2008) Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy
- Hokkanen, Tiina (2002) ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää” Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa: Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Jyväskylä: PS-Kustannus
- Holmberg, Tiina (2003) Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. Helsinki: Lasten keskus
- Hurme, Helena (2014) Bioekologinen malli. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Tampere: Gaudeamus Oy
- Hyvärinen, Matti (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvaara, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino
- Hyypä, Markku T. (1997) Tunteet ja Oireet. Uusin psykosomatiikka. Helsinki: Kirjayhtymä Oy
- Hänninen, Kaija & Poikela, Ritva (2016) Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi &

Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (2016) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus Oy

Jaakola, Anne-Mari & Lamponen, Tuuli & Aaltio, Elina & Aarnio, Noora & Haapala, Maija & Heino, Eveliina & Pösö, Tarja & Repo, Jenni & Veistilä, Minna (2024) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelussa ja lapsiperhesosiaalityössä. Aikalaiskuvausta. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Tampere: Gaudeamus Oy

Jaakola, Anne-Mari & Pösö, Tarja (2022). Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 30(4), 359–375. <https://doi.org/10.30668/janus.114926>

Jaakola, Anne-Mari (2020) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3435-2>

Juvonen, Tuula (2017) Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino

Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila & Taajamo & Terhi, Veistilä & Minna & Virolainen, Arja (2012) Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Bookwell Oy

Kaakinen, Sirpa & Pietilä, Liisa & Solantaus, Tytti (2009) Kun vanhempi sairastaa: perhekeskeisen työn perusteista, periaatteista ja käytännöistä. Teoksessa, Larivaara, Pekka & Lindroos, Sirpa & Heikkilä, Taina (toim.) Potilas, perhe ja perusterveydenhuolto Helsinki: Duodecim

Kaikko, Kirsi & Friis, Leila (2013) Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print. 4. uudistettu painos

Kalland, Mirjam (2001) Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset kiintymyssuhteet ja niiden häiriintyminen. 1. painos. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy

Kalland, Mirjam (2004) Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamaija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Kananoja, Aulikki (2017) Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja Aulikki & Lähteinen Martti & Marjamäki Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu painos. Tallinna: Printon

Karhuniemi, Terhi (2000) Kodin ja koulun välinen viestintä. Teoksessa: Lämsä, Anna-Liisa (toim.) Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-Kustannus

Kekkonen, Marjatta (2004) Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa: Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 281/2004. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201211089649>

- Kerppola, Jenni (2020) Sateenkaarivanhemman osallisuus lasten ja perheiden palveluissa. Teoksessa Lahti, Annukka & Aarnio, Kia & Moring, Anna & Kerppola Jenni (toim.) Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla. Helsinki: Gaudeamus Oy
- Koulu, Sanna & Sihvonen, Ella & Aarnio, Kia & Moring, Anna (2023) Laki ja perheiden monimuotoisuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:22. Helsinki: Valtioneuvosto Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-274-9>
- Kupiainen, Reijo & Sirkku Kotilainen & Kaarina Nikunen & Annikka Suoninen (2013) (toim.) Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2013 Saatavilla: https://www.researchgate.net/publication/257116875_Lapset_netissa_-_Puheenvuoroja_lasten_ja_nuorten_netin_kaytosta_ja_riskeista
- Kyllönen, Vesa & Pekkola, Mika (2023) Epävarma elämä. Tutkielma selviytymisestä ja jaetusta tunnosta. Tampere: Vastapaino.
- Lahti, Annukka & Aarnio, Kia & Moring & Anna & Kerppola, Jenni (2020) Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla. Helsinki: Gaudeamus
- Laine-Hatami, Johanna & Weckström, Anna (2025) Vanhempainpuhelimien ja nettipalveluiden vuosiraportti 2025. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Saatavilla: https://www.mll.fi/wp-content/uploads/2026/02/MLL_VPD_raportti_2025.pdf
- Leskisenoja, Eliisa (2019) Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy
- Livingstone, Sonia & Blum-Ross, Alicia (2020) Parenting for a Digital Future: How hopes and fears about Technology shape children's lives. Oxford University Press
- Lonne, Bob & Harries, Maria & Featherstone, Brid & Gray, Mel (2016) Working ethically in child protection. London: Routledge.
- Martínez-Rico, Gabriel & Simón, Cecilia & Cañadas, Margarita & McWilliam, Robin (2022). Support Networks and Family Empowerment in Early Intervention. *International journal of environmental research and public health*, 19(4), 1–13. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042001>
- Moring, Anna (2020) Sateenkaarevat perhe- ja läheissuhteet lainsäädännössä. Teoksessa Lahti, Annukka & Aarnio, Kia & Moring, Anna & Kerppola Jenni (toim.) Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla. Helsinki: Gaudeamus Oy
- Myla & Kabat-Zinn, Jon (1997) Jokapäiväiset ilonaiheet. Vanhemmuus ja tietoinen läsnäolo. Helsinki: Basam Books Oy
- Mönkkönen, Kaarina (2018) Vuorovaikutus asiakastyössä – Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Gaudeamus Oy
- Nielsen, Linda (2017) Re-examining the Research on Parental Conflict, Coparenting and Custody Arrangements. *Psychology, Public and Law* 23 (2), 221–231.
- Novitsky, Anita 2005. Maa vaihtuu- roolit muuttuvat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.). Olemme muuttaneet. Näkökulmia maa hanmuuttoon perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu. Helsinki: Väestöliitto

Paajanen, Pirjo 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 30/2007. Helsinki: Väestöliitto

Paavola, Auli & Honkavaara, Pirjo & Muuronen, Kaisu & Mäkinen, Päivi & Tolonen, Mervi & Varsa, Marjo (2010) Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi kehittää? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Saatavilla: [Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus | Lastensuojelun Keskusliitto](#)

Piha, Jorma & Aaltonen, Jukka (2016) Perheen ja vanhemmuuden arvio. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim

Poikela, Ritva (2010) Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellistamassa. Kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä. Väitöstutkimus. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2010:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6652-8>

Pulkkinen, Lea (2022) Lapsen hyvinvointia alkaa kodista. Jyväskylä: PS-kustannus

Puura, Kaija. (2016) Vanhemmuuteen vaikuttavat riskitekijät ja olosuhteet. Teoksessa Kumpulainen, Kirsti & Aronen, Eeva & Ebeling, Hanna & Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Puura, Kaija & Sourander, Andre (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim

Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Saatavilla: <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37284233/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>

Pösö, Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa Forsberg, Hannele & Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järjestyminen & sosiaalisuus. 75–97. Tampere: Vastapaino

Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino

Raittila, Kaisa & Sutinen, Päivi (2008) Huonetta vai sukua: elämää uusperheessä. Helsinki: Kirjapaja

Rimpelä, Matti (2017) Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen – koulun ja kunnan rooli. Teoksessa Autio, Vesa & Rimpelä, Matti (toim.) Hyvinvoiva lapsi ja nuori – koulun ja kunnan tehtävät. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Helsinki. Väestöliitto

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. Porvoo: Bookwell

Salmela-Aro, Katariina & Upadyaya, Katja (2014) School burnout and engagement in the context of demands–resources model. *British Journal of Educational Psychology*, 84(1), 137–151.

Schmitt, Florence & Piha, Jorma (2008) Vanhemmuudesta - vanhempana oleminen ja vanhempana toimiminen. *Perheterapia-lehti* 2/2008. 24. vuosikerta

- Schreier, Margrit (2012) *Qualitative content analysis in practice*. Los Angeles: Sage
- Seppälä, N. 2000. *Yhteisellä lapsen parhaaksi. Perhebarometri 2000*. Väestön tutkimuslaitos E 9/2000. Helsinki: Väestöliitto
- Sihvonen, Ella (2020) *From family policy to parenting support : Parenting-related anxiety in Finnish family support projects*. Väitöskirja. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisusarja. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/311925>
- Silva, Teresa (2022) *Parenting in Modern Societies*. Lontoo: IntechOpen. Saatavilla: <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.104241>
- Soenens, Bart & Vansteenkiste, Maarten (2010) A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review* Vol. 30/1, pp. 74-99. Saatavilla: <http://dx.doi.org/10.1016/j.dr.2009.11.001>.
- Sorkkila, Matilda & Aunola, Kaisa. Risk Factors for Parental Burnout among Finnish Parents: The Role of Socially Prescribed Perfectionism. *J Child Fam Stud* **29**, 648–659 (2020). <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01607-1>
- Sutinen, Päivi (2005) *Vanhempina ja aikuisena uusperheessä*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 203. Helsinki.
- Tahkokallio, Keijo & Uski, Aulikki (2024) *Kuka kasvattaisi lapsesi?* Helsinki: Minerva Kustannus
- Tammisalo, Kristiina & Rotkirch, Anna & Alanko, Leena & Danielsbacka, Mirkka & Honkanen, Jenni & Hämäläinen, Mirja & Christa Prusskij (2020) *Digitaalinen hyvinvointi perheissä. Suomi hyvin käytetyn ajan mallimaaksi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:43. Saatavilla: <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-913-4>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Tuomi, Jouni, & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi
- Törrönen, Maritta (2012) *Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Helsinki: Gaudeamus
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2004) *Lastensuojelun ehkäisevä työ*. Teoksessa Puonti, Annamajja, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi
- Ulferts, Hannah (2020) *Why parenting matters for children in the 21st century: An evidence-based framework for understanding parenting and its impact on child development*. OECD Education Working Papers, 222. Pariisi: OECD. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/06/why-parenting-matters-for-children-in-the-21st-century_735bbadc/129a1a59-en.pdf
- Valkonen, Leena (1995) *Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempi-suhteet*. Stakes tutkimuksia 52. Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus. 1p. Helsinki
- Varto, Juha (1992) *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Tampere: Tammer-Paino Oy

Virtanen, Janita (2023) Asiantuntijat kertovat, miksi kaverivanhemmuus ei ole hyvä idea lapselle eikä vanhemmalle -rajojen asettaminen on tärkeää. Helsingin sanomat 15.1.2023. Saatavilla: [Asiantuntijat kertovat, miksi ”kaverivanhemmuus” ei ole hyvä idea | HS.fi](#)

Wallerstein Judith & Lewia Julia M. (2007) Sibling outcomes and disparate Parenting and Stepparenting after divorce. *Psychoanalytic Psychology* 24(3), 445–458

Weaver Shannon & Coleman Marilyn 2010. Caught in the middle: Mothers in Stepfamilies. *Journal of Social and Personal Relationships* 27(3), 305–326

Ylitalo, Pertti (toim.) (2011) Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: SuomenKuntaliitto

Liite 1 Infokirje

Hyvä sosiaalityöntekijä,

Olen sosiaalityön opiskelija Mariia de Bhál. Teen tällä hetkellä Lapin yliopistossa pro gradu -tutkielmaani, jossa haluan tutkia sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä nykyvanhemmuudesta ja siihen vaikuttavista yhteiskunnallisista ilmiöistä sekä siitä, mitä "riittävän hyvä" vanhemmuus niiden kautta käytännössä merkitsee. Tavoitteena on lisätä tietoa siitä, millaisena vanhemmuus näyttäytyy ammattilaisten keskuudessa yhteiskunnallisissa kontekstissa ja saada nostettua esiin myös joitakin oivalluksia siitä, miten yhteiskunta ja palvelujärjestelmät voisivat parhaiten tukea vanhempia tässä ajassa.

Kutsun Teidät osallistumaan fokusryhmähaastatteluun, jossa kerään sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä vanhemmuudesta sekä yhteiskunnallisista ilmiöistä ja trendeistä. Haastattelussa pyritään luomaan avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa kaikki osallistujat voivat vapaasti jakaa kokemuksiaan. Haastattelun tiedot käsitellään anonyymisti, ja osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Haastattelu on tarkoitus järjestää maaliskuussa viikolla 11 joko kasvokkain tai etäyhteydellä.

Ystävällisin terveisin,

Mariia de Bhál

Kiitos osallistumisesta tutkimukseni toteuttamiseen!

Olen ymmärtänyt yllä olevat tiedot ja suostun osallistumaan kyseiseen tutkimushaastatteluun:

Paikka ja aika:

Haastateltavan allekirjoitus

Tutkijan allekirjoitus

Haastateltavan nimenselvennys

Tutkijan nimenselvennys

Liite 2 Haastattelun teemat

1. Nykyvanhemmuus ja siihen vaikuttavat odotukset

Pääkysymys:

- Millaisena näet nykyvanhemmuuden?

Lisäkysymyksiä:

- Millaisia odotuksia vanhemmuuteen mielestäsi kohdistuu nyky-yhteiskunnassa?
- Ovatko odotukset muuttuneet viime vuosina? Jos ovat, miten?
- Millaisena näet vanhempien roolin suhteessa näihin odotuksiin?

2. Perhemuotojen moninaisuus

Pääkysymys:

- Miten erilaiset perhemuodot näkyvät työssäsi ja vanhemmuuden toteutumisessa?

Lisäkysymyksiä:

- Millaisia erityispiirteitä liittyy esimerkiksi yksinhuoltaja-, uus- tai sateenkaariperheisiin?
- Entä maahanmuuttajataustaisiin perheisiin?
- Näkyykö perhemuoto vanhemmuuden haasteissa tai voimavaroissa?
- Miten perherakenne vaikuttaa lapsen arkeen sosiaalityön näkökulmasta?

3. Vanhemmuuteen vaikuttavat sosiaaliset ilmiöt ja elämäntilanteet

Pääkysymys:

- Millaiset tekijät mielestäsi vaikuttavat vanhemmuuden toteutumiseen perheissä?

Lisäkysymyksiä:

- Miten esimerkiksi mielenterveys, päihteet tai uupumus näkyvät vanhemmuudessa?
- Entä taloudellinen tilanne tai työttömyys?
- Miten erilaiset kuormittavat elämäntilanteet vaikuttavat arkeen?
- Näetkö ilmiöitä, jotka ovat viime vuosina korostuneet?

4. Yhteiskunnan rakenteet ja ehkäisevä työ

Pääkysymys:

- Miten yhteiskunnan palvelut ja rakenteet tukevat vanhemmuutta?

Lisäkysymyksiä:

- Millainen rooli ehkäisevällä lastensuojelutyöllä on vanhemmuuden tukemisessa?
- Saavatko vanhemmat mielestäsi riittävästi tukea?
- Millaisia puutteita tai kehittämistarpeita näet palveluissa?

5. Lastensuojelun sosiaalityö ja vanhemmuuden arviointi

Pääkysymys:

- Miten vanhemmuutta tarkastellaan ja arvioidaan lastensuojelun sosiaalityössä?

Lisäkysymyksiä:

- Mitä asioita arvioinnissa erityisesti huomioidaan?
- Millaisia työvälineitä tai menetelmiä hyödynnätte?
- Millaisena näyttäytyy riittävän hyvä vanhemmuus lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta?